ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

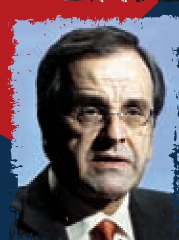
ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Ιούλιος - Αύγουστος 2014 Νο105 Τιμή: 4€

Να μη γίνει η Αριστερά σωσίβιο για αυτούς

ΣΕΒ
Σύγχρονες Επιχειρήσεις, Σύγχρονη Ελλάδα

100 χρόνια από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο

ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ **Το κίνημα που ανέτρεψε τη Χούντα**

100 χρόνια από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο

ΕΝΑΣ ΑΙΩΝΑΣ ΠΟΛΕΜΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΝ

105 Τεύχος Ιούλιος – Αύγουστος 2014

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**
Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου
Σύνταξη: Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής
Εξώφυλλο, σελιδοποίηση: Παντελής Γαβριηλίδης, Υπεύθυνη διακίνησης: Ελεάννα Τσώλη, 210 5247140,
Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14-16, Τηλ. 210 5247584,
Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, ISSN: 2241-7176
Για επικοινωνία: **sosialismosapotakato@gmail.com** **www.socialismfrombelow.gr**

11 Ιούνη, συγκέντρωση στο Ραδιομέγαρο έναν χρόνο από την κατάληψη της ΕΡΤ.

Κυβέρνηση χωρίς σωσίβιο

Οι επιλογές της κυρίαρχης τάξης βρίσκονται σε αδιέξοδο, όπως εξηγεί ο Πάνος Γκαργκάνας.

Τα αποτελέσματα της τριπλής εκλογικής αναμέτρησης στις 18 και 25 Μάη επιβεβαίωσαν για άλλη μια φορά την μαζική στροφή προς τα αριστερά και μάλιστα με πιο εμφατικό τρόπο από τις εκλογές του 2012. Όσοι υπολόγιζαν ότι ο κόσμος κουράστηκε να παλεύει και να ελπίζει στην Αριστερά διαψεύστηκαν.

Αυτή τη φορά ο ΣΥΡΙΖΑ προηγείται με τέσσερις μονάδες διαφορά από τη Νέα Δημοκρατία, οι συνεργαζόμενες δυνάμεις της συγκυβέρνησης έχασαν τη μάχη στην Περιφέρεια της Αττικής, ενώ οι δυνάμεις της αριστεράς πέρα από τον ΣΥΡΙΖΑ που είχαν συμπιεστεί στο 5,31% το 2012, διατήρησαν το 8,21% αυτή τη φορά, σχεδόν τρεις μονάδες ή περίπου 140.000 ψήφους παραπάνω.[1]

Όλα αυτά μέσα σε συνθήκες όπου όλα τα ΜΜΕ προεξοφλούσαν ότι νικητής των Ευρωεκλογών θα ήταν η «ευρωσκεπτικιστική» ακροδεξιά πριμοδοτώντας τη Χρυσή Αυγή με τον αέρα της Λεπέν στη Γαλλία και του UKIP στη Βρετανία. Η προσπάθεια των νεοναζί να μεταμφιεστούν σε «διωκόμενους πατριώτες» τους έφερε ένα 9,39%, ποσοστό προκλητικό αλλά όχι ικανό να σβήσει τη νίκη της Αριστεράς.

Φωτογραφία: Γεωργία Παναγοπούλου - Eurokinissi

Το πολιτικό τοπίο που προδιαγράφουν αυτά τα αποτελέσματα είναι μια νίκη του ΣΥΡΙΖΑ απέναντι σε ΝΔ-ΠΑΣΟΚ και ταυτόχρονα μια ισχυρή αριστερή αντιπολίτευση πέρα από τον ΣΥΡΙΖΑ.

Κι όμως, ο τόνος που επικρατεί στη συζήτηση για τα αποτελέσματα των εκλογών είναι «έ, δεν έγινε και ανατροπή». Πρακτικά, οι ηττημένοι δίνουν τον τόνο. Από το ίδιο το βράδυ των εκλογών ο Πρετεντέρης άρχισε το μοτίβο ότι «υπάρχει Προεδρική πλειοψηφία» και τρεις βδομάδες και έναν ανασχηματισμό αργότερα, ο ίδιος ο Σαμαράς σε συνέντευξή του στο Βήμα της Κυριακής ισχυρίζεται ότι δεν θα γίνουν πρόωρες εκλογές γιατί η κυβέρνηση μπορεί να συσπειρώσει αρκετούς «ανεξάρτητους» βουλευτές για να εκλεγεί Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Για τον Σαμαρά και τον Βενιζέλο αυτό είναι παρηγοριά, για να καλλιεργούν τα σενάρια ότι έχουν χρόνο για να πάρουν τη ρεβάνς στις βουλευτικές εκλογές που «αργούν ακόμα». Αλλά όλα αυτά στηρίζονται στην ιδέα ότι ο χρόνος θα δουλεύει υπέρ τους. Μια ιδέα άτοπη, γιατί και η κυβέρνηση βγήκε εξασθενημένη από τις κάλπες και η αντίληψη ότι τα μνημόνια ανήκουν στο παρελθόν είναι εκτός τόπου και χρόνου.

Μπορεί η ΝΔ να μεταμφιεστεί;

Τα Σαμαρικά επιτελεία της ΝΔ υπολογίζουν ότι μπορούν να επαναπατρίσουν τους χαμένους ψηφοφόρους τους μέσα από μια διπλή προσέγγιση: σκλήρυνση της μεταναστευτικής πολιτικής σε συνδυασμό με χαλάρωση της μνημονιακής πολιτικής. Υποτίθεται ότι έτσι παίρνουν υπόψη τους τα μηνύματα της κάλπης, τόσο την πανευρωπαϊκή άνοδο της ρατσιστικής ακροδεξιάς, όσο και την οργή από τις συνεχείς περικοπές μισθών, συντάξεων και κοινωνικών υπηρεσιών.

Μια πρώτη απάντηση σε αυτούς τους σχεδιασμούς δόθηκε ήδη από τα αποτελέσματα των τοπικών εκλογών, όπου επιχειρήθηκε αυτή η συνταγή. Η υποψηφιότητα του Άρη Σπηλιωτόπουλου στην Αθήνα υπηρέτησε αυτή τη λογική. Ήταν ένα στέλεχος που είχε μείνει έξω από κυβερνητικά καθήκοντα το προηγούμενο διάστημα, άρα θεωρητικά μπορούσε να πάρει αποστάσεις από συγκεκριμένα μέτρα και να αξιοποιήσει το λεγόμενο «μέρισμα από το πρωτογενές πλεόνασμα». Παράλληλα, δεν δίστασε να φέρει την ισλαμοφοβία στην πρώτη γραμμή της προεκλογικής εκστρατείας δηλώνοντας αντίθετος στη ανέγερση τζαμιού στο κέντρο της Αθήνας.

Το αποτέλεσμα ήταν μια τρανταχτή αποτυχία. Για πρώτη φορά η ΝΔ έμεινε στην Αθήνα χωρίς υποψήφιο στο δεύτερο γύρο. Και ακόμα και ο Καμίνης που ήταν ο κυβερνητικός υποψήφιος στο δεύτερο γύρο με το πλεονέκτημα ακόμη μεγαλύτερων αποστάσεων από την κυβερνητική πολιτική ως «ανεξάρτητος», τελικά επικράτησε οριακά απέναντι στον Σακελλαρίδη του ΣΥΡΙΖΑ.

Συνολικά η αναζήτηση μιας ισορροπίας ανάμεσα στα ακροδεξιά ανοίγματα της ΝΔ και σε ένα «αναθεωρημένο» προφίλ στην οικονομική πολιτική αποδεικνύεται δύσκολη επιχείρηση. Αυτό φάνηκε και στον ανασχηματισμό που σαν κύριο χαρακτηριστικό έχει την αμηχανία των μετακινήσεων. Τι είδους «φρεσκάρισμα» της κυβέρνησης είναι να διαδέχεται ο Βορίδης τον Γεωργιάδη στο υπουργείο Υγείας; Ακόμη πιο έντονη την οσμή της συνέχειας αναδίδει η τοποθέτηση του Γκίκα Χαρδούβελη στο πόστο του Στουρνάρα με ταυτόχρονη μετάθεση του τελευταίου στην Τράπεζα της Ελλάδος. Το αποτυχημένο επιτελείο της κυβέρνησης Παπαδήμου που διαχειρίστηκε το «κούρεμα» με το PSI, τώρα θα διαχειριστεί τη νέα διαπραγμάτευση για τη βιωσιμότητα του χρέους. Ο Σαμαράς έρχεται πιο κοντά στην προοπτική να έχει την τύχη του Παπαδήμου. Και σίγουρα δεν θα του δώσουν λύση τεχνάσματα όπως η υπουργοποίηση Γιακουμάτου που τριγυρνούσε στα κανάλια λέγοντας ότι ο Σόιμπλε είναι προβοκάτορας του... ΣΥΡΙΖΑ.

Το υπόβαθρο αυτής της κατάστασης είναι βέβαια οι εξελίξεις στο επίπεδο της οικονομίας που αποκλείουν κάθε χαλάρωση της λιτότητας. Αυτό το δήλωσε ανοιχτά ο Σόιμπλε, αλλά ακόμη πιο δηλωτική της κατάστασης είναι η απόφαση του Ντράγκι να ρίξει ξανά τα επιτόκια και να προσφέρει νέο πακέτο φτηνού χρήματος στις τράπεζες ύψους 400 δις ευρώ.

Υποτίθεται ότι η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται πια σε ανάκαμψη, έστω κι αν χρειάστηκαν έξι χρόνια βουτιάς και απέραντα πακέτα διάσωσης προς το

τραπεζικό σύστημα. Θεωρητικά αυτό σημαίνει προσπάθεια να επιστρέψουν οι Κεντρικές Τράπεζες σε «ομαλά» επίπεδα επιτοκίων εγκαταλείποντας τις πολιτικές «έκτακτης ανάγκης». Σε αυτή τη συλλογιστική λογοδοτεί η τακτική της Κεντρικής Τράπεζας των ΗΠΑ που μειώνει σταδιακά τα ποσά με τα οποία τροφοδοτούσε τις τράπεζες το προηγούμενο διάστημα. Παράταση της πολιτικής της «ποσοτικής χαλάρωσης» εγκυμονεί κινδύνους για νέες κερδοσκοπικές φούσκες σαν αυτές που έσκασαν το 2007-8.

Ωστόσο, μπροστά στην παρατεινόμενη στασιμότητα ή έστω το αναιμικό της όποιας ανάκαμψης στην Ευρωζώνη, η ΕΚΤ προτιμάει το ρίσκο με τις νέες φούσκες και ανοίγει περισσότερο τους κρουνούς για το τραπεζικό σύστημα. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες εξακολουθούν να είναι ευάλωτες, με μεγάλα «τοξικά» ή μη εξυπηρετούμενα δάνεια, και μια τυχόν νέα οικονομική ύφεση θα σήμαινε γρήγορη επιδείνωση της κατάστασής τους. Σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις, η «ανάπτυξη» στην Ευρωζώνη θα είναι επιπέδου 1% το 2014. Το νέο πακέτο Ντράγκι είναι η επιβεβαίωση για το πόσο χάλια είναι η κατάσταση.

Όπως το διατύπωσε ο γερμανός οικονομολόγος Πέτερ Μπόφινγκερ σε συνέντευξή του στη Ντόιτσε Βέλε που δημοσίευσε το in.gr:

«Κίνδυνος νέας τραπεζικής κρίσης;

Ε: Ποιοι είναι όμως οι κίνδυνοι όταν διοχετεύεται τόσο φθηνό χρήμα στην αγορά, όπως στην παρούσα φάση;

Α: Θα πρέπει να εξετάσει κανείς την κατάσταση. Είναι γεγονός ότι η ευρωζώνη εξακολουθεί να βρίσκεται σε εξαιρετικά αδύναμη οικονομική θέση. Διαπιστώνουμε ότι ο πληθωρισμός κινείται κάτω από τους στόχους της ΕΚΤ και υπό αυτή την έννοια είναι, νομίζω, λογικό να προσπαθείς ως κεντρική τράπεζα να αξιοποιήσεις όλα τα διαθέσιμα εργαλεία. Μπορεί να πρόκειται για ένα μικρό βήμα, ωστόσο βοηθά τις τράπεζες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, καθώς η αναχρηματοδότησή τους γίνεται πιο φθηνή.

Ε: Τι θα γίνει όμως όταν η αναχρηματοδότησή τους γίνει και πάλι πιο ακριβή; Θα βρεθούμε τότε ενώπιον της επόμενης τραπεζικής κρίσης;

Α: Δεν θα το πήγαινα τόσο μακριά. Το ζητούμενο είναι να αυξηθούν και πάλι τα επιτόκια, αλλά αργά και σταθερά. Όσο έχουμε αυτή την αδύναμη οικονομική ανάπτυξη – και δεν πιστεύω να υπάρξει ξαφνικά μια ραγδαία ανάπτυξη στην ευρωζώνη τα επόμενα τρία, τέσσερα χρόνια – τα επιτόκια αυτά ταιριάζουν στην περίσταση. Παράλληλα έχεις τη δυνατότητα να εγκαταλείψεις σταδιακά την πολιτική αυτή των χαμηλών επιτοκίων και να την επαναφέρεις σε φυσιολογικά επίπεδα, χωρίς να υπάρξουν αναταράξεις του χρηματοπιστωτικού συστήματος».[2]

Και βέβαια αν ισχύει η πρόβλεψη *«δεν πιστεύω να υπάρξει ξαφνικά μια ραγδαία ανάπτυξη στην ευρωζώνη τα επόμενα τρία, τέσσερα χρόνια»* για το σύνολο της ζώνης του ευρώ, τότε ισχύει περισσότερο για τον ελληνικό καπιταλισμό και τους άλλους ουραγούς της περιφέρειας.

11 Ιούνη, ένα χρόνο από το κλείσιμο της ΕΡΤ, πανεργατικό συλλαλητήριο.

Το ανύπαρκτο σωσίβιο της Κεντροαριστεράς

Ένας άλλος τρόπος που γίνεται προσπάθεια να κρυφτεί η ήττα της συγκυβέρνησης ΝΔ-ΠΑΣΟΚ είναι μέσα από τη θεωρία ότι αν προσθέσουμε τα ποσοστά της Ελιάς με το Ποτάμι και τη ΔΗΜΑΡ αναδεικνύεται μια μεγάλη σταθεροποιητική πολιτική δύναμη επιπέδου 16%. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, αν προχωρήσει η συνεργασία αυτού του χώρου, τότε αλλάζουν τα δεδομένα και η πρωτιά της Αριστεράς χάνει τη σημασία της.

Προφανώς αυτός ο μύθος μπορεί να εξυπηρετεί τις ανάγκες της ηγεσίας Βενιζέλου (που βρίσκεται υπό αμφισβήτηση), αλλά δεν έχει σχέση με την πραγματικότητα. Και οι τρεις συνιστώσες του κατέγραψαν ήττες και έχουν μπροστά τους μια περίοδο κρίσης μάλλον παρά δυναμικής ανόδου.

Αυτό είναι προφανές στην περίπτωση της ΔΗΜΑΡ που γνώρισε μια εκλογική συντριβή. Αλλά ισχύει και για το Ποτάμι που προσδοκούσε διψήφια ποσοστά και σκάλωσε γύρω στο 6%. Για ένα σχηματισμό χωρίς δομές, που στηρίχτηκε στη μιντιακή προβολή του σαν «κάτι νέο», η αποτυχία αυτή σημαίνει ότι θα έχει δυσκολίες ακόμη και να επαναλάβει το ποσοστό που πήρε την πρώτη φορά.

Αντίστοιχα, το 8% της Ελιάς μπορεί να είναι πάνω από το σκορ που έδιναν οι δημοσκοπήσεις, αλλά είναι τέσσερις μονάδες κάτω από την επίδοση του ΠΑΣΟΚ το 2012. Η συρρίκνωση συνεχίζεται, έστω κι αν ο ρυθμός δεν ήταν τόσο καταστροφικός όσο στην περίπτωση της ΔΗΜΑΡ.

Ακριβώς επειδή αυτή είναι η πραγματική κατάσταση, έχουν αρχίσει να ακούγονται οι φωνές για αναπροσανατολισμό αυτού του χώρου προς τη συνεργασία με τον ΣΥΡΙΖΑ. Κανένας δεν πιστεύει ότι τα προβλήματα της συγκυβέρνησης και της ΝΔ θα οδηγήσουν σε ενίσχυση του μικρότερου κυβερνητικού εταίρου. Αντίθετα, όλο και περισσότεροι παράγοντες της κεντροαριστεράς βλέπουν το μέλλον τους δεμένο με την προοπτική συμμετοχής σε μια συμμαχική κυβέρνηση με τον ΣΥΡΙΖΑ. Το είπε ο Κουβέλης και μαζί του η πλειοψηφία της ηγεσίας στη ΔΗΜΑΡ, το έγραψε ο Σκανδαλίδης στα ΝΕΑ, ο αέρας φυσάει προς τα εκεί.

Αυτό με τη σειρά του επιδεινώνει την

κατάσταση της ΝΔ. Μέχρι τώρα χρησιμοποιούσε το επιχείρημα ότι ο ΣΥΡΙΖΑ δεν διαθέτει υποψήφιους κυβερνητικούς συμμάχους. Ξαφνικά, αυτός που μπορεί να μείνει με μόνο πιθανό σύμμαχο τη Χρυσή Αυγή είναι ο Σαμαράς.

Γι' αυτό άλλωστε τα κυβερνητικά παπαγαλάκια κάνουν ό,τι μπορούν για να ειρωνευτούν αυτή τη στροφή. Πρωτοστατεί ο Πρετεντέρης που εκθείαζε τη ΔΗΜΑΡ όταν μπήκε στη συγκυβέρνηση με τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, αλλά βρίσκει εξωφρενική κάθε σκέψη για συνεργασία ΔΗΜΑΡ-ΣΥΡΙΖΑ.

Το πραγματικό ζήτημα που ανοίγεται μπροστά μας μέσα από τις εξελίξεις στο χώρο της Κεντροαριστεράς δεν είναι αν ο Βενιζέλος θα καταφέρει να δώσει αληθοφάνεια στους ισχυρισμούς του Σαμαρά ότι μπαίνουμε σε «μεταμνημονιακή εποχή», αλλά αν οι ζυμώσεις στο χώρο Ελιά-Ποτάμι-ΔΗΜΑΡ θα διευκολύνουν μια μεγαλύτερη στροφή του ΣΥΡΙΖΑ προς τα δεξιά.

Οι επιλογές της ηγεσίας Τσίπρα

Η πρωτιά του ΣΥΡΙΖΑ στις ευρωεκλογές χωρίς να αυξήσει τα ποσοστά του, έχει ανοίξει μια συζήτηση για το αν χάθηκε η δυναμική του ΣΥΡΙΖΑ και πώς μπορεί να την ανακτήσει.

Υπάρχουν προσεγγίσεις κοινωνιολογικές που ισχυρίζονται ότι ο ΣΥΡΙΖΑ αντλεί πλέον ψήφους από τα μεσοστρώματα ή και αστικά κομμάτια, αλλά χάνει έδαφος στις εργατικές περιοχές. Αυτό δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Το πανελλαδικό ποσοστό είναι 26,57%, αλλά στο Περιστέρι ανεβαίνει στο 34,88%, στη Νίκαια στο 34,27% και στη Νέα Ιωνία στο 33,28%, ενώ στη Φιλοθέη πέφτει στο 16,80% και στην Εκάλη στο 7,83%. Επίσης στην επαρχία υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις αγροτικές περιοχές και στις πρωτεύουσες των νομών π.χ. στον Έβρο το ποσοστό είναι 15,56% αλλά μέσα στην Αλεξανδρούπολη ανεβαίνει στο 19,84%, και στην Αχαία η Πάτρα δίνει 36,58% αλλά η Ακράτα 24,57%.

Αντίστοιχα, το ΚΚΕ και η ΑΝΤΑΡΣΥΑ σημειώνουν τα καλύτερα αποτελέσματά τους στις εργατικές περιοχές, ανεβάζοντας το άθροισμα στο 45-46% στο Αιγάλεω, στο Περιστέρι και τη Νίκαια.

Υπάρχει ένα μαζικό ρεύμα της εργατικής τάξης προς τα αριστερά, με τον ΣΥΡΙΖΑ να παίρνει το μεγαλύτερο κομμάτι, αλλά να μην διαθέτει μεγάλο οργανωτικό έλεγχο πάνω σε αυτό το ρεύμα. Ένας τρόπος για να δούμε αυτή την εικόνα είναι να θυμηθούμε τις επιδόσεις των συνδικαλιστών του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές στα συνδικάτα: δεν συγκρίνονται με τα ποσοστά που παίρνει στις κοινοβουλευτικές εκλογές. Ένας άλλος τρόπος είναι η σύγκριση με τις δημοτικές εκλογές. Στην Πετρούπολη ο ΣΥΡΙΖΑ πήρε 32,49% στις ευρωεκλογές, αλλά το ΚΚΕ κέρδισε το Δήμο με 26,28% στον πρώτο γύρο και 53% στο δεύτερο. Παρόμοια στην Πάτρα του 36,58% ΣΥΡΙΖΑ, το ΚΚΕ πήρε το Δήμο με 25,06% στον πρώτο γύρο και 63,55% στο δεύτερο.

Η αναζήτηση μιας ισορροπίας ανάμεσα στα ακροδεξιά ανοίγματα της ΝΔ και σε ένα «αναθεωρημένο» προφίλ στην οικονομική πολιτική αποδεικνύεται δύσκολη επιχείρηση

Η ηγεσία Τσίπρα προσπαθεί να αντιμετωπίσει αυτή την αντίφαση με κλασικά εκλογικίστικο τρόπο. Ο προσανατολισμός δεν είναι να αποκτήσει μεγαλύτερες οργανωτικές ρίζες μέσα στην εργατική τάξη, αλλά να κάνει μεγαλύτερα ανοίγματα σε δεξαμενές ψηφοφόρων προς τα δεξιά του.

Αυτή η αντιμετώπιση ήταν ορατή όλο το προηγούμενο διάστημα και εντείνεται μετά τις εκλογές. Οι υποσχέσεις για μια «Νέα Κοινωνική Συμφωνία» στη γενική συνέλευση του ΣΕΒ (που περιλαμβάνουν «χαμηλότερο ενεργειακό κόστος για τις επιχειρήσεις»!), αλλά και οι χειρισμοί στήριξης της υποψηφιότητας Γιουνκέρ με το σκεπτικό ότι έτσι ενισχύεται ο θεσμικός εκδημοκρατισμός της ΕΕ, δείχνουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Αυτός ο προσανατολισμός ενισχύεται μετεκλογικά και από τις εξελίξεις στην Κεντροαριστερά αλλά και στους Ανεξάρτητους Έλληνες. Η εκλογικίστικη αντίληψη βλέπει ευκαιρίες για να μπορέσει ο ΣΥΡΙΖΑ να απορροφήσει ψήφους που διαρρέουν από τον Καμμένο, τον Κουβέλη ή το Ποτάμι αν προσαρμόσει την πολιτική του ακόμη πιο κοντά προς αυτό το χώρο.

Πίσω από αυτές τις επιλογές βρίσκεται μια σοσιαλδημοκρατική αντίληψη για το κόμμα που είναι πιο κοντά στον Τόνι Μπλερ παρά στον Ανδρέα Παπανδρέου του 1981. Το σοσιαλδημοκρατικό ΠΑΣΟΚ είχε τότε ισχυρές κλαδικές οργανώσεις που έλεγχαν το συνδικαλισμό και ένα τεράστιο δίκτυο τοπικών οργανώσεων. Αργότερα ήρθαν οι εκσυγχρονισμοί που κλάδεψαν τους οργανωτικούς δεσμούς με την εργατική τάξη και αναβάθμισαν την «επικοινωνιακή πολιτική» ως το άλφα και το ωμέγα της κομματικής τακτικής. Ο κίνδυνος να γίνει ο ΣΥΡΙΖΑ ΠΑΣΟΚ στη θέση του ΠΑΣΟΚ παραπέμπει πιο πολύ στην περίοδο Σημίτη παρά στο 1981.

Ωστόσο, επειδή ο ΣΥΡΙΖΑ δεν είναι μόνο Τσίπρας, υπάρχει και μια άλλη παράμετρος που πρέπει να πάρουμε υπόψη. Η αριστερή πτέρυγα του ΣΥΡΙΖΑ δυσκολεύεται να αντιπαρατεθεί σε αυτές τις κινήσεις γιατί πάσχει από υποτίμηση για τις δυνατότητες του κινήματος. Χρειάζεται μια καθαρή απάντηση στο ερώτημα μήπως έχει καμφθεί η δυναμική του κόσμου που παλεύει.

Χωρίς μια τέτοια απάντηση οι απόψεις π.χ. του Παναγιώτη Λαφαζάνη για «νέα ριζοσπαστικοποίηση»[3] μπορεί να μένουν κενό γράμμα μπροστά στη δυσπιστία όσων υιοθετούν τις αντιλήψεις της κάμψης.

Υπάρχει κάμψη της εργατικής αντίστασης;

Επιφανειακά είναι πολύ εύκολο να ζωγραφίσει κανείς μια εικόνα που μεταφέρει τις ευθύνες των ηγεσιών της Αριστεράς στις πλάτες του κόσμου. Το 2010-2012 είχαμε μια πανεργατική απεργία κάθε έξη βδομάδες κατά μέσο όρο, είχαμε κίνημα στις πλατείες, είχαμε ανατροπή των κυβερνήσεων Παπανδρέου και Παπαδήμου με εκρήξεις οργής την 28η Οκτωβρίου του 2011 και στις 12 Φλεβάρη του 2012. Στα δυο χρόνια που ακολούθησαν από τότε πολλοί αναρωτιούνται ξανά και ξανά: «Μα πού είναι δυο εκατομμύρια άνεργοι και δεν βγαίνουν στους δρόμους»;

Η εξυπονοούμενη απάντηση είναι ότι κουράστηκαν. Όμως αυτό δεν μπορεί να εξηγήσει αυτά που είδαμε και βλέπουμε όλο αυτό το διάστημα. Αν το κυρίαρχο στοιχείο ήταν η κόπωση, τότε τι είναι αυτό που δίνει τη δύναμη σε μια χούφτα καθαρίστριες να δίνουν τη θρυλική μάχη τους; Από πού αντλούν το

σθένος οι εργαζόμενοι της ΕΡΤ να ξεσηκώνουν την αλληλεγγύη για τον αγώνα τους ένα χρόνο μετά το μαύρο; Πώς μπορεί να ερμηνευτεί το κύμα των αντιφασιστικών κινητοποιήσεων που έφερε τα πάνω κάτω μετά τη δολοφονία Φύσσα σπάζοντας την ασυλία των νεοναζί της Χρυσής Αυγής και οδηγώντας τη ΝΔ να μην μπορεί να αξιοποιήσει τους Μπαλτάκους της;

Η πραγματική εικόνα είναι ότι η ριζοσπαστικοποίηση της εργατικής τάξης όχι μόνο δεν ανακόπηκε, αλλά προχώρησε πιο πέρα από εκεί που είχε φτάσει τα προηγούμενα χρόνια. Μια σειρά από χώρους προσπάθησαν να οργανώσουν αγώνες διαρκείας ενάντια στις μνημονιακές επιθέσεις. Οι εκπαιδευτικοί, οι διοικητικοί των ΑΕΙ και ΤΕΙ, οι γιατροί του ΕΟΠΥΥ, οι εργαζόμενοι στα νοσοκομεία έδωσαν σκληρές μάχες και προσπάθησαν να συντονιστούν για να ξεφύγουν από το φρενάρισμα της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας. Μπορεί να μην κατάφεραν να σπάσουν τον γραφειοκρατικό έλεγχο, αλλά έδειξαν ξεκάθαρα τα προχωρήματα στη σκέψη χιλιάδων εργαζόμενων, την αναζήτηση της οργάνωσης από τα κάτω και της κλιμάκωσης πέρα από τη συμβολική διαμαρτυρία.

Μόνο αν έχουμε αυτά τα προχωρήματα κατά νου μπορούμε να καταλάβουμε τη στροφή αριστερά που καταγράφεται στις εκλογές των σωματείων και έφτασε να αλλάξει τους συσχετισμούς στην κορυφή της ΑΔΕΔΥ. Και βέβαια μόνο με αυτές τις εικόνες μπορούμε εξηγήσουμε πώς την ώρα της πρωτιάς του ΣΥΡΙΖΑ στις ευρωεκλογές, το ΚΚΕ και η ΑΝΤΑΡΣΥΑ ανακάμπτουν από το στρίμωγμα των ποσοστών τους τον Ιούνη του 2012.

Σίγουρα αυτή η ανάκαμψη είναι αντιφατική. Η ΑΝΤΑΡΣΥΑ παραδείγματος χάρη, είδε τις ψήφους της να πέφτουν από τις 130.000 της 18 Μάη στις 40.000 των ευρωεκλογών. Αλλά πότε άλλοτε η επαναστατική αριστερά είχε 130.000 ψηφοφόρους; Αν αυτό δεν είναι δείγμα της παραπέρα ριζοσπαστικοποίησης μέσα στην εργατική τάξη, τότε τι είναι; Επιτυχία της ΑΝΤΑΡΣΥΑ τη μια Κυριακή και αποτυχία την άλλη;

Μεγάλο τμήμα αυτής της πολιτικοποίησης έχει χαλαρούς δεσμούς με την οργανωμένη αριστερά και μπορεί να στηρίζει ΑΝΤΑΡΣΥΑ στο σωματείο, ΣΥΡΙΖΑ στις βουλευτικές εκλογές και ΚΚΕ στις δημοτικές. Αλλά αυτό δεν αναιρεί την ύπαρξή της, ούτε ακυρώνει την απειλή που αντιπροσωπεύει για τους Σαμαροβενιζέλους. Αντίθετα, αναδεικνύει τις δυνατότητες για κοινή δράση της Αριστεράς και την αναγκαιότητα για πολιτική και συνδικαλιστική συγκρότηση μιας νέας εργατικής πρωτοπορίας.

Ο σεχταρισμός δεν συγκροτεί

Η ηγεσία του ΚΚΕ θεωρεί ότι αυτή συγκρότηση μπορεί να γίνει με την περιχαράκωση της δικής της επιρροής και τις διαρκείς καταγγελίες για τον ΣΥΡΙΖΑ και την ΑΝΤΑΡΣΥΑ. Η πιο συστηματική προσπάθεια για τέτοιο «τσιμεντάρισμα» έγινε στην προεκλογική περίοδο με τον Ριζοσπάστη να επανέρχεται καθημερινά στο μοτίβο «η ΑΝΤΑΡΣΥΑ είναι συνιστώσα του ΣΥΡΙΖΑ» και «ο ΣΥΡΙΖΑ είναι η αστική εφεδρεία».

Κάποιες στιγμές αυτός ο σεχταρισμός φτάνει σε τραγικό σημείο, όπως όταν αντιμετώπισε την προσπάθεια των εκπαιδευτικών να οργανώσουν απεργία διαρκείας ως «τυχοδιωκτισμό». Άλλες φορές γίνεται απλά ευτράπελος, όπως όταν προσπαθούσε να καταγγείλει τον Πέτρο Κωνσταντίνου ότι διευκόλυνε τη Χρυσή Αυγή προεκλογικά στο Δήμο της Αθήνας.

Σε κάθε περίπτωση όμως είναι αναποτελεσματικός και για το κίνημα και για το ίδιο το ΚΚΕ. Σε επίπεδο κινήματος, το πιο απλό παράδειγμα ήταν ίσως η στάση του ΚΚΕ την ημέρα της πορείας στα γραφεία της Χρυσής Αυγής αμέσως μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα. Χιλιάδες αγωνιστές έδιναν μάχη για να γίνει εκείνη η πορεία. Η ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ είχε ταχθεί ενάντια στην πορεία προειδοποιώντας για «προβοκάτσιες». Η ηγεσία του ΚΚΕ προτίμησε μια μεσημεριανή συναυλία σαν άλλοθι για την αποχή της από την πορεία. Δεν σεβάστηκε ούτε το δικό της κόσμο που τις προηγούμενες μέρες διαδήλωνε μαζί με όλους στους δρόμους όπου είχε γίνει ο φόνος του Φύσσα.

Η αναποτελεσματικότητα του σεχταρισμού, όμως, εκφράστηκε και στο εκλογικό επίπεδο. Ένα από τα καλύτερα αποτελέσματα του ΚΚΕ στις 18 Μάη ήταν στην Περιφέρεια Αττικής με τον Θανάση Παφίλη να συγκεντρώνει το 10,66%. Όταν όμως στο δεύτερο γύρο η ηγεσία του ΚΚΕ κάλεσε αυτόν τον κόσμο να μην διαλέξει ανάμεσα στον Σγουρό και τη Δούρου, η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι το 55% των ψηφοφόρων του ΚΚΕ πήγε στη Δούρου, ένα 10% πήγε στον Σγουρό και μόλις ένας στους τρεις ακολούθησε την κομματική γραμμή.

Χωρίς πολιτικές πρωτοβουλίες και δράση, οι συνεχείς καταγγελίες δεν βοηθάνε την συγκρότηση των πρωτοπόρων αγωνιστών. Το βάρος πέφτει στην επαναστατική αριστερά να προσπαθήσει να καλύψει αυτό το κενό.

Τι να κάνουμε

Η ανάγκη για άμεσες πρωτοβουλίες στήριξης του κόσμου που παλεύει φάνηκε πολύ γρήγορα μετά τις εκλογές. Στις 11 Ιούνη, τη μέρα που συμπληρωνόταν ένας χρόνος από το μαύρο στην ΕΡΤ, ένας κοινός συντονισμός κατάφερε να συνενώσει διαθέσιμους της εκπαίδευσης, εργαζόμενους από τα ΜΜΕ, τα ΑΕΙ, τα νοσοκομεία, και άλλους χώρους όπως την Ιντρακόμ σε απεργιακό συλλαλητήριο το μεσημέρι στην Κλαυθμώνος και σε πορεία που κατέληξε στο πλευρό των καθαριστριών στο υπουργείο Οικονομικών. Το ίδιο απόγευμα χι-

11 Ιούνη. Η πορεία καταλήγει μπροστά στην κατάληψη των καθαριστριών του υπ. Οικονομικών.

λιάδες συγκεντρώθηκαν έξω από το Ραδιομέγαρο και την ERTopen. Αυτός ο συντονισμός προγραμμάτιζε να συνεδριάσει ξανά στις 16 Ιούνη, ενώ το Συντονιστικό των Νοσοκομείων ετοίμαζε την απεργία στις 18 Ιούνη.

Η στήριξη, η μονιμοποίηση και η διεύρυνση τέτοιων συντονισμών είναι ίσως το πιο επείγον από τα άμεσα καθήκοντα. Με δοσμένη την προκλητική αδράνεια της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας και την προσπάθεια της κυβέρνησης να συνεχίσει τις επιθέσεις που έχει συμφωνήσει με την Τρόικα, τέτοιες πρωτοβουλίες είναι απαραίτητες σε όλα τα μέτωπα. Όχι μόνο στο πλευρό της ΕΡΤ, των Καθαριστριών και των διαθέσιμων που αντιστέκονται, αλλά και ενάντια στις συγχωνεύσεις σχολείων και ενάντια στην αναζήτηση νέας «δεξαμενής» διαθεσιμοτήτων στους Δήμους και ενάντια στον νέο γύρο περικοπών στις συντάξεις.

Αντίστοιχες ανάγκες προβάλλουν στο αντιφασιστικό μέτωπο. Η Χρυσή Αυγή προσπαθεί να αξιοποιήσει το εκλογικό αποτέλεσμά της για να αποκτήσει ξανά ασυλία για την εγκληματική δράση της και η Νέα Δημοκρατία είναι πρόθυμη να παζαρέψει ποιοι νεοναζί θα πέσουν στα μαλακά ανάλογα με τις ανάγκες της για το πώς θα βγαίνουν τα κουκιά στη Βουλή. Το κίνημα έχει κερδίσει να υπάρχει πολιτική αγωγή στη δίκη της Χρυσής Αυγής, αλλά αυτή η μάχη χρειάζεται στήριξη. Δεν πρέπει να αφήσουμε να ξαναστηθούν οι γέφυρες των Μπαλτάκων με τους Κασιδιάρηδες. Ούτε να αφήσουμε τους Χρυσαυγίτες να παριστάνουν τα «θύματα σκευωρίας». Οι αντιφασίστες σε κάθε γειτονιά έχουν άμεσα καθήκοντα.

Η ΑΝΤΑΡΣΥΑ έχει καλύτερες δυνατότητες να ανταποκριθεί σε αυτές τις πρωτοβουλίες από κάθε άλλη φορά. Υπάρχουν περισσότεροι εκλεγμένοι στους Δήμους, στις Περιφέρειες και στα συνδικάτα που μπορούν να στηρίξουν αυτή την προσπάθεια. Τα δημοτικά σχήματα που στηρίχτηκαν από την ΑΝΤΑΡΣΥΑ μπορούν να προωθήσουν τη συνεργασία όχι μόνο αναμεταξύ τους αλλά και με τις τοπικές ΕΛΜΕ, τα σωματεία των εργαζομένων στα Νοσοκομεία της περιοχής τους και τους συλλόγους των εργαζομένων στους Δήμους έτσι ώστε σε κάθε γειτονιά να υπάρχει ασπίδα προστασίας ενάντια στα κλεισίματα, τις απολύσεις αλλά και τις φασιστικές επιθέσεις.

Η οικοδόμηση ενός τέτοιου δίκτυου θα προσανατολίσει και την υπόλοιπη αριστερά στη στήριξη των αγώνων. Παράλληλα, όμως, χρειάζεται ενίσχυση της ίδιας της ΑΝΤΑΡΣΥΑ.

Ο κόσμος της ΑΝΤΑΡΣΥΑ που έδωσε τη μάχη των εκλογών με υπερπροσπάθεια, ενεργοποιώντας πάνω από δυο χιλιάδες υποψηφιότητες σε όλα τα εκλογικά μέτωπα, έχει την προσδοκία ότι δεν θα επαναληφθούν τα προηγούμενα λάθη της συμπόρευσης. Όχι πια διαπραγματεύσεις σε κλειστά δωμάτια όπου γίνεται κοπτοραπτική προγραμμάτων. Η στάση του Σχεδίου Β που επέμενε σε μια πατριωτική αντιμετώπιση του Ευρώ χωρίς ρήξη με την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν δικαιώθηκε, ούτε μπόρεσε να καλύψει τις αδυναμίες της πίσω από μια προσωποκεντρική εκστρατεία του Αλέκου Αλαβάνου.

Το αντικαπιταλιστικό πρόγραμμα της ΑΝΤΑΡΣΥΑ όχι μόνο δεν «τρόμαξε» αγωνιστές, αλλά συσπείρωσε την μεγαλύτερη ως τώρα απήχηση. Προτεραιότητα τώρα δεν έχει η προετοιμασία για την επόμενη εκλογική μάχη, αλλά η αξιοποίηση όλου αυτού του δυναμικού στις πρωτοβουλίες που έχει ανάγκη ο κόσμος του αγώνα. Να μπούμε μπροστά στη μάχη για την ανατροπή της συγκυβέρνησης ΝΔ-ΠΑΣΟΚ, να δείξουμε στην πράξη ότι ο αντικαπιταλισμός είναι δύναμη για όλα τα βήματα μπροστά που κάνει η τάξη μας εδώ και τώρα. ■

Σημειώσεις

1. Περίπου 100.000 ψήφους παραπάνω από το 2012 πήρε το ΚΚΕ και σχεδόν 40.000 παραπάνω τα ψηφοδέλτια της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς.
2. Από το in.gr: "Deutsche Welle, «Συμβολική κίνηση» τα μέτρα Ντράγκι".
3. Βλέπε Εφημερίδα των Συντακτών, Πέμπτη 12 Ιούνη.

Τα εκλογικά αποτελέσματα της ναζιστικής συμμορίας υποδηλώνουν μια σταθεροποίηση της πολιτικής της επιρροής. Κι όμως, όπως γράφει ο **Θανάσης Καμπαγιάννης**, κάτω από την επιφάνεια όλα αλλάζουν.

Φασισμός και αντιφασισμός μετά τις εκλογές

Ας ξεκινήσουμε από το καμπανάκι: παρόλες τις αποκαλύψεις για την εγκληματική της δράση και τις προσπάθειες του αντιφασιστικού κινήματος, η Χρυσή Αυγή κατόρθωσε να διατηρήσει τον αριθμό των ψήφων που είχε πάρει τον Ιούνη του 2012, αυξάνοντάς τες κατά περίπου 110.000.

Πήρε 536.910 ψήφους στις Ευρωεκλογές (ποσοστό 9,39%, τρίτο κόμμα), ενώ τον Ιούνιο του 2012 ειχε πάρει 426.025 ψήφους (ποσοστό 6,92%, πέμπτο κόμμα) και τον Μάιο του 2012 είχε πάρει 440.966 (ποσοστό 6,97%, έκτο κόμμα). Στις περιφερειακές εκλογές πήρε 430.000 ψήφους (συμμετείχε στις 12 από τις 13 περιφέρειες) που ισοδυναμει με ποσοστό 8,1% (πεμπτο κόμμα). Στις δημοτικές εκλογές η Χρυσή Αυγή έκανε περιορισμένα κατεβάσματα σε 9 δήμους πανελλαδικά (ως Ελληνική Αυγή). Το καλύτερο αποτέλεσμά της ήταν προφανώς στην Αθήνα με το 16% του Κασιδιάρη, ενώ στις υπόλοιπες πόλεις το ποσοστό της κινήθηκε κατά μέσο όρο στο 5-6%. Συνολικά, από τα κατεβάσματα αυτά, η Χρυσή Αυγή κατόρθωσε να εκλέξει 3 ευρωβουλευτές, 26 περιφερειακούς συμβούλους και 14 δημοτικούς συμβούλους. Αξιοποιώντας αυτό το δίκτυο των εκλεγμένων, η Χρυσή Αυγή θα επιχειρήσει να σταθεροποιήσει την πολιτική επιρροή της και να θωρακίσει τον ναζιστικό πυρήνα και την εγκληματική της δράση πίσω από μια ανακαινισμένη πολιτική βιτρίνα. Αυτός είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος που προέκυψε από τα εκλογικά αποτελέσματα: η φασιστική απειλή είναι υπαρκτή και δεν χωρά καμία υποτίμηση απέναντί της.

Κι όμως, το κλίμα στο εσωτερικό της Χρυσής Αυγής, τόσο στα γραφεία της όσο και στα κελιά των φυλακών, τα βράδια της 18 και της 25 Μάη ήταν κάθε άλλο παρά πανηγυρικό. Τα μούτρα του Κασιδιάρη στο "διάγγελμα" της 18 Μάη, τα αμήχανα χρυσαυγίτικα κείμενα των πρώτων ημερών και οι δημόσιες τοποθετήσεις για "τους Έλληνες που δεν καταλαβαίνουν" είναι περίτρανες αποδείξεις. Ένα αποτέλεσμα που από τους πολιτικούς αναλυτές και τους δημοσιογράφους των ΜΜΕ χαρακτηρίστηκε ως μια "εκλογική νίκη της Χρυσής Αυγής" (τοποθετήσεις που στη συνέχεια η ηγεσία της οργάνωσης αναγκάστηκε να αναπαράξει για να τονώσει τους οπαδούς της) αντιμετωπίστηκε από τα στελέχη της με παγωμάρα και απογοήτευση. Γιατί;

Η πιο άμεση απάντηση είναι ότι η Χρυσή Αυγή περιορίστηκε σε μια συντήρηση δυνάμεων και απέτυχε να κάνει το επόμενο άλμα που τής ήταν τόσο απαραίτητο για να αποτελέσει την "είδηση της βραδιάς των εκλογών". Η στρατηγική αυτή είχε συμπυκνωθεί στο στόχο να είναι ο Κασιδιάρης στον δεύτερο γύρο των δημοτικών εκλογών της Αθήνας. Οι μεγαλοστομίες για τους επικείμενους "χρυσαυγίτες δημάρχους" ήταν πάντοτε κομμάτι της γνωστής γκαιμπελικής προπαγάνδας. Ωστόσο, η εκλογή του Κασιδιάρη στον δεύτερο γύρο θα ανάγκαζε όλα τα κόμματα να τοποθετηθούν εναντίον της Χρυσής Αυγής και να στηρίξουν ή να ανεχτούν την υποψηφιότητα Καμίνη. Δεν θα μπορούσε να υπάρξει καλύτερο προπαγανδιστικό όπλο για τον "αντισυστημισμό" της Χρυσής Αυγής που στέκεται, δήθεν, μόνη της εναντίον ολόκληρου του "κλεπτοκρατικού πολιτικού συστήματος". Δυστυχώς για τους ναζί, ο Κασιδιάρης απέτυχε. Η εντυπωσιακή άνοδος της υποψηφιότητας Σακελλαρίδη του ΣΥΡΙΖΑ σήμανε ότι ο οργανωτής των ταγμάτων εφόδου της συμμορίας έκοψε το νήμα τέταρτος (πίσω ακόμα και από τον Άρη Σπηλιωτόπουλο). Το υπερ-όπλο της Χρυσής Αυγής προσβλήθηκε από μια τυπική βλάβη: έπαθε αφλογιστία.

Δεν πρέπει όμως να αναζητήσουμε την αμηχανία στο εσωτερικό της Χρυσής Αυγής για τα αποτελέσματα μονάχα στους συμβατικούς εκλογικούς υπολογισμούς. Υπάρχει κάτι βαθύτερο που την εξηγεί και βρίσκεται στην ίδια την ουσία του πολιτικού της σχεδίου. Η Χρυσή Αυγή έπαιξε εμφατικά για ενάμιση χρόνο το χαρτί των ταγμάτων εφόδου, πατώντας πάνω στην πολιτική επιτυχία της εισόδου της στην Βουλή τον Μάη-Ιούνη του 2012. Όμως το σχέδιο αυτό βρέθηκε αντιμέτωπο με μια γρήγορη αντισυσπείρωση ενός μαζικού αντιφασιστικού κινήματος. Έτσι, η φθινοπωρινή έφοδος του Σεπτέμβρη του 2013, με την κλιμάκωση της τρομοκρατίας στον Μελιγαλά, το Πέραμα και τη Νίκαια, αποδείχτηκε χάρτινη. Η αντιφασιστική έκρηξη μετά τη δολοφονία Φύσσα και η μερική άρση της ασυλίας των νεοναζί από κυβέρνηση και κρατικές αρχές σήμαναν την απώλεια του σημαντικότερου κεκτημένου της συμμορίας στην πολύχρονη ύπαρξή της: της νομιμοποίησής της ως "πολιτικού κόμματος". Το κλείσιμο του Μιχαλολιάκου στη φυλακή και η έναρξη ποινικής δίωξης για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης αποτυπώνουν αυτη την προσωρινή ήττα. Απέναντι όμως σ' αυτή τη δραματική αλλαγή των συνθηκών, η ηγεσία της Χρυσής Αυγής δεν έμεινε άπραγη.

14 Ιούνη, Λονδίνο. Η εθνική Συνδιάσκεψη της Κίνησης "Ενωμένοι Ενάντια στο Φασισμό".

Πολιτική στροφή

Η αλλαγή δεν είναι φανερή μόνο στην απότομη πτώση των ρατσιστικών επιθέσεων, έτσι όπως καταγράφεται από το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, την περίοδο μετά τον Σεπτέμβρη του 2013. Η Χρυσή Αυγή επιχείρησε πολιτική στροφή. Όπως συμβαίνει συχνά, η στροφή αυτή έγινε πιο φανερή στην επιλογή των προσώπων κατά την πρόσφατη εκλογική μάχη. Η Χρυσή Αυγή χρειάστηκε να κατεβάσει περίπου 800 υποψηφίους, σε αντίθεση με τα παλιότερα πέτρινα χρόνια που κατέβαζε 50-60 άτομα πανελλαδικά. Η επιλογή των υποψηφίων δίνει μια καλή εικόνα της πολιτικής της μετατόπισης. Κρίνοντας από τις επιλογές για το ευρωψηφοδέλτιο και τους υποψήφιους περιφερειάρχες και δημάρχους, η Χρυσή Αυγή αναγκάστηκε να υποκαταστήσει την ανεπάρκεια δικών της στελεχών με παλιά στελέχη του ΛΑΟΣ και της Νεας Δημοκρατίας, καθώς και με άφθονους αξιωματικούς των σωμάτων ασφαλείας (της αστυνομίας και, ιδίως στις Ευρωεκλογές, του στρατού).

Αν το εκλογικό αποτέλεσμα της Χρυσής Αυγής ήταν καλύτερο (αν κατόρθωνε δηλαδή να κάνει το άλμα που υποσχόταν στους οπαδούς της), τότε η στρατηγική αυτή θα ήταν διπλά πετυχημένη: αφενός θα σήμαινε την οριστική εγκόλπωση ενός κομματιού της παλιάς άκρας δεξιάς στο νεοναζιστικό πολιτικό σχέδιο, αφετέρου θα άνοιγε το δρόμο για έναν νέο γύρο επιθέσεων των ταγμάτων εφόδου. Και τα δύο αυτά στοιχεία θα ήταν κρίσιμα για το παρασκηνιακό παζάρεμα της ακύρωσης της ποινικής δίωξης για την εγκληματική οργάνωση. Όμως η στροφή προς μια "σοβαρότερη Χρυσή Αυγή" πριν τις εκλογές και το άνοιγμα των ψηφοδελτίων της σήμαναν τελικά μονάχα το ισοφάρισμα των ψήφων που χάθηκαν μετά τις αποκαλύψεις για τη δολοφονία Φύσσα, με το κέρδισμα νέων, κατά βάση απογοητευμένων πρώην ψηφοφόρων της Νέας Δημοκρατίας.

Σε αντιστάθμισμα, η Χρυσή Αυγή παρέδωσε τις έδρες των ευρωβουλευτών της σε δύο ανώτατους στρατιωτικούς και στον πατέρα του δολοφονημένου Χρυσαυγίτη Φουντούλη, ενω παλιά στελέχη του ΛΑΟΣ (όπως ο Γούδης που εκλέχτηκε δημοτικός σύμβουλος της Χρυσής Αυγής στην Αθήνα) τρύπωσαν στις τάξεις της. Τα "ανοίγματα" της Χρυσής Αυγής θα μεγαλώσουν τώρα τις πιέσεις πάνω στον ηγετικό της πυρήνα να "σοβαρευτεί" ακόμα περισσότερο και να προσαρμοστεί στην κοινοβουλευτική κανονικότητα. Τα παλιότερα στελέχη της Χρυσής Αυγής που απέτυχαν να εξαργυρώσουν τους "αγώνες" τους και τα μέλη των ταγμάτων εφόδου (κάποια από αυτά ήδη στη φυλακή) έχουν αρχίσει να αναρωτιούνται τι αλήθεια κέρδισαν από όλη αυτή την ιστορία.

Ο Κρις Χάρμαν έχει περιγράψει ανάγλυφα αυτή την αντίφαση στο κέντρο κάθε φασιστικού κινήματος, σε ένα άρθρο του για την Ινδία το 2004: *"Ο φασισμός είναι ένα κίνημα που εξαρτάται από την ακατάπαυστη ορμή του προς τα εμπρός, ώστε να κάνει τους οπαδούς του να ξεχνούν τα οικονομικά και κοινωνικά τους συμφέροντα που μπορούν να τους εμπλέξουν σε κοινούς αγώνες με τους εργάτες και τις μειονότητες για έναν καλύτερο κόσμο. Όπως είχε πει μια φορά ο Χίτλερ: "ο μικρός άνθρωπος νιώθει σαν σκουλήκι, αλλά εμείς τον τοποθετούμε σε ένα κίνημα που τον κάνει να νιώθει κομμάτι ενός μεγαλου δράκου". Είναι όμως πολύ δύσκολο να συντηρείς ένα κίνημα με μια τέτοια ορμή, αν αυτό κρατιέται μακριά από την εξουσία για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Τότε είναι που ξεκινάνε οι διασπάσεις ανάμεσα σ' αυτούς που έλκονται να αποδεχτούν τους καρπούς της κανονικής κοινοβουλευτικής επιρροής και σ' εκείνους που είναι ανυπόμονοι για μια απευθείας σύγκρουση".*[1]

Οι εντάσεις αυτές έχουν κιόλας αρχίσει να κάνουν την εμφάνισή τους στον πυρήνα της Χρυσής Αυγής. Η ποινική δίωξη και η φυλάκιση των στελεχών της τις επιτείνουν (χαρακτηριστικό παράδειγμα οι "ανεξαρτητοποιήσεις" Αλεξόπουλου και Μπούκουρα). Αντίθετα με ό,τι πιστεύεται, ο ρόλος που θα επιλέξει το κάθε στέλεχος της οργάνωσης (αυτός του "σοβαρού" και "μετριοπαθούς" ή αντίθετα του "σκληρού" και "ασυμβίβαστου") δεν εξαρταται από την ιδιοσυγκρασία του, αλλά πολλές φορές μόνον από τη συγκυρία. Έτσι, αυτή τη στιγμή ο Μιχαλολιάκος φαίνεται να υιοθετεί τον ρόλο του σκληρού και δεν διστάζει να δημοσιοποιήσει την "διαφωνία" του, γεγονός πρωτοφανές για την ιστορία της οργάνωσης.

Ήδη, στα μέσα της Χρυσής Αυγής έχουν δημοσιευτεί κείμενα δημόσιας κριτικής προς τις επιλογές της ηγεσίας που βρίσκεται εκτός φυλακών.[2] Η σημαντικότερη παρέμβαση ήταν αυτή του φύρερ Μιχαλολιάκου στην εφημερίδα "Εμπρός" (31/05/2014): *«Συναγωνιστές και Συναγωνίστριες, σίγουρα επιτύχαμε μία Νίκη, αλλά ΔΥΣΤΥΧΩΣ δεν έλειψαν τα φαινόμενα παλαιοκομματισμού, πολιτικαντισμού, φαινόμενα τα οποία χαρακτηρίζουν ένα αστικό και όχι επαναστατικό κόμμα. Αυτό θέλετε για την Χρυσή Αυγή; Εγώ ΟΧΙ! Και να ξέρετε πως ο μεγαλύτερος εχθρός του Κινήματός μας είναι όλοι αυτοί που λένε "ν' αλλάξουμε"...».*[3] Η παρέμβαση του Μιχα-

Αντιφασιστικό συλλαλητήριο στη Θεσσαλονίκη, 15 Ιούνη.

λολιάκου συνοδεύτηκε από πολεμικά κείμενα εσωκομματικής υποστήριξής του από τη “νεολαία” της οργάνωσης.[4]

Δεν έχει κανένα νόημα να προβλέψουμε την εξέλιξη αυτής της διαμάχης, που στην περίπτωση του ηγετικού πυρήνα της Χρυσής Αυγης θα κριθεί περισσότερο στη σφαίρα του οργανωμένου εγκλήματος και λιγότερο της εσωκομματικής πολιτικής (με δεδομένη τη διασύνδεση χρυσαυγίτικης πολιτικής δράσης και ποινικού εγκλήματος). Αυτό που αξίζει να κρατήσουμε είναι ότι η ναζιστική συμμορία αντιμετωπίζει μια αυξανόμενη ένταση ανάμεσα στο στρατηγικό πολιτικό της σχέδιο (την οικοδόμηση ταγμάτων εφόδου) και στον τακτικό ελιγμό της κοινοβουλευτικής της παρουσίας και του “ανοίγματος” στην παραδοσιακή δεξιά για να αντιμετωπίσει την ποινική δίωξη σε βάρος της. Το εκλογικό αποτέλεσμα μπορεί να νομιμοποιεί εκ νέου τη συμμορία ως “πολιτικό κόμμα”, αλλά δεν θεραπεύει αυτή την (όχι πλέον τόσο) υποβόσκουσα ένταση.

Το αντιφασιστικό κίνημα

Τι σημαίνουν λοιπόν αυτά για το αντιφασιστικό κίνημα και τη δράση του; Ας προσπαθήσουμε να απαντήσουμε αυτό το ερώτημα σε τρία επίπεδα.

Το αντιφασιστικό κίνημα έχει αρχικά να συγκρουστεί με την προσπάθεια της Χρυσής Αυγής να ομαλοποιήσει την πολιτική της παρουσία, αυτό που στη Γαλλία (όσον αφορά το Εθνικό Μέτωπο της Λεπέν) είχε πάρει τον χαρακτηριστικό τίτλο “απο-διαβολοποίηση”. Είναι μια κρίσιμη μάχη που θα κριθεί δρόμο το δρόμο, συγκέντρωση τη συγκέντρωση και συμβούλιο το συμβούλιο. Εκτός της διοργάνωσης αντισυγκεντρώσεων εκεί που η Χρυσή Αυγή προσπαθεί να ξεμυτίσει στις γειτονιές, χρειάζεται η αμφισβήτηση του δικαιώματος των εκλεγμένων της να παρίστανται στα συμβούλια όπου έχουν εκλεγεί σαν να επρόκειτο για ένα “νόμιμο πολιτικό κόμμα”.

Η αλλαγή σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα έγκειται στο ότι η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας έχει δεύτερες σκέψεις για το αν απέδωσε η προσπάθεια απομόνωσης της Χρυσής Αυγής, μιας και οι δεξιές ψήφοι τελικά δεν επαναπατρίστηκαν προς τη ΝΔ. Δεν είναι λοιπόν καθόλου αυτονόητο ότι οι κυρίαρχες δυνάμεις στα περιφερειακά και δημοτικά συμβούλια θα μποϋκοτάρουν την παρουσία των νεοναζί. Το γεγονός μάλιστα ότι σε διάφορες περιπτώσεις, οι εκλεγμένοι της Χρυσης Αυγής δεν είναι μέλη ταγμάτων εφόδου, αλλά κυριλέ ακροδεξιοί θα χρησιμοποιηθεί υπέρ της συμμορίας. Ας φέρουμε ένα παράδειγμα: στη Θεσσαλονίκη, μία δημοτική σύμβουλος της Χρυσής Αυγής είναι άτομο με αναπηρία και, μέσα από αυτό, οι νεοναζί επιχειρούν να λανσάρουν ένα “ανθρώπινο πρόσωπο” που θα τους νομιμοποιήσει, τη στιγμή που το Δημοτικό Συμβούλιο έχει πάρει απόφαση ότι η Χρυσή Αυγή είναι ανεπιθύμητη στην πόλη (στα πλαίσια της προετοιμασίας της φετινής 22 Μάρτη).

Η απάντηση πρέπει να είναι κρυστάλλινη: κάθε νομιμοποίηση της παρουσίας της συμμορίας σε ένα δημοτικό ή περιφερειακό συμβούλιο αποτελεί κίνδυνο για τα δημοκρατικά δικαιώματα, τις ελευθερίες, την ίδια την φυσική ύπαρξη της μεγάλης πλειοψηφίας των κατοίκων μιας πόλης, ανάμεσά τους και των ατόμων με ειδικές ανάγκες που θα αποτελέσουν στόχο προς “ρευστοποίηση” αν ποτέ οι νεοναζί καταλάβουν την εξουσία. Τέτοια θα πρέπει να είναι η απάντηση σε κάθε συμβούλιο και η Αριστερά έχει να πρωτοστατήσει ότι θα υιοθετηθεί ως επίσημη θέση από κάθε φορέα και κάθε συλλογικό όργανο.

Το αντιφασιστικό κίνημα, εκτός του να απομονώσει τη Χρυσή Αυγή, έχει περαιτέρω το καθήκον να αμφισβητήσει τον έλεγχο και τη σχέση της με το μισό εκατομμύριο των ψηφοφόρων της. Άνοιξε πριν τις δεύτερες εκλογές μια συζήτηση για το αν οι 500.000 που ξαναψήφισαν Χρυσή Αυγή είναι τελειωμένοι φασίστες και για το αν τα “δημοκρατικά κόμματα” θα πρέπει να τους απευθύνονται για να τους κερδίσουν. Από την πλευρά της Νέας Δημοκρατίας, η συζήτηση αυτή είναι υποκριτική: η στρατηγική της ΝΔ είναι η υιοθέτηση της ατζέντας των νεοναζί (όπως το έκανε ο Σπηλιωτόπουλος με το τζαμί ή ο Δένδιας με τους μετανάστες), συνοδευόμενη από “καταγγελίες” για την εγκληματική τους δράση. Η στρατηγική αυτή δεν παίρνει ψήφους από τη Χρυσή Αυγή, αλλά αντίθετα τής προσθέτει. Γι’ αυτό και δεν μπορεί η Αριστερά να μιλάει σαν να είναι η ΝΔ κομμάτι κάποιου “αντιφασιστικού”, “συνταγματικού τόξου”.

Για την Αριστερά, όμως, τα πράγματα είναι πιο συγκεκριμένα. Ο φασισμός είχε πάντα σαν στόχο να αμφισβητήσει τη συλλογικότητα της εργατικής τάξης, όπως αυτή εκφράζεται με τη συμμετοχή στα συνδικάτα και την υποστήριξη στην Αριστερά, αρχικά διαβρώνοντας και στη συνέχεια τσακίζοντάς της. Μπορεί ο κορμός κάθε φασιστικού κινήματος να

είναι μικροαστικός (και η εκτίμηση αυτή επιβεβαιώνεται περίτρανα κοιτάζοντας, λόγου χάρη, τα επαγγέλματα των βουλευτών της Χρυσής Αυγής που είναι συντριπτικά μικροαστικά). Ωστόσο, ένα φασιστικό κίνημα επιχειρεί πάντα να αποκτήσει ρίζες και οπαδούς μέσα στην εργατική τάξη (η προσπάθεια της Χρυσής Αυγής στο Πέραμα για το κτίσιμο εργοδοτικού σωματείου και την τρομοκράτηση του ΠΑΜΕ είναι χαρακτηριστική).

Μια αντιφασιστική στρατηγική που εγκαταλείπει κάθε αμφισβήτηση της σχέσης της Χρυσής Αυγής με το μισό εκατομμύριο που την ψήφισε είναι ένα πελώριο αυτογκόλ: αφενός γιατί βασίζεται στην υπόθεση ότι η Χρυσή Αυγη “ελέγχει” αυτούς τους ψηφοφόρους που είναι λάθος. Η οργανωτική σχέση ναζιστικού πυρήνα και ψηφοφόρων είναι ακόμα πολύ αδύναμη, γεγονός που φάνηκε στους 200-300 συγκεντρωμένους έξω από την Ευελπίδων όταν συλλάβανε τον Μιχαλολιάκο. Αφετέρου γιατί μέσα στο μισό εκατομμύριο ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής υπάρχουν εργάτες και άνεργοι που κανένα υλικό συμφέρον δεν έχουν από την επικράτησή της, όσο “αντισυστημισμό” και αν πουλάει η συμμορία. Για να κατορθώσει το αντιφασιστικό κίνημα – και βέβαια η Αριστερά – να σπάσει αυτούς τους ψηφοφόρους από τη Χρυσή Αυγή, θα χρειαστεί ένας αιχμηρός, αντισυστημικός και ταξικός λόγος.

Η επιτυχία της Χρυσής Αυγής δεν θα κριθεί μόνο στη δυνατότητά της να μετατοπίζει προς τα δεξιά τον ιδεολογικό μέσο όρο των ψηφοφόρων της, μετατρέποντάς τους από “αγανακτισμενους” σε “φασίστες”. Αυτό βεβαίως χρειάζεται να το κάνει, και το γεγονός ότι διαθέτει πλέον ένα κομμάτι που τη στήριξε τον Μάη-Ιούνη του 2012 και την ξαναψήφισε εν γνώσει της δολοφονίας Φύσσα είναι ένα πλεονέκτημα σε σχέση με το παρελθόν. Το παιγνίδι ωστόσο θα κριθεί στο κατά πόσο θα κατορθώσει να μετατρέψει ένα τμήμα από τους παθητικούς ψηφοφόρους σε οργανωμένη δύναμη στις γειτονιές και τους δρόμους. Το αντιφασιστικό κίνημα έχει να παλέψει βήμα βήμα ενάντια στη συγκρότηση αυτής της αντιδραστικής δύναμης: σπάζοντας τα μειοψηφικά κομμάτια των εργαζόμενων και των ανέργων που μπορεί να ψήφισαν Χρυσή Αυγή, εξουδετερώνοντας τη διάθεση μικροαστικών στρωμάτων να χτίσουν τάγματα εφόδου με την αντιπαράθεση ενός μαζικού κινήματος που θα ελέγχει τους δρόμους και, τέλος, τσακίζοντας τον σκληρό ναζιστικό πυρήνα που κρύβεται πίσω από την πολιτική βιτρίνα του “κόμματος” και των ψηφοφόρων.

12 Ιούνη, Ευελπίδων. Το δικαστήριο έβγαλε αθωωτική απόφαση.

Η ποινική δίωξη και το κίνημα

Το τρίτο επίπεδο στο οποίο πρέπει να παρέμβει το αντιφασιστικό κίνημα είναι αυτό της ποινικής δίωξης της ηγεσίας της Χρυσής Αυγης. Η δίωξη είναι αποτέλεσμα του εξαναγκασμού της κυβέρνησης (για τις κρατικές αρχές δεν χρειάζεται να αναφερθούμε, είναι απόλυτα διαβρωμένες από τη συμμορία). Το αντιφασιστικό κίνημα πρέπει να είναι παρόν όχι μόνο στις χωριστές δίκες στις οποίες κρίνεται η καταδίκη των φασιστών (υποθέσεις Λουκμάν, Πλατείας Αμερικής, Μεταμόρφωσης. Π. Φαλήρου, και μπροστά μας υποθέσεις Σκορδέλη, στέκι Αντίπνοια, κλπ), αλλά και στη μεγάλη δίκη για την εγκληματική οργάνωση και φυσικά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα.[5] Η συγκρότηση της πρωτοβουλίας δικηγόρων για την Πολιτική Αγωγή του αντιφασιστικού κινήματος “JailGoldenDawn” και η εξασφάλιση της παρουσίας της στη δίκη της Χρυσής Αυγής είναι σημαντικά κρατούμενα: η έναρξη της δίκης πρέπει να οριστεί το ταχύτερο δύνατο χωρίς κωλυσιεργίες και το αποτέλεσμά της να ειναι η παραδειγματική τιμωρία των κατηγορουμένων και το κλείσιμό τους στη φυλακή.

Χωρίς να δημιουργεί αυταπάτες για το τσάκισμα της φασιστικής απειλής που μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από ένα μαζικό αντιφασιστικό κίνημα, η πολιτική αγωγή του αντιφασιστικού κινήματος μπορεί να προσφέρει απτά αποτελέσματα. Κατά πρώτον, να παρεμποδίσει έμπρακτα τη στροφή της Χρυσής Αυγής προς τη νομιμοφάνεια, θυμίζοντας τις εγκληματικές δράσεις της συμμορίας και αναδεικνύοντας όσες έμειναν ατιμώρητες. Η δημοσίευση της αναφοράς στον Άρειο Πάγο για το χρυσαυγίτικο πογκρόμ του Μάη του 2011 μετά τη δολοφονία του Μανώλη Καντάρη είναι μια τέτοια προσπάθεια, που δυσκολεύει τους Κασιδιάρηδες και τους Παναγιώταρους να υποδυθούν τους γραβατοφορεμένους πολιτικούς. Κατά δεύτερον, να οξύνει τις εσωτερικές αντιπαραθέσεις και τις φυγόκεντρες τάσεις των στελεχών της συμμορίας. Οι αποκαλύψεις του Ηλία Σταύρου, επιστημονικού συνεργάτη και μεσαίου στελέχους της οργάνωσης, δένουν από τα μέσα το κατηγορητήριο και ανοίγουν το δρόμο και σε άλλα στελέχη να σπάσουν τη μαφιόζικη ομερτά. Και τελευταίο, η πολιτική αγωγή μπορεί να αναδείξει τις βαθιές διασυνδέσεις της ναζιστικής συμμορίας με το κράτος και την κυβέρνηση Σαμαρά.

Οι επόμενοι μήνες προσφέρουν πολλές ευκαιρίες για να συζητήσουμε, να οργανώσουμε και να επαναπροσανατολίσουμε το αντιφασιστικό κίνημα στις νέες ανάγκες που αναδεικνύει η συγκυρία: από τις πολιτικές εκδηλώσεις της Αριστεράς και τα αντιρατσιστιστικά φεστιβάλ του καλοκαιριού μέχρι τις συνελεύσεις της ΚΕΕΡΦΑ και την ετήσια συνάντησή της τον Οκτώβρη, οπότε θα μπορέσουμε να κάνουμε έναν απολογισμό και να προγραμματίσουμε τις νέες δράσεις μας. Το βέβαιο είναι ότι η μάχη ενάντια στη φασιστική απειλή θα απαιτήσει μια διαρκή και στοχευμένη κινητοποίηση για να αποδώσει καρπούς. ■

Σημειώσεις

1. Κρις Χάρμαν, “The Hindutva and European fascism – Some comparisons and some lessons”, 2004, στο www.marxists.org, http://goo.gl/t7t43h
2. Ανώνυμο, “Exitus Acta Probat”, στο σάιτ της συμμορίας: http://goo.gl/DKpJhF
3. Ν. Μιχαλολιάκος, “Μια άλλη άποψη για τις εκλογές”, *Εμπρός*, 30/05/2014.
4. Πολιτικός Στρατιώτης, “Δεν Αλλάζουμε!”, *Αντεπίθεση*, http://goo.gl/C6OpAj
5. Για μια πιο εκτεταμένη αναφορά στην ποινική δίωξη της Χρυσής Αυγής, βλ: “Καμία ψήφος στους νεοναζί”, *ΣΑΚ*, τεύχος 103, Μάρτης-Απρίλης 2014.

ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

Το κίνημα που ανέτρεψε τη Χούντα

Η εφημερίδα που έβγαλε η Οργανωση Σοσιαλιστική Επανάσταση το 1974.

ΤΡΙΤΗ 29 ΟΚΤΩΒΡΗ

Χρόνος Α' — Άριθ. φύλ. 1

Τιμή φύλλου Δρχ. 4

αγωνιστικη πορεια

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γραφεία: ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 77

ΔΕΝ ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙ ΤΟ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 29 ΝΟΕΜΒΡΗ 1974

Χρόνος Α' — Άριθ. φύλλου 5

Τιμή φύλλου Δρχ. 4

Γραφεία: ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 77

Τηλέφωνο 610.704

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

αγωνιστικη πορεια

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΟΧΙ ΣΤΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ

Τὰ ἀστικὰ κόμματα ἀνοίγουν τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Κωνσταντίνου

Γκιζίκης και Σεραφείμ, ορκίζουν τον Καραμανλή.

Παττακός, Παπαδόπουλος και Λαδάς εξόριστοι στην Κέα.

Σκίτσο του Σπύρου Ορνεράκη για το δημοψήφισμα ενάντια στη Μοναρχία.

Η **Μαρία Στύλλου** διαψεύδει τους μύθους και περιγράφει τη δυναμική ενός κινήματος που μπορούσε να τα πάρει όλα δικά του.

Για να μιλήσει κανείς για την μεταπολίτευση, φέτος τον Ιούλη συμπληρώνονται 40 χρόνια, χρειάζεται να αποδομήσει τρεις μύθους. Ο πρώτος ότι η μεταπολίτευση ήταν μια κοινή προσπάθεια λαού και πολιτικής ηγεσίας να φέρει πίσω τη δημοκρατία. Ότι ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ήταν ο αναμφισβήτητος ηγέτης που, αφήνοντας πίσω τον κακό του εαυτό, κατάφερε και συσπείρωσε όλους μαζί, εξασφάλισε την εθνική συμφιλίωση και άρα μόνο έτσι αλλάζουν τα πράγματα.

Ο δεύτερος μύθος ότι ο Καραμανλής έκανε τομή στο μετεμφυλιακό κράτος, εξασφάλισε τον εκσυγχρονισμό και τον εκδημοκρατισμό των δομών του και παράλληλα συνέβαλε στο πέρασμα του ελληνικού καπιταλισμού σε αναπτυγμένα ευρωπαϊκά επίπεδα. Και ο τρίτος μύθος ότι για τα δεινά της σημερινής κατάστασης, για την κρίση και τα μνημόνια φταίει το εργατικό κίνημα και η αριστερά που λοξοδρόμησαν από τους στόχους και το μήνυμα εκείνης της μεταπολίτευσης.

Επειδή φέτος συμπληρώνονται 40 χρόνια από την μεταπολίτευση και θα ξανακούσουμε όλα αυτά τα ψέματα, αλλά πολύ περισσότερο γιατί τα κόμματα της κυρίαρχης τάξης που δημιουργήθηκαν τότε έχουν μπει σε βαθειά κρίση, είναι υποχρεωτικό να ξεδοντιάσουμε τους μύθους και να απαντήσουμε από μεριάς των από κάτω, αυτών που βγήκαν ορμητικά στην ιστορία, καθόρισαν τις εξελίξεις και έκαναν την κυρίαρχη τάξη και τα πολιτικά της στηρίγματα να τρέμουν.

Δύο κόσμοι διαφορετικοί

Η δικτατορία δεν έπεσε γιατί ο Καραμανλής ήρθε από το Παρίσι, έκανε τους Χουντικούς στην άκρη και έφτιαξε κυβέρνηση δημοκρατική με τη συμμετοχή όλων των "αντιστασιακών δυνάμεων".

Η πραγματικότητα είναι η ανάποδη. Η Χούντα κατάρρευσε γιατί το τελευταίο της παιχνίδι να προχωρήσει σε επιστράτευση και έτσι να δημιουργήσει στρατόπεδα συγκέντρωσης σε όλη την Ελλάδα, για να ελέγξει όχι μόνο τις στρατιωτικές της επεμβάσεις στην Κύπρο αλλά και το κίνημα στην Ελλάδα, κατάρρευσαν παταγωδώς.

Η επιστράτευση, όπως γράφει ο Τάσος Σακελλαρόπουλος, *«μετέτρεψε τις μονάδες εκστρατείας σε πολιτικά εργαστήρια κατά της δικτατορίας...*

... Σε γενικές γραμμές αναδείχτηκε η επιχειρησιακή αδυναμία του σχεδίου επιστράτευσης που είχε καταρτίσει η Χούντα. Ενός σχεδίου το οποίο είχε ουσιαστικό σκοπό, όχι την πολεμική ετοιμότητα απέναντι σε εξωτερική επίθεση, αλλά την απομάκρυνση των επίστρατων, σε περίπτωση λαϊκών κινητοποιήσεων κατά του καθεστώτος, από τα αστικά κέντρα και τον εγκλεισμό σε στρατόπεδα σε όφελος του καθεστώτος».[1]

Προφανώς αυτό ήταν ένα σχέδιο δεμένο με τη στρατιωτική επέμβαση της Χούντας στην Κύπρο και τινάχτηκε στον αέρα μαζί με την πλήρη αποτυχία του πραξικοπήματος εκεί. Η κατάρρευση της Χούντας ήταν πια ένα πραγματικό γεγονός, τα στρατόπεδα βρίσκονταν σε εξέγερση, ο κόσμος περίμενε το σύνθημα για να βγει στους δρόμους, και η ηγεσία του στρατού κινήθηκε για μεταβατική λύση, όπου ο Καραμανλής συγκέντρωνε την εμπιστοσύνη τους. Και λόγω παρελθόντος, αλλά και λόγω της στάσης που είχε κρατήσει μέσα στη δικτατορία. Ποτέ δεν είχε κάνει δηλώσεις ενάντια στη στρατιωτική δικτατορία.

Η κυβέρνηση που σχημάτισε, είχε στα βασικά της υπουργεία, στρατιωτικούς και πολιτικούς που συνεργάστηκαν με τη Χούντα, έστω και εάν στις τελευταίες μέρες αποστασιοποιήθηκαν και την εγκατέλειψαν. Ο Γκιζίκης παρέμεινε "Πρόεδρος της Δημοκρατίας" και όρκισε τη νέα κυβέρνηση, ο Ευάγγελος Αβέρωφ, γνωστός και ως «γεφυροποιός», έγινε Υπουργός Άμυνας και ο Σόλων Γκίκας, που προέρχονταν από τον ΙΔΕΑ (την οργάνωση-πρόδρομο της χούντας στο στρατό)[2] και τις μυστικές υπηρεσίες, έγινε υπουργός Δημόσιας Τάξης.

Απέναντι σ' αυτή την κυβέρνηση, τις πολιτικές δυνάμεις που συσπειρώθηκαν γύρω της, την αίσθηση ότι οι χουντικοί συνέχιζαν να παίζουν ρόλο στις εξελίξεις και τον κίνδυνο κάθε στιγμή να ξαναπάρουν τον έλεγχο, γεννήθηκε ένα κίνημα που έκανε όλα αυτά τα σενάρια σμπαράλια. Καθόλου αδικαιολόγητα, στην αρχή πλανιόταν το ερώτημα αν αυτό είναι μεταπολίτευση ή απλά αλλαγή φρουράς. Το κίνημα καθόρισε σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό αυτό που ο κόσμος έζησε στην μεταπολίτευση, τα μεγάλα συλλαλητήρια, τις πρώτες απεργίες, την έκρηξη ενός νέου μεγάλου εργατικού κινήματος, την αμφισβήτηση της άποψης ότι τα πράγματα αλλάζουν από τα πάνω, την εμφάνιση κινημάτων για τη σεξουαλική απελευθέρωση, κινημάτων πόλης, την ανοιχτή δράση της αριστεράς, το δυνάμωμα των οργανώσεων της επαναστατικής αριστεράς.

Ένας νέος Μάης ξέσπασε το καλοκαίρι του 1974 και κράτησε για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό το ξέσπασμα δεν ήρθε από το πουθενά, ο κόσμος που συμμετείχε ήταν ο ίδιος που συμμετείχε και στήριζε την εξέγερση του Πολυτεχνείου. Στους 8 μήνες που μεσολάβησαν και παρά τη σκληρή καταστολή που ακολούθησε, η Χούντα δεν μπόρεσε ποτέ ξανά να ελέγξει την κατάσταση. Τα συνθήματα του Νοέμβρη «Γενική απεργία», «Κάτω το Κεφάλαιο», είχαν τη συνέχεια τους σ' αυτά που ακολούθησαν μετά την κατάρρευση της Χούντας.

Οι επίσημες αναδρομές στη μεταπολίτευση μιλάνε πάντα για το ρόλο του Καραμανλή που έφερε τη δημοκρατία μαζί με τις αποσκευές του στο αεροπλάνο από το Παρίσι. Μιλάνε για τις δραματικές συσκέψεις των πολιτικών αρχηγών με τους πανικόβλητους στρατοκράτες που κατέρρευσαν και κλείνουν λίγο-πολύ με την επιστροφή του Αντρέα Παπανδρέου, η οποία ολοκλήρωσε το «πολιτικό σκηνικό" που έμελλε να κυριαρχήσει, τα επόμενα χρόνια. Αυτό που ξεχνάνε είναι τις εικόνες της μεταπολίτευσης από τα κάτω.

Στις 4 Οκτώβρη του 1974 οι εργάτες της Νάσιοναλ Καν, στη Μάντρα της Ελευσίνας κατέβηκαν σε απεργία καταγγέλλοντας την απόλυση ενός αγωνιστή εργάτη και διεκδικώντας αυξήσεις και σωματείο. Μαζί με τους Έλληνες απέργησαν και οι εκατοντάδες Πακιστανοί εργάτες που απασχολούσε ο εργοδότης. Ο χορός του μεγάλου εργατικού κινήματος της μεταπολίτευσης είχε ανοίξει. Με χρονολογική σειρά κατεβαίνουν σε απεργία οι τεχνικοί τύπου, η ΙΤΤ, η Ήβη, η Ολυμπιακή, η Πεσινέ, οι μεταλλωρύχοι του Μποδοσάκη, τα ναυπηγεία της Ελευσίνας, οι γιατροί του ΚΑΤ, οι έκτακτοι του ΟΠΑΠ, οι μεταλλωρύχοι στο Μάντεμ-Λάκο, οι οικοδόμοι, οι τραπεζοϋπάλληλοι...

«Στις αρχές του '75 το σύνθημα «απεργία» συνεπαίρνει την εργατική

Συνέλευση των εργαζομένων στη National Can.

τάξη. Τα μεγάλα εργοστάσια γίνονται τα κάστρα του απεργιακού αγώνα: Βιάμαξ, Βιοχάλκο, Ναυπηγεία, ορυχεία, Πίτσος, Εσκιμό, Τριαντέξ, Φούλγκορ, Βιοχρώμ, ΕΤΜΑ, Λαδόπουλος, ΜΕΛ, Ιζόλα, Τρικοπί...».[3]

Τα αιτήματα είναι σχεδόν κοινά: αυξήσεις, όχι απολύσεις, σωματείο, ελευθερίες στους χώρους δουλειάς. Οι απεργίες είναι πολυήμερες και σκληρές, συνήθως αναγκάζουν την εργοδοσία να υποχωρήσει. Η εμπειρία της εξέγερσης του Πολυτεχνείου φέρνει ξανά την κατάληψη του εργοστασίου στο οπλοστάσιο του εργατικού κινήματος. Οι απεργιακές φρουρές (π.χ. στα ορυχεία ή στον Πίτσο) δίνουν σκληρές μάχες με τους ροπαλοφόρους του Καραμανλή. Εργατικές διαδηλώσεις κατακλύζουν την Αθήνα: οι απεργοί των Ναυπηγείων της Ελευσίνας κάνουν κατάληψη στην πλατεία Συντάγματος. Οι εργάτες της ΜΕΛ από τη Θεσσαλονίκη έστηναν σκηνές στα Προπύλαια. Το κίνημα συμπαράστασης είναι συγκλονιστικό. Το μήνυμα του αγώνα μεταφέρεται σαν φλόγα από εργοστάσιο σε εργοστάσιο.

Οι άστεγοι και παραπηγματούχοι στο Πέραμα συγκρούονται σκληρά με την αστυνομία που ήθελε να τους γκρεμίσει τα «αυθαίρετα». Όλοι τρέχουν στο πλευρό τους. Από την Αθήνα καθημερινά ο κόσμος κατεβαίνει στο Πέραμα και δημιουργείται τοπικά επιτροπή συμπαράστασης. Η Κερατέα του 2011 δεν ήταν η αρχή των εξεγέρσεων των κατοίκων μιας περιοχής να καθορίσουν τη ζωή τους και την περιοχή τους. Έχει ρίζες από μακριά, δημιουργείται σε κάθε μεγάλη κρίση, και επηρεάζεται από αυτά που συμβαίνουν στο εργατικό κίνημα.

Στα σχολεία, οι μαθητικές κινητοποιήσεις καταργούν την απαγόρευση του συνδικαλισμού και αρχίζουν να ξεπηδούν μαθητικές κινήσεις, μαθητικά έντυπα και συντονισμοί ανάμεσα στα σχολεία. *«Στα έντυπα των μαθητικών οργανώσεων των πρώτων χρόνων της Μεταπολίτευσης γίνεται λόγος για «μαθητικό κίνημα»... Οι τίτλοι των εντύπων αποτελούν «φθέγγοντα μνημεία», δίπλα σε περιοδικά όπως Μαθητικός Αγώνας, Μαθητική Πορεία, εμφανίζονται άλλα με ονομασίες όπως Το Τούβλο, το Καρφί, τα Απροσάρμοστα, Κόντρα, κλπ... που δουλεύουν και σε γλωσσικό επίπεδο την αλλαγή των συνθηκών και τις νέες αναζητήσεις».*[4]

Αυτοί οι μαθητές είναι που στη συνέχεια οργανώνουν στις σχολές τους τις μεγάλες φοιτητικές καταλήψεις του 1979 ενάντια στο νόμο 815 για τα Πανεπιστήμια.

Απ' αυτή την έκρηξη δεν έλειψαν οι αγρότες. Ξέσπασαν τεράστιες αγροτικές κινητοποιήσεις, οι ντοματοπαραγωγοί της Ηλείας παίρνουν τα τρακτέρ και ξεκινάνε για την Αθήνα, στην Πάτρα η αστυνομία τους φράζει το δρόμο και αυτό ξεσηκώνει όλον τον κόσμο της περιοχής. Χιλιάδες εργάτες, και νέοι κατεβαίνουν στο πλευρό τους, οι βερυκοκοπαραγωγοί συγκρούονται σκληρά στον Ισθμό, στο Προκόπι της Εύβοιας φτωχοί αγρότες καταλαμβάνουν το τσιφλίκι ενός μεγαλοϊδιοκτήτη της περιοχής.

Η οργάνωση στο χώρο δουλειάς

«Μεταξύ του 1974-76 ιδρύθηκαν ισχυρά εργοστασιακά σωματεία στις βιομηχανίες ΙΤΤ, Πίτσος, Ιζόλα, Λάρκο, Πετζετάκης, ΜΕΛ, Αθηναϊκή, κ.α., τα οποία έδωσαν σκληρούς απεργιακούς αγώνες».[5]

Τα εργοστασιακά σωματεία καταφέρνουν να συσπειρώνουν την πλειοψηφία των εργατών μέσα σε κάθε χώρο. Μαζί με την μαζικότητα πήγαινε και η δημοκρατική λειτουργία: συχνές γενικές συνελεύσεις, ανοιχτή συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου, έκδοση εντύπων, και στα μεγάλα και δυνατά εργοστάσια, οργάνωση ανά τμήμα και εκλογή αντιπροσώπων που αποτελούσαν την οργάνωση βάσης στο εργοστάσιο.

Τα εργοστασιακά σωματεία είχαν να συγκρουστούν με την προσπάθεια της κυβέρνησης του Καραμανλή να ελέγξει τον συνδικαλισμό. Κατ' αρχήν, αντί να αφήσει να γίνουν ελεύθερες εκλογές που θα ανέτρεπαν τις χουντικές διοικήσεις, διορίζει νέες διοικήσεις στη ΓΣΕΕ, στα Εργατικά Κέντρα και τις Ομοσπονδίες, με πλειοψηφία συνδικαλιστές της δεξιάς και με συνεργάτες της Χούντας. Στα πρωτοβάθμια δεν προχώρησε στην αντικατάσταση των διοικήσεων γιατί όπως υποστήριζε θα θίγονταν τα 80 χιλιάδες άτομα των παλιών διοικήσεων. Η

πραγματικότητα ήταν ότι δεν μπορούσε να βρει τον αντίστοιχο αριθμό "συνδικαλιστών " που να έπαιζαν το ρόλο της κυβέρνησης και να έμπαιναν εμπόδιο στους εργατικούς αγώνες που ξέσπαγαν.

«Κεντρικό μέλημα της μεταδικτατορικής πολιτικής εξουσίας ήταν το πώς θα εξασφαλίσει τον έλεγχο του συνδικαλιστικού κινήματος. Τελικώς ο έλεγχος εξασφαλίστηκε με μια σειρά από νομικά τεχνάσματα με αποτέλεσμα να αναβιώνουν στελέχη της φατρίας του Φ. Μακρή – επί έτη και έτη γενικός γραμματέας της ΓΣΕΕ – και να επιβιώνουν πολλοί δικτατορικοί συνδικαλιστές».[6]

Εμπνευστής όλου αυτού του σχεδίου ήταν ο υπουργός Εργασίας Κ. Λάσκαρης, από τους στενούς συνεργάτες του Κ. Καραμανλή όχι μόνο στη προσωρινή αλλά και στην επόμενη κυβέρνηση. Η διορισμένη ΓΣΕΕ προχώρησε σε όργια αποφάσεων που εμπόδισε την εγγραφή συνδικάτων που είχε διαγράψει η Χούντα. Μετά από πολλά μαγειρέματα το πρώτο μεταδικτατορικό συνέδριο της ΓΣΕΕ έγινε τον Απρίλη του 1976 στη Καβάλα. Η παράταξη του Λάσκαρη (υπουργού Εργασίας) – Δημοκρατική Συνεργασία – πήρε 16 έδρες, το ψηφοδέλτιο των Χουντικών συνδικαλιστών – Ελεύθερο Δημοκρατικό Κίνημα – πήρε 8 έδρες, η ΕΣΑΚ-Σ (ΚΚΕ) 6 έδρες, η ΠΑΣΚΕ 6 έδρες και το ΑΕΜ (ΚΚΕ εσωτ.) 2 έδρες. Η νέα διοίκηση της ΓΣΕΕ, με την υποστήριξη των δικτατορικών συνδικαλιστών, αποτελέστηκε αποκλειστικά από μέλη της Δημοκρατικής Συνεργασίας.

Το κράτος

Οι πολιτικές μάχες της μεταπολίτευσης ήταν σκληρές. Στο κέντρο τους ήταν από τη μια η προσπάθεια του Καραμανλή να κρατήσει ανέπαφους θεσμούς, πολιτικά πρόσωπα και νόμους που στήριζαν και συνεργάστηκαν με την Χούντα και από την άλλη η μάχη της «αποχουντοποίησης» όπως συνοπτικά συμπυκνώνονταν οι πολιτικές μάχες εκείνης της περιόδου. Τα σημεία που συγκεντρώθηκε αυτή η σύγκρουση ήταν το ξήλωμα στελεχών που συνεργάστηκαν με τη δικτατορία. Τέτοιοι υπήρχαν παντού και αυτό σήμαινε ότι οι κινητοποιήσεις για το ξήλωμά τους μπορούσαν να γενικευτούν. Ωστόσο αυτό είχε σαν προϋπόθεση μια στρατηγική από τη μεριά της Αριστεράς που θα έδινε σαν ορίζοντα γι' αυτούς τους αγώνες την ανατροπή και όχι απλά τον εκδημοκρατισμό του αστικού κράτους. Τέτοια στρατηγική διαμόρφωναν μόνο τμήματα της επαναστατικής αριστεράς και όχι οι παραδοσιακές ηγεσίες. Αυτό άφηνε τα περιθώρια στον Καραμανλή να περιορίζει την «αποχουντοποίηση».

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η σύλληψη και τιμωρία των ενόχων. Πέρασαν αρκετοί μήνες από τότε που ήρθε ο Καραμανλής μέχρι τη σύλληψη των πρωταιτίων της Χούντας. Η τριανδρία Παπαδόπουλος-Πατακός και Μακαρέζος, μαζί με ένα στενό πυρήνα συλλαμβάνονται τον Οκτώβρη, λίγες εβδομάδες πριν από τις εκλογές. Ήταν η προσπάθεια του Καραμανλή να κερδίσει τις εκλογές και να καθορίσει τις εξελίξεις. Η δίκη των Χουντικών έγινε την επόμενη χρονιά και ο κύκλος των κατηγορούμενων περιορίστηκε μόνο σε ένα μικρό αριθμό που κρίθηκαν ένοχοι. Με απόφαση του Άρειου Πάγου, το πραξικόπημα χαρακτηρίστηκε «στιγμιαίο αδίκημα» και έτσι γλίτωσαν όλοι οι υπουργοί και συνεργάτες του δικτατορικού καθεστώτος. Ήταν μια απόφαση που αποσκοπούσε στη συσπείρωση όλης της δεξιάς και το ξαναστήσιμο ενός κράτους που κλυδωνιζόταν από την κατάρρευση της δικτατορίας, το Πολυτεχνείο και την εισβολή των μαζών στο πολιτικό γίγνεσθαι.

Ο Ηλίας Νικολακόπουλος κάνει την παρατήρηση ότι *«η μόνη επιπλέον τιμωρία που επιβλήθηκε στα στελέχη της δικτατορίας αφορούσε την καταστολή της εξέγερσης του Πολυτεχνείου (δεν είχε παραγραφεί) αλλά κι αυτές οι ποινές μειώθηκαν στη συνέχεια σημαντικά, ενώ οι βασανιστές της Ασφάλειας και της ΕΣΑ, όσοι απ' αυτούς δικάστηκαν, κυκλοφορούσαν ελεύθεροι μετά από λίγους μήνες. Κάτι που αποδείχτηκε μοιραίο για τον Μάλιο και Μπάμπαλη».*[7]

Οι εκλογές για τον Καραμανλή θα έπαιζαν το ρόλο της κατοχύρωσης. Το σύνθημα «Καραμανλής ή τάνκς» έπρεπε να κατοχυρωθεί με ένα μεγάλο ποσοστό στις εκλογές κι αυτές έπρεπε να γίνουν γρήγορα. Όσο αργούσαν, η κατάσταση γινόταν ανεξέλεγκτη. Διάλεξε να κάνει εκλογές στις 17 Νοέμβρη του 1974, ένα χρόνο μετά την εξέγερση του Πολυτεχνείου. Ήταν μια απόφαση πρόκληση, που τα κόμματα της Αριστεράς, το ΚΚΕ και το ΚΚΕ εσωτ. την αποδέχθηκαν και έτσι έμεινε η επαναστατική αριστερά να την κοντράρει. Δημιουργήθηκαν επιτροπές αγώνα για τον εορτασμό του Πολυτεχνείου στις 17 Νοέμβρη, την ημέρα που ο Καραμανλής είχε προκηρύξει τις εκλογές, και είχε αναβάλει τον εορτασμό για μια βδομάδα αργότερα, στις 22-24 Νοέμβρη.

1975. Επίθεση στους απεργούς της Πίτσος.

1975. Απεργία της ITT Hellas.

Εργατική διαδήλωση στη Μεταπολίτευση.

Στην πρώτη επέτειο, η γιορτή του Πολυτεχνείου κράτησε 13 μέρες, από τις 12 έως τις 25 Νοέμβρη. Η προκήρυξη που έβγαλαν οι επιτροπές αγώνα για τον εορτασμό του Πολυτεχνείου πριν τις

Πέραμα 1976.

Οι αγρότες στους δρόμους.

εκλογές καλεί συγκέντρωση στο Πολυτεχνείο από τις 12 Νοέμβρη, και πορεία την Παρασκευή 15 Νοέμβρη στις 5μμ. Η πορεία πήγε μέχρι το Σκοπευτήριο της Καισαριανής. Ήταν μια τεράστια πορεία, που έδειξε ότι η δύναμη που θα κοντράρει τα σχέδια της κυβέρνησης ήταν υπαρκτή και μεγάλη.

Οι κινήσεις του Καραμανλή για τη σταθεροποίηση του αστικού ελέγχου συμπληρώθηκαν με το δημοψήφισμα για τη Μοναρχία το Δεκέμβρη του 1974. Το φιλοβασιλικό στρατόπεδο κατέγραψε ένα 30% αποκαλύπτοντας με αυτόν τον τρόπο την πραγματική σύνθεση των δυνάμεων που είχε συσπειρώσει ο Καραμανλής. Όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης είχαν στηρίξει το ΟΧΙ στη Μοναρχία, ενώ η Νέα Δημοκρατία ήταν διχασμένη. Όπως αποδείχθηκε, πάνω από το μισό ποσοστό που είχε πάρει στις βουλευτικές εκλογές νοσταλγούσε το βασιλιά, αλλά στήριζε τον Καραμανλή σαν εγγυητή της συνέχειας και της σταθερότητας.

Η διεθνής συγκυρία και η αριστερά

Η συσπείρωση των δυνάμεων της δεξιάς οφειλόταν και στο φόβο τους και τις ανησυχίες τους για τις εξελίξεις. Δεν ήταν μόνο το σοκ της κατάρρευσης του στρατιωτικού καθεστώτος. Αυτό συνδυαζόταν με το σοκ της πρώτης διεθνούς οικονομικής κρίσης που τότε είχε ονομαστεί «πετρελαϊκή». Το όνομα είχε δοθεί από την απότομη αύξηση της τιμής του πετρέλαιου μετά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1973. Αλλά ο τότε στασιμοπληθωρισμός – ο συνδυασμός οικονομικής ύφεσης με έκρηξη του πληθωρισμού – ήταν το πρώτο επεισόδιο των επαναλαμβανόμενων κρίσεων του καπιταλισμού που έχουμε δει τα τελευταία σαράντα χρόνια. Οι οικονομικές πιέσεις τροφοδοτούσαν την οργή των εργατών και τις ανησυχίες των αστών.

Οι εξελίξεις στην Ελλάδα δεν είναι εξαίρεση – την ίδια περίοδο, από τον Μάη του '68 και για μια δεκαετία, στην Ευρώπη, σε Ανατολή και Δύση, ανοίγει μια παρατεταμένη περίοδος με επαναστατικά χαρακτηριστικά. Μέσα σ' αυτή τη δεκαετία εντάσσεται και η κατάρρευση των δικτατοριών στο Νότο της Ευρώπης. Την άνοιξη του '74 στην Πορτογαλία, το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς στην Ελλάδα και λίγο αργότερα και στην Ισπανία. Σε όλη την Ευρώπη φυσάει άνεμος επανάστασης. Η Πορτογαλία είναι ίσως το καλύτερο παράδειγμα για το πόσο λεπτά ήταν τα όρια ανάμεσα σε μια «ομαλή μεταπολίτευση» και μια επαναστατική ανατροπή. Εκεί, η κρίση των στρατοκρατών άνοιξε δυνατότητες για να αναδειχθεί κίνημα των φαντάρων μέσα στα στρατόπεδα και η σύνδεση με το εργατικό κίνημα στα εργοστάσια να πάρει τεράστιες διαστάσεις. Η «Επανάσταση των Γαρυφάλλων» απειλούσε τον έλεγχο των αστών επί τρία χρόνια, μέχρι το Νοέμβρη του 1976 που καταστάλθηκε.

Και όμως, το κοινό σε όλες αυτές τις χώρες, είναι ότι τα κόμματα της Αριστεράς έβαλαν εμπόδια στην ανάπτυξη του κινήματος και στην κλιμάκωση των αγώνων. Όχι μόνο το Γαλλικό ΚΚ που περιφρόνησε τον Μάη του 68, ούτε μόνο το Ιταλικό με τον περιβόητο «ιστορικό συμβιβασμό» του Μπερλινγκουέρ. Το ΚΚΕ και το ΚΚΕ (εσωτ.) είχαν την ίδια αντιμετώπιση. Από την εξέγερση του Πολυτεχνείου και τα δύο κόμματα προσπάθησαν να σταματήσουν την κατάληψη του Πολυτεχνείου και όταν δεν μπόρεσαν να το πετύχουν, προσπάθησαν να πείσουν την κατάληψη να βγάλει απόφαση στήριξης κυβέρνησης εθνικής ενότητας.

Αυτός ήταν και ο λόγος που και τα δύο κόμματα αποδέχθηκαν την κυβέρνηση του Καραμανλή και συνεργάστηκαν μαζί της σε όλα τα κρίσιμα ζητήματα. Ήταν από την αρχή σύμφωνοι στον σχηματισμό της μεταβατικής κυβέρνησης, με επικεφαλής τον Καραμανλή, συμφώνησαν και συνεργάστηκαν μαζί του στο να γίνουν βουλευτικές εκλογές στις 17 Νοέμβρη και έβαλαν εμπόδια στο κίνημα οργάνωσης των εργατικών χώρων με τη δημιουργία εργοστασιακών σωματείων. Το ΚΚΕ (εσωτ.) συνεργάστηκε με την παράταξη της Ν.Δημοκρατίας στις εκλογές της ΓΣΕΕ το 1976, και στήριξε το πρόγραμμα της. Το ΑΕΜ (η συνδικαλιστική παράταξη του ΚΚΕ εσωτ.) προσχώρησε στην Ανεξάρτητη Συνδικαλιστική Δημοκρατική Συνεργασία, που επικεφαλής της ήταν ο Καρακίτσος (διορισμένος γ. γραμματέας της ΓΣΕΕ) και στενός συνεργάτης του υπουργού Απασχόλησης Λάσκαρη. Το ΚΚΕ εσωτ. πίστευε ότι μ' αυτόν τον τρόπο υλοποιεί την Εθνική Αντιδικτατορική Ενότητα, βασικό στόχο του στα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης.[8] Το σύνθημα "Όχι στους συμβιβασμούς με τους Καρακίτσους" συνόδευε τους μαχητικούς εργάτες όλο εκείνο το διάστημα.

Η μεταπολίτευση με τους μεγάλους εργατικούς και λαϊκούς αγώνες, ήταν μια περίοδος πολιτικοποίησης, ριζοσπαστικοποίησης και μαζικής μετατόπισης προς τα αριστερά. Εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες στρέφονται προς τον σοσιαλισμό, έπεφταν με τα μούτρα στα μαρξιστικά βιβλία και αναζητούσαν κυριολεκτικά τα αριστερά κόμματα για να ενταχτούν. Μέσα σ' αυτό το κύμα ριζοσπαστικοποίησης τα ρεφορμιστικά κόμματα κατόρθωσαν να μεγαλώσουν σχεδόν από το μηδέν. Στις βουλευτικές εκλογές στις 17 Νοέμβρη τα δύο ΚΚΕ κατέβηκαν μαζί σαν Ενωμένη Αριστερά και πήραν 9,5%. Στις εκλογές που έγιναν το 1977, τρία χρόνια αργότερα, η Ν.Δ. είχε πτώση 13%, το Κέντρο επίσης πτώση 12%, ενώ τα μόνα κόμματα που ανέβηκαν ήταν το ΠΑΣΟΚ που από 13% σχεδόν διπλασίασε τη δύναμη του και έφτασε στο 25,3% και παράλληλα ανέβηκε κατά πολύ λίγο και η Αριστερά: 9,4% το ΚΚΕ και 1,9% το ΚΚΕ(εσ). Οι εκλογές εκείνες έδειξαν ότι το ΚΚΕ είχε πάρει κεφάλι απέναντι στο ΚΚΕ (εσωτ.).

Το ΠΑΣΟΚ μεγάλωσε και πήρε κεφάλι απέναντι στα δύο ΚΚΕ, όχι γιατί έκφραζε τα πιο συντηρητικά κομμάτια της

κοινωνίας, ούτε γιατί το έβαλαν οι αμερικάνοι, αλλά γιατί στις κρίσιμες μάχες, κράτησε μια πιο αριστερή πολιτική. Αυτό ισχύει και για το εργατικό κίνημα και για το κίνημα των εργοστασιακών σωματείων που από μια στιγμή και πέρα άρχισε να το ελέγχει. Η Ομοσπονδία των εργοστασιακών σωματείων, η ΟΒΕΣ, κυριαρχήθηκε από το ΠΑΣΟΚ. Ήταν οι συμβιβασμοί της ηγεσίας των ΚΚ, οι συνεργασίες με την κυβέρνηση που άφησαν το περιθώριο στο να εξαπλωθεί το ΠΑΣΟΚ, να υπάρξει στην Ελλάδα σοσιαλδημοκρατικό κόμμα που στη συνέχεια κατάφερε να βγει πρώτο κόμμα και να δημιουργήσει δική του κυβέρνηση.

Η μεταπολίτευση είναι το πιο επίκαιρο παράδειγμα για το πόσο γρήγορα μπορεί να οργανωθεί πολιτικά η εργατική τάξη μέσα σε μια περίοδο κρίσης. Η εργατική τάξη αναζητούσε τη δύναμη για να κτίσει το συλλογικό πολιτικό όπλο που θα επέτρεπε να ανατρέψουν το καθεστώς της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης.

Η επαναστατική αριστερά μεγάλωσε πολύ στα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στους μεγάλους πολιτικούς και οικονομικούς αγώνες. Είχε την αίγλη "των παιδιών του Πολυτεχνείου" και αυτό έδινε μαζικό ακροατήριο όχι μόνο μέσα στους φοιτητές και τη νεολαία αλλά και στα εργοστάσια και τις εργατογειτονιές. Αλλά είχε και μεγάλες πολιτικές και ιδεολογικές αδυναμίες που αποδείχθηκαν καθοριστικές στην πορεία. Οι πιο μεγάλες οργανώσεις ήταν μαοϊκές και βρέθηκαν σε αδιέξοδο στα τέλη της δεκαετίας του 70.

Σήμερα

Όταν η κυρίαρχη τάξη μιλάει για το τέλος της μεταπολίτευσης εννοεί το τέλος ενός κινήματος που ανάτρεψε τη χούντα, αμφισβήτησε το σύστημα, και δημιούργησε τις καλύτερες στιγμές και εμπειρίες για το εργατικό κίνημα. Οι αγώνες σήμερα των καθαριστριών, των διαθέσιμων, των φοιτητών και μαθητών, των χιλιάδων που έδωσαν τις πιο σκληρές μάχες με το μνημόνιο έχουν τις ρίζες τους σε εκείνη την περίοδο. Ο Σαμαράς το 1994, δήλωνε γεμάτος αυταρέσκεια ότι «βρισκόμαστε μπροστά στο τέλος των κομμάτων της μεταπολίτευσης». Ο ίδιος μόλις είχε αποχωρήσει από τη Ν.Δ. – και είχε δημιουργήσει την Πολιτική Άνοιξη. Η ΠΟΛ.ΑΝ διαλύθηκε πριν από τη Ν.Δ. αλλά τώρα έχει ο ίδιος να αντιμετωπίσει την πολιτική κατάρρευση των δυο μεγάλων κομμάτων της μεταπολίτευσης.

Ο «εθνάρχης» Καραμανλής το 1974 πήρε στις εκλογές ποσοστό 54,4%, η Ένωση Κέντρου 20,4% και το ΠΑΣΟΚ 13,6, σύνολο 88%, και η Ενωμένη Αριστερά (για πρώτη φορά μαζί το ΚΚΕ εσωτ. και ΚΚΕ) πλησίασαν το 10% (9,5%).

Σήμερα η εικόνα έχει αναποδογυρίσει. Οι «σωτήρες» της Μεταπολίτευσης είναι εκλογικά μια μειοψηφία (φτάνουν το 30%), τα κόμματά τους βρίσκονται σε διάλυση και η προσπάθεια να ξαναποκτήσουν τον έλεγχο αντιμετωπίζει δυσκολίες. Φτάνουν 600 καθαρίστριες του Υπουργείου Οικονομικών και μερικές χιλιάδες διοικητικών των ΑΕΙ να βάλουν σε κίνδυνο την κυβερνητική συνοχή.

Η εξέλιξη δεν ήταν γραμμική, χρειάστηκε να μεσολαβήσουν η οικονομική κρίση, μια πενταετία με σκληρούς εργατικούς αγώνες, τριάντα πανεργατικές, η μαζική εγκατάλειψη του ΠΑΣΟΚ από τον κόσμο του, οι εκλογές του 2012, η κατάληψη της ΕΡΤ και όλα όσα ακολούθησαν.

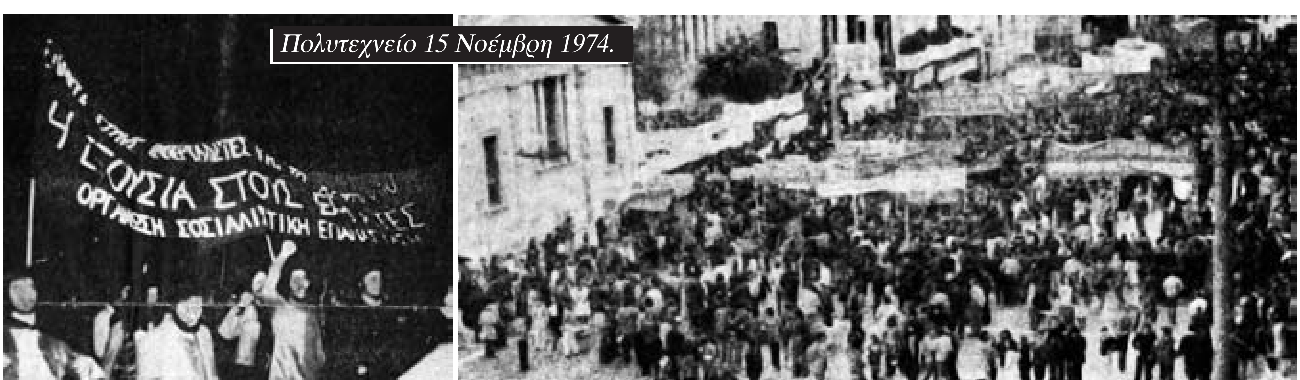
Ας φανταστούμε τι μπορεί να γίνει εάν το εργατικό κίνημα ξεδιπλώσει όλες τις δυνατότητές του, τις εμπειρίες του, τις μάχες που έδωσε όχι μόνο από την μεταπολίτευση μέχρι σήμερα, αλλά τα τελευταία πέντε χρόνια ενάντια στο Μνημόνιο.

Οι υποσχέσεις για σταδιακές αλλαγές και ρεαλιστικές λύσεις που πρόβαλε τότε η αριστερά και το ΠΑΣΟΚ όχι μόνο δεν δικαίωσαν τις προσδοκίες της μεταπολίτευσης αλλά σήμερα βρίσκονται πίσω και από το ίδιο το κίνημα. Η λύση μπροστά μας δεν βρίσκεται στην αναμονή για μια κυβέρνηση όπου θα συμμετέχει και η αριστερά, αλλά στο να πιάσουμε το νήμα της επαναστατικής αλλαγής που είχε η μεταπολίτευση. Τότε η επαναστατική αριστερά δεν κατάφερε να καθορίσει και να κερδίσει ένα μαζικό εργατικό κίνημα στην προοπτική της ανατροπής του καπιταλισμού.

Σήμερα, 40 χρόνια μετά, τα κόμματα που τσάκισαν τις ελπίδες εκατομμυρίων εργατών και νεολαίων στην Ελλάδα και σε όλο τον κόσμο, βρίσκονται στη χειρότερη κρίση. Έχουν να διαχειριστούν έναν καπιταλισμό σε κρίση και απόγνωση. Σήμερα έχουμε το πλεονέκτημα των εμπειριών από την μεταπολίτευση για να βαδίσουμε στην προοπτική της ανατροπής πιο τολμηρά, πιο ξεκάθαρα, πιο αποφασιστικά. ■

Σημειώσεις

1. Τάσος Σακελλαρόπουλος, «Η μεταπολίτευση στο στρατό», *Αρχειοτάξιο*, Σεπτέμβρης 2013, αφιέρωμα στη Μεταπολίτευση (1974-1981).
2. *«Το βασικό κριτήριο της επιλογής του ενδεχομένως δεν ήταν το γεγονός ότι ο Γκίκας ήταν παλαιός βουλευτής και υπουργός της ΕΡΕ, ούτε το ότι είχε διατελέσει αρχηγός ΓΕΣ, αλλά ότι υπήρξε ο πρώτος επικεφαλής του ΙΔΕΑ όταν η οργάνωση αυτή συγκροτήθηκε λίγο πριν τη δεκεμβριανή σύγκρουση του 1944».* Στο: *Αρχειοτάξιο*, στο ίδιο τεύχος, σελ.18.
3. «Το τέλος της Μεταπολίτευσης;», *Σοσιαλισμός από τα Κάτω*, νο. 12, Ιούνης-Αύγουστος 1999.
4. Δημήτρης Δημητρόπουλος, «Στα θρανία του αγώνα», *Αρχειοτάξιο*, Σεπτέμβρης 2013.
5. Δημήτρης Κατσορίδας, *Βασικοί σταθμοί του εργατικού-συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα 1870-2001*, έκδοση Άριστος – ΓΣΕΕ.
6. Ο Μακρής έγινε γενικός γραμματέας της ΓΣΕΕ το 1948. Απομακρύνθηκε από τη θέση του το 1964 και επανήλθε το 1966. Η διοίκηση του Μακρή προσχώρησε αμέσως στη δικτατορία.
7. Ηλίας Νικολακόπουλος, «Τα διλήμματα της Μεταπολίτευσης – Μεταξύ συνέχισης και ρήξης», *Αρχειοτάξιο*, οπ.
8. Γιώργος Κουκουλές, "Μεταπολίτευση και συνδικαλιστικό κίνημα. Η ελεγχόμενη μετάβαση", *Αρχειοτάξιο*, Σεπτέμβρης 2013.

Πολυτεχνείο 15 Νοέμβρη 1974.

Το πραξικόπημα της Χούντας στην Κύπρο

Μια αιματηρή στρατιωτική επέμβαση που κατέληξε σε φιάσκο και οδήγησε στην κατάρρευση της δικτατορίας, όπως περιγράφει ο **Νίκος Λούντος**.

40 χρόνια κλείνουν αυτό τον Ιούλη από τα γεγονότα στην Κύπρο που καθόρισαν όχι μόνο το μέλλον του νησιού μέχρι σήμερα, αλλά και τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα – το τέλος της Χούντας και τη Μεταπολίτευση. Ο Ιούλης του '74 συνεχίζει να περιβάλλεται από ένα πέπλο σιωπής και σύγχυσης. Είναι μια "μαύρη σελίδα" την οποία καλούμαστε να μην διαβάσουμε. Αρκεί ένας πυρήνας από κλισέ – που περιλαμβάνει την "προδοσία" της Χούντας μέχρι την "προδοσία" των Αμερικάνων – υποτίθεται για να εξηγήσει τα πάντα.

Είναι λογικό να φοβούνται τη συζήτηση για την Κύπρο του '74. Μια πιο προσεκτική ματιά στα γεγονότα αποκαλύπτει πράγματα για το ρόλο και το χαρακτήρα της ελληνικής άρχουσας τάξης, του ελληνικού καπιταλισμού στο συνολό του – όχι μόνο της Χούντας – που χαλάνε τη βιτρίνα τόσο της "αμυνόμενης" ελληνικής πλευράς, όσο και της Ελλάδας ως μητέρας-πατρίδας.[1]

Στα μέσα του Ιούλη του '74 ο δικτάτορας Ιωαννίδης έδωσε εντολή στην Εθνοφρουρά (το στρατό της Κυπριακής Δημοκρατίας) να ανατρέψει τον εκλεγμένο Πρόεδρο, Μακάριο, και να στήσει ένα καθεστώς μακρύ χέρι της Χούντας των Αθηνών. Για μια βδομάδα περίπου, ντε φάκτο πρόεδρος της Κύπρου ήταν ο Νίκος Σαμψών, γνωστός και ως "χασάπης της Ομορφίτας", από τη συμμετοχή του στην κατεδάφιση του τουρκοκυπριακού χωριού Ομορφίτα και τη μαζική σφαγή αμάχων το 1963-64.[2]

Και μόνο η αναφορά σε αυτά τα γεγονότα είναι αρκετή για να σπάσει το μύθο ότι το "Κυπριακό" ξεκίνησε στις 20 Ιούλη του 1974 όταν η Τουρκία αποφάσισε να εισβάλει από βορρά στο νησί. Ο Ιούλης του 1974 ήταν η κορύφωση της άγριας παρέμβασης των δύο "μητέρων-πατρίδων" στην Κύπρο, μια παρέμβαση που είχε ξεκινήσει από το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και επισημοποιήθηκε με τις συμφωνίες της Ζυρίχης του 1959-60. Η Κύπρος έγινε ανεξάρτητο κράτος με το τέλος της βρετανικής αποικιοκρατίας, όμως τόσο η Βρετανία, όσο και η Τουρκία και η Ελλάδα ορίστηκαν ως "εγγυήτριες δυνάμεις". Από το '60 ως το '74 εξελισσόταν ένας ψυχρός πόλεμος με πολλά θερμά επεισόδια, όπως τα ματωμένα Χριστούγεννα του '63 και η κρίση της Κοφίνου το 1967. Για την ελλαδική και ελληνοκυπριακή πλευρά οι συμφωνίες της Ζυρίχης ήταν απλώς ένα σκαλοπάτι προς τον πλήρη έλεγχο του νησιού. Οι Τουρκοκύπριοι, σχεδόν ένας στους πέντε κατοίκους του νησιού, ήταν απλώς ένα εμπόδιο. Η πράσινη γραμμή στη Λευκωσία δεν χαράχτηκε το 1974, αλλά το 1964, κατά την επέλαση του ξεχασμένου ελληνικού "Ατίλα". Τουλάχιστον 230 άμαχοι Τουρκοκύπριοι δολοφονήθηκαν τα Χριστούγεννα του '63 και θάφτηκαν σε πηγάδια. Πάνω από 500 σπίτια ισοπεδώθηκαν και 2000 λεηλατήθηκαν. Το αποτέλεσμα ήταν οι Τουρκοκύπριοι να αναγκαστούν να περιοριστούν ακόμη περισσότερο σε μικρούς θύλακες του νησιού, δυσανάλογους με τον πληθυσμό τους και να αποχωρήσουν από τα μεικτά χωριά όπου ζούσαν μαζί με τους Ελληνοκύπριους. Και το '63 και το '67 υπήρξε απειλή ελληνοτουρκικού πολέμου, αλλά δεν έγινε πραγματικότητα. Η ελληνική πλευρά είχε συνηθίσει να παραβιάζει τόσο ωμά τις συμφωνίες και να βλέπει ότι αποκτά κεκτημένα.

Ιωαννίδης, Παπαδόπουλος, Γκιζίκης.

Κάτι τέτοιο νόμιζε η Χούντα του Ιωαννίδη ότι θα συμβεί και το 1974. Όμως η κατάσταση τής ξέφυγε από δύο πλευρές. Από τη μια μεριά οι Κύπριοι αντιστάθηκαν στο πραξικόπημα. Δεν ήταν διατεθειμένοι να αποδεχθούν ως δεδομένη μια Χούντα ακροδεξιών δολοφόνων απλώς επειδή έτσι ήθελε η Αθήνα. Ταυτόχρονα στην Ελλάδα, όταν κηρύχθηκε η επιστράτευση η οποία έμεινε στην ιστορία ως "επιστράτευση της σα-

1964, ο Σαμψών οργανώνει το πογκρόμ στην Ομορφίτα. Πίσω του, Τούρκοι αιχμάλωτοι.

γιονάρας" αποκαλύφθηκε ότι ο έλεγχος που είχε η Χούντα πάνω στον κόσμο ήταν μηδαμινός. Η εξέγερση του Πολυτεχνείου είχε κατασταλεί οχτώ μήνες νωρίτερα και οι "σκληροί" του Ιωαννίδη είχαν πάρει την εξουσία κάνοντας πραξικόπημα κατά του Παπαδόπουλου. Αντίθετα όμως με την εικόνα του "δεν κουνιέται φύλλο", ο νέοι άνθρωποι που καλούνταν στα κέντρα κατάταξης και τα Φρουραρχεία δεν ήταν διατεθειμένοι να σκοτωθούν για τους δολοφόνους τους. Η επιστράτευση κατέληξε σε φιάσκο. Η εικόνα χιλιάδων συγκεντρωμένων επιστρατευμένων φαντάρων δεν μοιάζει καθόλου με πατριωτικό κάλεσμα στα όπλα, αλλά με ένα μαζικό κράξιμο στη Χούντα, το μίσος για τους συνταγματάρχες ξεχειλίζει και οι δικτάτορες μυρίζονται απειλή.

Η πλειοψηφία των συνεργατών του Ιωαννίδη φαίνεται να κατανοούν ότι τα τανκς που στέλνουν στον Έβρο μάλλον θα τους είναι πιο χρήσιμα στην Αθήνα.

Η άλλη πλευρά που ξάφνιασε τη Χούντα ήταν η αντίδραση της Τουρκίας. Αντίθετα με το '63 και το '67, το '74 εξελίχθηκε ελληνοτουρκικός πόλεμος πάνω στο έδαφος της Κύπρου, στον οποίο ηττήθηκε η ελληνική πλευρά. Η σιγουριά του Ιωαννίδη ότι η μεν Τουρκία θα ήταν εξίσου χαρούμενη με την ανατροπή του Μακάριου, οι δε ΗΠΑ θα έδιναν κάλυψη και στήριξη στις ελληνικές κινήσεις αποδείχθηκε μακριά από την πραγματικότητα. Μέσα σε λίγες μέρες από την τουρκική εισβολή, ο Γκιζίκης – ο πρόεδρος της "δημοκρατίας" που είχε διορίσει ο Ιωαννίδης μετά το Πολυτεχνείο – ήρθε σε επαφή με τον Καραμανλή καλώντας τον να γυρίσει στην Ελλάδα για να σχηματίσει κυβέρνηση "εθνικής ενότητας" για μετάβαση προς κοινοβουλευτική δημοκρατία. Η Χούντα είχε παίξει το πιο προχωρημένο της χαρτί, έχασε και κατέρρευσε.

Ο Μακάριος και ο Ιωαννίδης

Η ταχύτητα με την οποία εξελίχθηκαν τα γεγονότα δίνει τροφή για χρόνια σε όσους βλέπουν "συνωμοσίες" και "προδοσίες". Η παρέμβαση του Ιωαννίδη στην Κύπρο δεν ξεκίνησε το '74, ούτε καν το '67 αλλά πιο πριν, σε περίοδο δημοκρατίας. Δεν επρόκειτο για κινήσεις "αφρόνων" αλλά για στρατηγική του ελληνικού καπιταλισμού. Ο ίδιος ο Μακάριος σε συνέντευξή του στην Οριάνα Φαλάτσι το 1974 μιλάει και για τον "αόρατο δικτάτορα" και για τον Σαμψών. *"Το 1963 και το 1964 είχε βρεθεί στην Κύπρο ως αξιωματικός της Εθνοφρουράς, και μια μέρα ήρθε να με δει, συνοδευόμενος από τον Σαμψών, με στόχο να μου εξηγήσει μυστικά ένα σχέδιο το οποίο θα έδινε λύση σε όλα. Γονάτισε μπροστά μου, φίλησε το χέρι μου με το μεγαλύτερο σεβασμό και μου είπε: 'Μακαριώτατε, ορίστε το σχέδιο. Θα επιτεθούμε στους Τουρκοκύπριους ξαφνικά, σε κάθε σημείο του νησιού. Θα τους εξολοθρεύσουμε μια και καλή. Τέλος.' Έμεινα άναυδος. Του είπα ότι δεν μπορούσα να συμφωνήσω μαζί του, ότι δεν μπορούσα ούτε να συλλάβω την ιδέα να σκοτώσουμε τόσους πολλούς αθώους ανθρώπους. Μου ξαναφίλησε το χέρι και έφυγε οργισμένος. Σας το λέω, είναι εγκληματίας".*[3]

Το ζήτημα δεν είναι να μείνουμε στα εγκληματικά σχέδια του Ιωαννίδη. Αλλά στο ότι, ο Μακάριος, πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, δεχόταν στο γραφείο του τέτοιους τύπους για να συζητήσει τέτοιου είδους σχέδια. Η εξήγηση είναι ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις είχαν χαρίσει στην ακροδεξιά τη σύνδεση με την Κύπρο, ήδη πριν από τη Χούντα. Τον Γεώργιο Γρίβα "Διγενή" είχε στείλει η ελληνική κυβέρνηση (του Γεωργίου Παπανδρέου) το '64 να πάρει στα χέρια του τις ελληνοκυπριακές ένοπλες δυνάμεις – μια μεραρχία. Ο Γρίβας ήταν ο ηγέτης της περιβότης οργάνωσης "Χ" στην κατοχή και στο ξεκίνημα του εμφύλιου, με εμπειρία σε σφαγές, βασανιστήρια και βιασμούς σε βάρος κομμουνιστών και αντιστασιακών.

Τη δεκαετία του '50 στάλθηκε στην Κύπρο για να στήσει την ΕΟΚΑ, με κύριο στόχο να εξασφαλιστεί ότι με το τέλος της αποικιοκρατίας το νησί δεν θα περάσει στον έλεγχο της Αριστεράς. Η ΕΟΚΑ βάζει στο στόχαστρό της πολύ περισσότερο ελληνοκύπριους και τουρκοκύπριους συνδικαλιστές, αριστερούς και προοδευτικούς ανθρώπους παρά τα όργανα της αγγλικής αποικιοκρατίας. Μετά τις συνθήκες της Ζυρίχης-Λονδίνου όλος ο ακροδεξιός συρφετός βρέθηκε να κληρονομεί οπλισμό και διασυνδέσεις, λειτουργώντας σε μεγάλο βαθμό ως παρακράτος στην Κύπρο.

Δεν υπάρχει εύκολος τρόπος να μπει όριο ανάμεσα στις ακροδεξιές οργανώσεις και στην επίσημη ελληνική και ελληνοκυπριακή πολιτική. Τα πρόσωπα ήταν σε μεγάλο βαθμό τα ίδια. Ο ηγέτης της "Οργάνωσης" που συσσώρευε οπλισμό για να στηθεί κάποια στιγμή προβοκάτσια κατά των Τουρκοκύπριων είχε το ψευδώνυμο "Ακρίτας", όμως στην πραγματικότητα ήταν ο ίδιος ο Υπουργός Εσωτερικών Πολύκαρπος Γεωρκάτζης. Οι συσκέψεις της "Οργάνωσης" γίνονταν μέσα στο ίδιο το Προεδρικό Μέγαρο. Ανάμεσα στις πολλές παραστρατιωτικές οργανώσεις και η "Οργάνωση Προστασίας Ελλήνων Κυπρίων" του Σαμψών. Ο Σαμψών για τη σφαγή της Ομορφίτας πήρε εντολή από τον ίδιο τον Γεωρκάτζη. Όταν λοιπόν ο Μακάριος λέει στην Φαλάτσι: *"δεν μπορούσα ούτε να συλλάβω την ιδέα να σκοτώσουμε τόσους πολλούς αθώους ανθρώπους"*, το κλειδί είναι στις λέξεις "τόσους πολλούς". Γιατί δίπλα του εξελίσσονταν το ίδιο διάστημα συζητήσεις για να σκοτωθούν αθώοι Τουρκοκύπριοι, απλώς όχι όλοι. Υπό τη διοίκηση του Γρίβα έγιναν οι επιθέσεις το '67 με τη σφαγή των τουρκοκύπριων στα χωριά Κοφίνου και Αγιο Θεόδωρο.

Ο Ιωαννίδης ήταν κομμάτι όλου αυ-

1964. Πέτρος Γαρουφαλιάς, υπουργός Άμυνας της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου και Πολύκαρπος Γεωρκάτζης, υπουργός Εσωτερικών στην Κύπρο.

τού του βρόμικου κυκλώματος. Είχε βρεθεί να υπηρετεί στην Ελληνική Δύναμη Κύπρου (ΕΛΔΥΚ) το '63 και '64, αλλά δεν έμεινε μέχρι εκεί. Όπως γράφει ο Μακάριος Δρουσιώτης: *"Μέχρι σήμερα επικρατεί σε πολλούς η εντύπωση ότι αποστολή της μεραρχίας ήταν η άμυνα της Κύπρου σε περίπτωση εισβολής. Η έρευνα απέδειξε ότι η μεραρχία έφτασε με την έγκριση των ΗΠΑ και την ανοχή της Τουρκίας για να ελέγξει την εσωτερική κατάσταση, σε σχέση με την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Τόσο στην ΕΛΔΥΚ όσο και στη μεραρχία υπηρέτησε διαδοχικά όλη η αφρόκρεμα της ελληνικής χούντας.*

Το 1964 ο Ιωαννίδης μετατέθηκε στην Ελλάδα, όμως άφησε πίσω του δεσμούς. Μια ομάδα φίλων του, προεξάρχοντος του επιχειρηματία Παντελή Δημητρίου από τη Λάρνακα, διατήρησαν επαφή μαζί του, τον επισκέπτονταν στην Αθήνα, του έστελναν γράμματα και τον ενημέρωναν για το κάθε τι που συνέβαινε στην Κύπρο, ενώ τον συμβουλεύονταν για τις δικές τους πολιτικές δραστηριότητες".[4]

Μετά τα εγκλήματα του '67 ο Παπαδόπουλος απέσυρε έτσι κι αλλιώς τη Μεραρχία, όμως οι ελλαδίτες αξιωματικοί της Εθνοφρουράς, όπως και οι υπόλοιποι "οπλαρχηγοί" συνέχιζαν να έχουν απευθείας σύνδεση με τους χουντικούς.

Το ενδιαφέρον του βαθέος ελληνικού κράτους με την Κύπρο δεν ήταν καπρίτσιο της ακροδεξιάς. Πρέπει να το δούμε στο πλαίσιο της μοιρασιάς του κόσμου μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Ελλάδα και η Τουρκία εντάχθηκαν στο ΝΑΤΟ (Βορειοατλατική Συμμαχία) πολύ νωρίς, το 1952, παρότι ως γνωστόν καμία σχέση δεν έχουν με το Βόρειο Ατλαντικό. Οι ΗΠΑ τις χρειάζονταν ως συμμάχους που φυλάνε τις "Θερμοπύλες" έχοντας σύνορα με τις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ, από την Αλβανία ως την ΕΣΣΔ. Μαζί στη συμμαχία με τις ΗΠΑ δεν σήμανε ειρήνευση, αντίθετα σήμανε ότι οι δυο χώρες ανέβηκαν στις πρώτες θέσεις της λίστας παγκοσμίως όσον αφορά τις στρατιωτικές δαπάνες, ενώ αγρίεψε ο ανταγωνισμός μεταξύ τους για το ποιος θα είναι ο "βασικός αντιπρόσωπος" του μεγάλου αφεντικού στην περιοχή. Με τις πλάτες των ΗΠΑ, Ελλάδα και Τουρκία αναδείχθηκαν σε υπο-ιμπεριαλισμούς και αυτή τους η αναβάθμιση σήμανε μια διαρκή κόντρα αναμεταξύ τους που κρατάει μέχρι σήμερα. Η κόντρα αυτή τουλάχιστον ως το 1974, όποτε κινδύνευε με ανάφλεξη, εκφραζόταν ως σύγκρουση και πάνω στην Κύπρο (1955, 1963, 1967, 1974).

Αυτή η γενική περιγραφή αποκτάει πιο ειδικά χαρακτηριστικά τη δεκαετία του '60 και του '70, καθώς είναι η περίοδος που τίθεται σε αμφισβήτηση ποιος ελέγχει τη Μέση Ανατολή. Η σύγκρουση της Δύσης με το Ανατολικό Μπλοκ δεν εκφράστηκε με θερμό πόλεμο, αλλά αντανάκλασή της ήταν ένα συνεχές μπρα-ντε-φερ στον αραβικό κόσμο. Μετά την ήττα των Αγγλογάλλων και Ισραηλινών στον πόλεμο του Σουέζ το 1956, οι ΗΠΑ αναλαμβάνουν το Ισραήλ υπό την κηδεμονία τους, ενώ η Ρωσία σφίγγει τους δεσμούς της με την Αίγυπτο και τη Συρία. Η αντιπαράθεση θα συνεχιστεί και δεν είναι τυχαίο ότι οι ελληνοτουρκικές συγκρούσεις σχεδόν συμπίπτουν με τους αραβοϊσραηλινούς πολέμους (πόλεμος των 6 ημερών το 1967, πόλεμος του Οκτώβρη το 1973). Η Κύπρος είχε και έχει το χαρακτηρισμό του αβύθιστου αεροπλανοφόρου. Για το δυτικό ιμπεριαλισμό είχε μεγάλη σημασία να παραμείνει η Κύπρος στο δυτικό στρατόπεδο και οι στρατιωτικές βάσεις να παραμείνουν ανενόχλητες. Οι μητέρες-πατρίδες και ιδιαίτερα η Ελλάδα, όπου ο εμφύλιος υποτίθεται είχε ξεκαθαρίσει μια και καλή ποιος είναι ο νικητής και ποιος ο νικημένος, ήταν αυτές που θα εξασφάλιζαν ότι η Κύπρος θα μείνει στον ίσιο δρόμο.

Το λοξοκοίταγμα δεν αφορούσε μόνο την περίπτωση όπου το ΑΚΕΛ θα έπαιρνε την εξουσία στην Κύπρο – αν και προφανώς αυτό θα ήταν αφορμή για να μπει σε κίνηση ο τρομοκρατικός μηχανισμός της δεξιάς. Αφορούσε και στον ίδιο το Μακάριο που ήθελε να κινηθεί πιο ανεξάρτητα, κάνοντας ανοίγματα προς τη Ρωσία και προς τις αραβικές χώρες. Ο ελληνοκυπριακός καπιταλισμός είχε χρειαστεί τη βοήθεια του ελληνικού κράτους για να εξασφαλίσει τα νώτα του σε βάρος της Τουρκίας και σε βάρος της Αριστεράς, όμως από τη δεκαετία του '60 τμήματά του βλέπουν την ευκαιρία να μετατραπεί το σκηνικό από δίπολο Ελλάδας - Τουρκίας με την Κύπρο ως εξάρτημα σε τρίγωνο Άγκυρας-

Αθήνας-Λευκωσίας.

Η Κύπρος παραμένει σήμερα σημαία ευκαιρίας όσον αφορά τον εφοπλισμό. Η αρχή αυτής της πορείας ανόδου ήταν μετά τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου όταν ξεπετάχτηκαν νέα τζάκια στη Λευκωσία που πήραν στα χέρια τους μεγάλο μέρος του πλούτου που άφηναν πίσω τους οι Άγγλοι, έχοντας πρόσβαση στην κρατική εξουσία. Η ταλάντευση ανάμεσα στα συνθήματα "αυτοδιάθεση" και "ένωση" εκφράζει αυτό το διχασμό προσανατολισμού του ελληνοκυπριακού κεφαλαίου. Η "αυτοδιάθεση" εξέφραζε τις βλέψεις προς μια Κύπρο περισσότερο αυτόνομο κέντρο συσσώρευσης κεφάλαιου, ενώ η "ένωση" την υπέτασσε στην Αθήνα.

Από την πλευρά του ελλαδικού καπιταλισμού δεν έλειπαν οι σχεδιασμοί περί "διπλής ένωσης". Η "διπλή ένωση" επειδή δεν μπορούσε να εφαρμοστεί με τη σύμφωνη γνώμη των Κυπρίων, εντασσόταν σε μυστικά στρατιωτικά σχέδια με προβοκάτσιες που είτε θα ξεκινούσαν από την ελληνική, είτε από την τουρκική πλευρά, θα είχαν σαν αποτέλεσμα την ταυτόχρονη παρέμβαση των δυο μητέρων-πατρίδων που θα έκοβαν το νησί σε δυο κομμάτια. Οι ίδιες οι συνθήκες του '59-'60 άφηναν τέτοια περιθώρια, και η Τουρκία αυτό επικαλείται ως επιχείρημα για την εισβολή του '74.

Οτι υπήρχαν δυνάμεις που έσπρωχναν τα πράγματα προς τα εκεί ο Μακάριος το γνώριζε. Ο Γρίβας είχε ξανακατέβει στην Κύπρο το 1971 για να στήσει την τρομοκρατική οργάνωση ΕΟΚΑ Β', με προφανή στόχο να κόψει το δρόμο σε όσους έφευγαν από τη γραμμή της "ένωσης". Το τέρας των παραστρατιωτικών οργανώσεων είχε στηθεί με βασική ευθύνη του ίδιου του Μακάριου και τώρα στρεφόταν εναντίον του. Γι' αυτό και στις αρχές Ιούλη στέλνει επιστολή στον Γκιζίκη ζητώντας του να ανακληθούν στην Ελλάδα όλοι οι αξιωματικοί που παίζουν το παιχνίδι και εξοπλίζουν την ΕΟΚΑ Β'. Λίγες μέρες αργότερα οι μυστικές του υπηρεσίες θα τον προμηθεύσουν με 1000 τσέχικα αυτόματα όπλα, για να εξοπλιστεί η φρουρά που θα αναλάμβανε να σταματήσει πιθανό ελλαδίτικο πραξικόπημα.

Αιγαίο και Κύπρος

Οι εξελίξεις στην πραγματικότητα κινήθηκαν πιο γρήγορα από όσο προέβλεπαν όλες οι πλευρές. Υπήρχαν αλλαγές που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο.[5] Από τις αρχές της δεκαετίας του '70 ο παγκόσμιος καπιταλισμός είχε μπει σε κρίση. Αυτή η κρίση παρότι είχε βαθύτερες αιτίες, από τα τέλη του '73 εκφράστηκε ως "πετρελαϊκή κρίση" με αφορμή το πετρελαϊκό εμπάργκο που κηρύχθηκε λόγω του αραβοϊσραηλινού πολέμου τον Οκτώβρη. Η κρίση αυτή θα οξύνει την ελληνοτουρκική αντιπαράθεση και θα φέρει στην επιφάνεια το ζήτημα των πετρελαίων και της μοιρασιάς του Αιγαίου.

Το Φλεβάρη και το Μάρτη του 1974 γίνονται οι πρώτες γεωτρήσεις που ανακαλύπτουν πετρέλαιο στον Πρίνο. Η ελληνική πλευρά κραδαίνει την επέκταση της υφαλοκρηπίδας στα 12 μίλια ως απειλή που θα μετατρέψει το Αιγαίο σε κλειστή ελληνική θάλασσα αφήνοντας την Τουρκία έξω από οποιαδήποτε έρευνα στα διεθνή ύδατα. Ο Μακάριος έβλεπε αυτές τις συνθήκες ως ευκαιρία για να απαλλαγεί από τις χειροπέδες που του φορούσε η Αθήνα. Αυτό που είχε συμβεί όμως ήταν ότι ο ανταγωνισμός είχε ανέβει επίπεδο και η Τουρκία δεν μπορούσε να κάτσει με σταυρωμένα χέρια να παρακολουθεί τετελεσμένα.

Η ταλάντευση ανάμεσα στα συνθήματα "αυτοδιάθεση" και "ένωση" εξέφραζε το διχασμό του ελληνοκυπριακού κεφαλαίου

Ο Ιωαννίδης είχε δυο ακόμη βλέψεις όταν ξεκινούσε το πραξικόπημα. Η μία αφορούσε τις ΗΠΑ. Μια επικράτηση της Χούντας στην Κύπρο θα σήμαινε πως η Ελλάδα κατοχυρώνεται ως ο βασικός παίχτης στην περιοχή, εγγυητής της αμερικανικής σταθερότητας. Έτσι έλπιζε ότι ακόμη κι αν η Τουρκία επιχειρούσε να κινηθεί, οι ΗΠΑ θα της έβαζαν φρένο. Όταν η αντίσταση στην Κύπρο έδειξε ότι ο Σαμψών δεν μπορεί να σταθεί πρόεδρος, ήταν φανερό ότι οι ΗΠΑ δεν θα προσέτρεχαν να σώσουν μια καταρρέουσα χούντα και έτσι ο Ιωαννίδης βρέθηκε εγκαταλελειμμένος κι από τους στενούς φίλους του. Ο ελληνικός στρατός την ώρα που εξελισσόταν η εισβολή έκανε αυτό που είχε συνηθίσει να κάνει, να χτυπάει τουρκοχώρια που δεν είχαν καμιά σχέση με το μέτωπο.

Δεύτερη βλέψη ήταν να ανασυντάξει τη Χούντα από το σμπαράλιασμα που είχε υποστεί στο Πολυτεχνείο. Μπορεί η ρεφορμιστική Αριστερά να τα είχε βάψει μαύρα μετά την επικράτηση των Ιωαννιδικών, όμως η χούντα ήταν πιο αδύναμη από ποτέ. Ακριβώς την περίοδο που άνοιγε δρόμο για γέφυρες με τους αστούς πολιτικούς, με την κυβέρνηση Μαρκεζίνη το 1973, πήραν κεφάλι αυτοί που ήθελαν κλιμάκωση του κατασταλτικού κράτους. Οι χουντικοί ήταν πολυδιασπασμένοι και χωρίς καμιά εμπιστοσύνη μεταξύ τους. Μια πιθανή νίκη στην Κύπρο που θα εισέπραττε και μια ζεστή αγκαλιά από τις ΗΠΑ θα μπορούσε να ενώσει ξανά τη χούντα και να της δώσει ζωή.

Μέσα σε λίγες μέρες τα γεγονότα έδειξαν ότι τα πράγματα δεν πάνε προς τα εκεί και όλα τα ποντίκια άρχισαν να εγκαταλείπουν το σκάφος, ζητώντας σωτηρία από τους πολιτικούς. Έτσι εξηγούνται και οι ασυνάρτητες κινήσεις στο μέτωπο, με αλλεπάλληλες αλλαγές γραμμής, με τα υποβρύχια να φεύγουν και να ξαναγυρνούν. Οι στρατοκράτες ήταν μπερδεμένοι για το ποια γραμμή ακολουθούν, σε ποιον υπακούν και γιατί κάνουν αυτόν τον πόλεμο.

Η αντίσταση στο πραξικόπημα στην Κύπρο έκανε όλους αυτούς τους σοβινιστικούς και ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς θρύψαλα. Το ποιος πλήρωσε βέβαια τη μανία της Χούντας να διατηρηθεί στην εξουσία και του ελληνικού καπιταλισμού να κυριαρχήσει στη Μεσόγειο είναι γνωστό. Οι εκατοντάδες νεκροί και χιλιάδες πρόσφυγες και στις δυο πλευρές της πράσινης γραμμής. Η Κύπρος του '74 δεν ήταν το τελευταίο έγκλημα του ελληνικού εθνικισμού, αλλά έμελλε να είναι το τελευταίο έγκλημα της χούντας. Ο Ιούλης του '74 έγινε το τρίτο μεγάλο επεισόδιο αντίστασης, μετά τη Νομική και το Πολυτεχνείο, και τελικά το γεγονός που αποτελείωσε τη Χούντα. ■

Σημειώσεις

1. Μια πρώτη τοποθέτηση για αυτά τα ζητήματα από την πλευρά του *Σοσιαλισμός από τα Κάτω* υπάρχει στο: Πάνος Γκαργκάνας, "Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος του 1974", τεύχος 12 (Ιούνης – Ιούλης 1994), http://tinyurl.com/kgcn2zn
2. "50 χρόνια από τα ματωμένα Χριστούγεννα του '63", *Εργατική Αλληλεγγύη*, 18 Δεκέμβρη 2013.
3. Oriana Fallaci, *Interview with History*, Liveright Publishing Corp., Λονδίνο, 1976. Η συνέντευξη βρίσκεται εδώ: http://tinyurl.com/ppjru6e
4. Μακάριος Δρουσιώτης, "Τι ζητούσε ένας εγκληματίας στην Αρχιεπισκοπή;", *Πολίτης*, 22 Αυγούστου 2010. http://tinyurl.com/kovdqbl
5. Στο τεύχος 101 του *Σοσιαλισμός από τα Κάτω* (Νοέμβρης - Δεκέμβρης 2013) περιγράφαμε αυτές τις αλλαγές: "1968-1974: Ένας κόσμος σε αναβρασμό", http://tinyurl.com/mq3djkb

Στα χαρακώματα του Βερντέν.

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και η γέννηση της επαναστατικής Αριστεράς

Ο Α΄ Π.Π. έσπασε την Αριστερά σε δύο κομμάτια: στους υποστηρικτές του πολέμου με επικεφαλής την ηγεσία του SPD και στους επαναστάτες, τον Λένιν, τον Τρότσκι, τη Ρόζα, τον Λίμπκνεχτ, όπως εξιστορεί ο **Λέανδρος Μπόλαρης**.

«Μπροστά στην απειλή ενός πολέμου, το καθήκον των εργατικών τάξεων και των κοινοβουλευτικών εκπροσώπων τους σε όσες χώρες εμπλέκονται είναι να κάνουν κάθε δυνατή προσπάθεια, συντονισμένα με το Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφείο, για την αποτροπή του... Σε περίπτωση που θα ξεσπάσει ο πόλεμος, είναι καθήκον τους να παρέμβουν για το τερματισμό του το ταχύτερο δυνατόν, και με όλες τις δυνάμεις τους να αξιοποιήσουν την πολιτική και οικονομική κρίση που θα δημιουργήσει ο πόλεμος για να ξεσηκώσουν τους λαούς και να επισπεύσουν την πτώση από την εξουσία της τάξης των καπιταλιστών».

Αυτό ήταν το βασικό σημείο της απόφασης σχετικά με τον μιλιταρισμό του συνεδρίου της Σοσιαλιστικής (Δεύτερης) Διεθνούς το 1907 στην Στουτγάρδη της Γερμανίας.[1] Ήταν μια θαυμάσια απόφαση, στην οποία ενσωματώθηκαν ομόφωνα οι προσθήκες του Λένιν και της Λούξεμπουργκ – δηλαδή της αριστερής, επαναστατικής πτέρυγας της Διεθνούς. Ίδιες ή παρόμοιες διατυπώσεις υιοθέτησαν και τα συνέδρια του 1910 στη Κοπεγχάγη και του 1912 στη Βασιλεία.

Η χρεοκοπία της Δεύτερης Διεθνούς

Όμως, όταν ξέσπασε ο πόλεμος τον Αύγουστο του 1914, αυτές και πάμπολλες παρόμοιες αποφάσεις και διακηρύξεις κατέληξαν στο καλάθι των αχρήστων. Στις 4 Αυγούστου η κοινοβουλευτική ομάδα του SPD ψήφισε τις έκτακτες πολεμικές πιστώσεις. Ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπός του, ο μοναδικός ομιλητής στην συνεδρίαση, δήλωσε ότι «δεν θα αφήσουμε την πατρίδα στη μοίρα της σε μια τέτοια στιγμή» μέσα σε μια θύελλα χειροκροτημάτων από τους αστούς βουλευτές.

Το κόμμα ήταν το διαμάντι της Δεύτερης Διεθνούς. Είχε περισσότερα από ένα εκατομμύριο μέλη, στη μεγάλη τους πλειοψηφία εργάτες, ένα τεράστιο δίκτυο μαζικών οργανώσεων, εκατοντάδες εφημερίδες και περιοδικά. Ήταν το κόμμα που περηφανευόταν για τα μαρξιστικά διαπιστευτήρια του: ο Καρλ Κάουτσκι, μαθητής του Μαρξ και του Ένγκελς, θεωρούταν διεθνώς ο «πάπας του μαρξισμού». Το κόμμα πρόβαλε τη διεθνιστική στάση του σε δύσκολες στιγμές: το 1870 οι ηγέτες του, ο Α. Μπέμπελ και ο Β. Λήμπνεχτ είχαν απέχει από την ψηφοφορία για τις πολεμικές πιστώσεις στο Ράιχσταγκ, τη βουλή της Πρωσίας, όταν η Γαλλία είχε κηρύξει τον πόλεμο. Η φράση «Ούτε ένας άνθρωπος, ούτε μια δεκάρα γι' αυτό το βρώμικο σύστημα» που είπε ο Μπέμπελ στη βουλή είχε χαραχτεί στη συλλογική μνήμη του κινήματος διεθνώς.

Την ίδια μέρα, οι Γάλλοι σοσιαλιστές βουλευτές ψήφιζαν τις πολεμικές πιστώ-

σεις στο δικό τους κοινοβούλιο, εκεί δεν χρειάστηκε καν συνεδρίαση της κοινοβουλευτικής ομάδας. Δυο βδομάδες μετά, ηγετικά στελέχη τους έπαιρναν τη θέση τους στην κυβέρνηση του πολέμου. Το ίδιο έκαναν οι σοσιαλιστές στο Βέλγιο.

Η κάθε ηγεσία που τάχτηκε με τον πόλεμο πρόβαλε τις δικές της δικαιολογίες. Μια πρώτη κατηγορία ήταν αυτές που προσπαθούσαν να αποδείξουν ότι ο πόλεμος ήταν δίκαιος και προοδευτικός. Οι Γερμανοί και οι Αυστριακοί υποστήριζαν ότι πρόκειται για ένα πόλεμο αμυντικό, ένα πόλεμο εθνικής αντίστασης ενάντια στην Τσαρική απολυταρχία. Τυχόν νίκη της Ρωσίας, έλεγαν, θα σήμαινε καταστροφή για όλες τις κατακτήσεις του γερμανικού προλεταριάτου. Ακόμα και αποσπάσματα από άρθρα του Ένγκελς είκοσι χρόνων πριν επιστρατεύονταν σε αυτή την προσπάθεια.

Οι Γάλλοι σοσιαλιστές ηγέτες πρόβαλαν κι αυτοί τον αμυντικό χαρακτήρα της πολεμικής προσπάθειας. Είναι ένας πόλεμος ενάντια στον γερμανικό μιλιταρισμό, έλεγαν, κι η απόδειξη είναι ότι ο γερμανικός στρατός επιτέθηκε πρώτος, παραβιάζοντας την ουδετερότητα του Βελγίου. Στην Γαλλία οι αναφορές ήταν λιγότερο στον Μαρξ και περισσότερο στην παράδοση των πολέμων της Γαλλικής Επανάστασης, ενάμιση αιώνα πριν: η πατρίδα κι η δημοκρατία κινδυνεύουν κι οι πολίτες πρέπει να πάρουν τα όπλα και να σχηματίσουν τα τάγματα, όπως έλεγε κι ο εθνικός ύμνος.

Η πιο διαδεδομένη εικόνα για την έναρξη του πολέμου είναι τα ενθουσιώδη πλήθη που έβγαιναν στους δρόμους υπέρ του πολέμου και της πατρίδας – σε κάμποσες περιπτώσεις για να κυνηγήσουν Γερμανούς, Ρώσους ή άλλους «εχθρούς». Αυτή η εικόνα είναι μισή, δεν λέει όλη την αλήθεια. Το αίσθημα που κυριαρχούσε στους από κάτω ήτανε περισσότερο της στωικής αποδοχής του τετελεσμένου, ανάμικτο με αυτό που ένας ιστορικός έχει αποκαλέσει «αμυντικό πατριωτισμό».

Ακόμα πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι το μήνα Ιούλη, όταν οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις «υπνοβατούσαν» προς τον πόλεμο, στην Γερμανία, την Γαλλία, το Βέλγιο έγιναν μαζικότατες αντιπολεμικές διαδηλώσεις. Στην Ρωσία ένα κύμα μαζικών απεργιών έφτασε στο σημείο οι εργάτες να υψώνουν ξανά οδοφράγματα στην Πετρούπολη και τη Μόσχα για πρώτη φορά από το 1905.

Όμως, η παράλυση και κατόπιν η προδοσία των σοσιαλιστικών και συνδικαλιστικών ηγεσιών σήμαινε ότι η εργατική τάξη βρέθηκε δεμένη χειροπόδαρα για το σφαγείο. Όπως αναφέρει ο Πιέρ Μπρουέ, στο βιβλίο του για την Γερμανική Επανάσταση, οι εργάτες: «*Πιέζονταν από δυο μεριές – από τα πάνω, από τις ηγεσίες τους που βρίσκονταν υπό την απειλή της κατάστασης πολιορκίας, και από τα κάτω, στη βάση, όταν βρίσκονταν αντιμέτωποι σε ατομική βάση με το φύλλο πορείας της επιστράτευσης και την απειλή του στρατοδικείου, με οποιαδήποτε απεργία ή διαδήλωση να έχει απαγορευτεί τόσο από την κυβέρνηση όσο κι από το κόμμα και τα συνδικάτα*».[2]

Το αντιπολεμικό στρατόπεδο

Τη μέρα που η κοινοβουλευτική ομάδα του SPD ψήφιζε τις πολεμικές πιστώσεις, η Ρόζα Λούξεμπουργκ έστειλε τηλεγραφήματα σε μερικές εκατοντάδες συντρόφους της καλώντας τους σε μια σύσκεψη για την οργάνωση της αντίστασης ενάντια στον πόλεμο και το ξεπούλημα της ηγεσίας. Μόνο η Κλάρα Τσέτκιν απάντησε αμέσως και θετικά. Ο Καρλ Λήμπνεχτ είχε παλέψει στην κοινοβουλευτική ομάδα για την καταψήφιση των πολεμικών πιστώσεων. Όμως τελικά υπάκουσε στην πειθαρχία της («απουσίασε» την ώρα της ψηφοφορίας).[3] Τον Δεκέμβρη του 1914 θα ψήφιζε ανοιχτά ενάντια στο νέο γύρο πολεμικών πιστώσεων και θα γινόταν το σύμβολο της αντιπολεμικής διεθνιστικής στάσης σε όλη την Ευρώπη.

Υπήρχαν κι άλλες τιμητικές εξαιρέσεις, όπως οι Σέρβοι σοσιαλιστές που ψήφισαν ενάντια στον πόλεμο με τον αυστριακό στρατό να βρίσκεται ουσιαστικά έξω από το Βελιγράδι. Στη σύγκρουση ανάμεσα στην Αυτοκρατορία των Αψβούργων και τη Σερβία, το δίκιο το είχε η δεύτερη. Όμως οι Σέρβοι σοσιαλιστές επέμεναν ότι η εθνική απελευθέρωση δεν θα έρθει μέσα από τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο, τις εθνικιστικές εξορμήσεις και τις μηχανορραφίες των βαλκανικών κυβερνήσεων, αλλά από την ενωμένη πάλη των εργατών όλης της Βαλκανικής.

Οι Βούλγαροι σοσιαλιστές ήταν ένα άλλο κόμμα που κράτησε τέτοια στάση, μερικούς μήνες μετά όταν η Βουλγαρία μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας. Στην Ρωσία, οι ομάδες των μπολσεβίκων και των μενσεβίκων ψήφισαν κατά στη συνεδρίαση της Δούμα.

Μετά το αρχικό σοκ, το αντιπολεμικό στρατόπεδο στο σοσιαλιστικό κίνημα άρχισε να διαμορφώνεται και να αναζητάει πολιτική γραμμή και οργανωτική έκφραση. Εξακολουθούσε να είναι μια μικρή σχετικά μειοψηφία. Όμως, όσο ο πόλεμος συνεχιζόταν, διαψεύδοντας προβλέψεις για σύντομο τερματισμό του, τόσο άρχισε να δυναμώνει. Όπως παρατηρεί ένας ιστορικός: «*Αυτό που ήταν αξιοσημείωτο, υπό τις επικρατούσες συνθήκες, ήταν η ταχύτητα με την οποία επανεμφανίστηκε η σοσιαλιστική αριστερά*».[4]

Τα ζητήματα που καλούταν να απαντήσει αυτό το στρατόπεδο ήταν μεγάλα και πιεστικά. Γιατί ξέσπασε ο πόλεμος; Ήταν αναπόφευκτη συνέπεια του καπιταλισμού; Με ποια συνθήματα θα έπρεπε να πορευτούν οι σοσιαλιστές στην πάλη ενάντια στον πόλεμο; Τι οδήγησε το κόσμημα της Διεθνούς, το γερμανικό κόμμα, σε αυτή την άθλια συνθηκολόγηση και ποιο είναι το μέλλον για τη Σοσιαλιστική Διεθνή;

Τον Σεπτέμβρη του 1915, σχεδόν ένα χρόνο μετά την έναρξη του πολέμου, αυτά τα ζητήματα θα συζητιόταν λεπτομερώς στην Συνδιάσκεψη που έγινε στο Τσίμερβαλντ μια μικρή πόλη της ουδέτερης Ελβετίας. Την πρωτοβουλία γι' αυτή την συνάντηση την πήραν τα σοσιαλιστικά κόμματα της Ιταλίας και της Ελβετίας: οι χώρες τους δεν είχαν μπει στο πόλεμο και οι ηγεσίες τους στήριζαν αυτή την επιλογή.

Η Συνδιάσκεψη του Τσίμερβαλντ

Δυο δεκαετίες αργότερα ο Τρότσκι, που συμμετείχε στη συνδιάσκεψη, θυμόταν ότι: «*Οι αντιπρόσωποι αστειεύονταν μεταξύ τους για το γεγονός ότι μισό αιώνα μετά την ίδρυση της Πρώτης Διεθνούς, όλοι οι διεθνιστές γέμιζαν το πολύ τέσσερις άμαξες*». Πράγματι, στην Συνδιάσκεψη συμμετείχαν σαράντα περίπου αντιπρόσωποι και παρατηρητές από όλη την Ευρώπη.

Η πλειοψηφία των αντιπροσώπων ανήκε σε αυτό που ονομάστηκε «Δεξιά του Τσίμερβαλντ». Οι θέσεις που υποστήριζαν δεν πήγαιναν πιο μακριά από εκκλήσεις για μια «δίκαιη ειρήνη χωρίς προσαρτήσεις και αποζημιώσεις». Όσο για το μέλλον της Διεθνούς και των κομμάτων της, απέρριπταν κάθε είδους οργανωτική ρήξη. Ο κορμός αυτής της πλειοψηφίας ήταν οι αντιπρόσωποι που είχαν καταφτάσει από την Γερμανία και εκφράζανε τις απόψεις του «κέντρου» γύρω από τον Κάουτσκι.

Για τον «πάπα του μαρξισμού», ο πό-

Ρόζα Λούξεμπουργκ

λεμος ήταν μια παρέκβαση, ένα λοξοδρόμισμα από την «κανονική» πορεία του καπιταλισμού: τα τραστ και τα καρτέλ που είχαν αναπτυχθεί στην κάθε χώρα, υποστήριζε, δεν είχαν κανένα ιδιαίτερο συμφέρον από τον πόλεμο. Αντίθετα, είχαν κάθε συμφέρον στο ειρηνικό μοίρασμα των αποικιών και των αγορών μεταξύ τους. *«Το σύνθημα κάθε διορατικού καπιταλιστή πρέπει να είναι: Καπιταλιστές όλων των χωρών ενωθείτε!»* υποστήριζε σε ένα άρθρο που έγραψε λίγο μετά το ξέσπασμα του πολέμου.[5] Συνεπώς, οι αντιπολεμικοί σοσιαλιστές θα έπρεπε να λειτουργήσουν σαν ομάδα πίεσης στα κόμματά τους για να υιοθετήσουν μια πολιτική που θα φέρει τη «δίκαιη ειρήνη».

Μια μικρότερη ομάδα δεν ήταν διατεθειμένη να δώσει έτσι εύκολα άφεση αμαρτιών ούτε στον καπιταλισμό, ούτε στις ηγεσίες των σοσιαλιστικών κομμάτων. Ο Τρότσκι, που έγραψε το σχέδιο διακήρυξης της Συνδιάσκεψης ήταν ο πιο γνωστός εκπρόσωπος αυτής της ομάδας και στο κείμενό του υποστήριζε ότι βασικά καθήκοντα μιας πραγματικά αντιπολεμικής στάσης θα έπρεπε να είναι το σπάσιμο της κοινωνικής ειρήνης που είχαν συμπήξει παντού οι ηγεσίες, η καταψήφιση των πολεμικών πιστώσεων στα διάφορα κοινοβούλια. Η Δεύτερη Διεθνής είχε χρεοκοπήσει, υποστήριζε, αλλά το τι θα τη διαδεχόταν θα το καθόριζε η ανάκαμψη του εργατικού κινήματος με σημαία το σύνθημα της ειρήνης.

Οι θέσεις του Λένιν

Όμως, το «σκάνδαλο» της Συνδιάσκεψης ήταν ο Λένιν κι η ομάδα γύρω από αυτόν, η «Αριστερά του Τσίμερβαλντ». Ήταν μια μικροσκοπική ομάδα: ο Λένιν κι ο Ζινόβιεφ εκ μέρους των μπολσεβίκων της Ρωσίας, ο Καρλ Ράντεκ, Πολωνοεβραίος με δράση στο σοσιαλιστικό κίνημα της Γερμανίας, ένας Λιθουανός, δυο σύντροφοι από την Σουηδία και ο Τζούλιους Μπόρχαρντ που εκπροσωπούσε μια μικρή ομάδα από την Γερμανία, τους Διεθνείς Σοσιαλιστές.[6]

Το «σκάνδαλο» ήταν οι θέσεις αυτού του ρεύματος, που είχαν διατυπώσει και γραπτά ο Λένιν κι ο Ζινόβιεφ σε μια μπροσούρα που μοιράστηκε στους αντιπροσώπους με τίτλο «Σοσιαλισμός και Πόλεμος». Σε αυτήν, οι δυο μπολσεβίκοι επαναλάμβαναν τις θέσεις που είχαν διατυπώσει με το ξέσπασμα του πολέμου σε μια σειρά άρθρα.

Η απάντηση στον πόλεμο δεν μπορεί να είναι οι εκκλήσεις για «δίκαιη ειρήνη» και «αφοπλισμό». Η απάντηση στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο είναι η προλεταριακή επανάσταση, και αυτό σημαίνει μετατροπή του ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο πόλεμο. Έχει σημασία να επισημάνουμε ότι ο Λένιν επιχειρηματολογούσε ότι η δυνατότητα για αυτή την προοπτική ενυπάρχει στις συνθήκες που δημιουργεί ο πόλεμος:

«Τα αισθήματα των μαζών υπέρ της ειρήνης συχνά είναι έκφραση της διαμαρτυρίας που αρχίζει να εκδηλώνεται, του θυμού τους και της συνειδητοποίησης του αντιδραστικού χαρακτήρα του πολέμου. Το καθήκον των σοσιαλδημοκρατών είναι να αξιοποιήσουν αυτά τα αισθήματα. Θα συμμετέχουν σε κάθε κίνημα, σε κάθε εκδήλωση διαμαρτυρίας σ' αυτή τη βάση. Όμως, δεν θα εξαπατήσουν τον κόσμο αποδεχόμενοι την ιδέα ότι η ειρήνη χωρίς προσαρτήσεις, χωρίς την εθνική καταπίεση, χωρίς λεηλασία, χωρίς τα σπέρματα νέων πολέμων ανάμεσα στις κυβερνήσεις και τις μεγάλες δυνάμεις, είναι δυνατή χωρίς ένα επαναστατικό κίνημα... Όποιος επιθυμεί μια διαρκή και δημοκρατική ειρήνη, πρέπει να είναι υπέρ του εμφυλίου πολέμου ενάντια στις κυβερνήσεις και την αστική τάξη».

Κι ο Λένιν δεν μασούσε τα λόγια του. Όποιος έπαιρνε στα σοβαρά το σύνθημα της επαναστατικής ανατροπής της «δικιάς του» άρχουσας τάξης, πρέπει να είναι έτοιμος να καλωσορίσει την ήττα της «δικιάς του» κυβέρνησης στον πόλεμο. Αυτή η στάση, που ονομάστηκε «επαναστατικός ντεφαιτισμός» θα διαπερνούσε όλες τις πολεμικές του Λένιν στη διάρκεια του πολέμου. Γράφει στην συγκεκριμένη μπροσούρα:

«Μια επαναστατική τάξη δεν μπορεί παρά να εύχεται την ήττα της δικής της κυβέρνησης σε ένα αντιδραστικό πόλεμο, δεν μπορεί παρά να καταλαβαίνει ότι οι πολεμικές αναποδιές της διευκολύνουν την ανατροπή της».[7]

Για τον Λένιν αυτή η πολιτική γραμμή κατέληγε και σε συγκεκριμένα συμπεράσματα σχετικά με τη Δεύτερη Διεθνή και τα κόμματά της. Η προδοτική τους στάση απέναντι στον πόλεμο ήταν το αποκορύφωμα των οπορτουνιστικών τάσεων που δυνάμωναν όλα τα προηγούμενα χρόνια. Η χρεοκοπία τους ήταν οριστική. Οι επαναστάτες διεθνιστές έπρεπε να έρθουν σε οργανωτική ρήξη με αυτά τα κόμματα, να οικοδομήσουν τα δικά τους και μια «νέα, μαρξιστική Διεθνή», χωρίς να φοβηθούν να δουλέψουν στην παρανομία.

Η γραμμή του επαναστατικού ντεφετισμού και της οργανωτικής ρήξης με τα ρεφορμιστικά, «σοσιαλπατριωτικά» κόμματα, ήταν οι θέσεις που διαχώριζαν τον Λένιν και τους συντρόφους του από όλους τους υπόλοιπους επαναστάτες που ήταν αντίθετοι στον πόλεμο. Επιφανειακά, ήταν θέσεις «εξτρεμιστικές», που έμοιαζε να οδηγούν σε απομόνωση. Όμως, όπως επισημαίνει ο Τ. Κλιφ:

«Το πλεονέκτημα της θέσης του Λένιν ήταν ακριβώς ο 'εξτρεμισμός' που του καταλόγιζαν, η χαρακτηριστική του ικανότητα να 'λυγίζει το ραβδί' απ' την πλευρά που χρειαζόταν κάθε φορά. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, αναπτύσσοντας τη θέση ότι για κάθε σοσιαλιστή η ήττα της χώρας 'του' είναι το μικρότερο κακό, κατά κύριο λόγο στόχευε στη δημιουργία μιας καθαρής διάκρισης των επαναστατών από τους σοσιαλπατριώτες. Η τοποθέτησή του ήταν ξεκάθαρη, η γλώσσα του απλή. Δεν άφηνε καμιά δυνατότητα για παρερμηνείες και αμφιβολίες».[8]

Το μπολσεβίκικο κόμμα

Μέχρι το ξέσπασμα του πολέμου το 1914 ο Λένιν είχε ως πρότυπο μαρξιστικής συνέπειας τον Καρλ Κάουτσκι. Το SPD εξακολουθούσε να είναι το «μοντέλο» πετυχημένου μαρξιστικού κόμματος, παρά τις κριτικές που μπορεί να έκανε, για παράδειγμα στις ηγεσίες των σοσιαλδημοκρατικών συνδικάτων. Άλλοι επαναστάτες είχαν διαπιστώσει πολύ νωρίτερα τον ρεφορμιστικό εκφυλισμό του γερμανικού κόμματος. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ είχε κάνει αυτές τις διαπιστώσεις από το 1906 στο βιβλίο της

Ο Λένιν και ο Τρότσκι στην Κόκκινη Πλατεία.

για τη Μαζική Απεργία και είχε συγκρουστεί από το 1910 με τον Κάουτσκι για μια σειρά ζητήματα.[9] Σε όλες αυτές τις κόντρες ο Λένιν είχε πάρει το μέρος του Κάουτσκι.

Αυτό που έδωσε στον Λένιν τη δυνατότητα να χαράξει την πιο ξεκάθαρη και συνεπή διεθνιστική γραμμή και να την κάνει πράξη, δηλαδή την οργανωτική ρήξη και διαχωρισμό από το ρεφορμισμό, ήταν η εμπειρία μιας δεκαετίας χτισίματος ενός επαναστατικού κόμματος στην Ρωσία. Αυτή η προσπάθεια πέρασε πολλές στροφές. Με το ξέσπασμα του πολέμου η καταστολή κατέστρεψε τα οργανωτικά δίκτυα των μπολσεβίκων και πισωγύρισε το κίνημα που είχε αρχίσει να ανεβαίνει. Όμως, την στιγμή που κατέρρεε η Διεθνής και οι επαναστάτες σε όλη την Ευρώπη έπρεπε να ξεκινήσουν σχεδόν από την αρχή, ο Λένιν ήταν ο μόνος που μπορούσε να αναφερθεί σε ένα κόμμα με εμπειρία ανεξάρτητης παρέμβασης στους αγώνες.

Λίγες μέρες μετά το ξέσπασμα του πολέμου ο Λένιν έγραφε ότι οι σοσιαλδημοκρατικές ηγεσίες: *«κηρύσσουν τον αστικό σοβινισμό με τον μανδύα του πατριωτισμού και της υπεράσπισης της πατρίδας, αγνοώντας ή απορρίπτοντας τη θεμελιώδη αλήθεια του σοσιαλισμού, που από καιρό έχει διακηρύξει το Κομμουνιστικό Μανιφέστο, ότι οι εργάτες δεν έχουνε πατρίδα».*[10] Όταν έγραφε αυτές τις γραμμές βρισκόταν στην Βέρνη της Ελβετίας, προς το παρόν πλήρως αποκομμένος από την Ρωσία. Όμως, χιλιάδες εργάτες είχαν μπολιαστεί με τις επαναστατικές ιδέες, με το πνεύμα του ασυμβίβαστου διεθνισμού.

Αυτό ήταν το κλειδί για να ξεπεραστούν οι ταλαντεύσεις στην ηγεσία του κόμματος στο εσωτερικό της Ρωσίας απέναντι στη γραμμή του «επαναστατικού ντεφαιτισμού». Άλλωστε ούτε στο εσωτερικό ούτε στο εξωτερικό οι μπολσεβίκοι ζούσαν σε μια αεροστεγή γυάλα απρόσβλητοι από τις πιέσεις που κομμάτιαζαν τη Διεθνή. Όμως, ήταν οι καλύτεροι προετοιμασμένοι να τις αντιμετωπίσουν. Από τις αρχές του 1915 η Επιτροπή Πετρούπολης αναδιοργανώθηκε και παρά τις αλλεπάλληλες εξαρθρώσεις συνέχισε να είναι το κέντρο της κομματικής δουλειάς, παρά τη τραγική έλλειψη οικονομικών πόρων και «διανοούμενων» – ακόμα και το γράψιμο μιας προκήρυξης ήταν Γολγοθάς. Κι όμως:

«Μεταξύ του τέλους του 1914 και της επανάστασης του Φλεβάρη 1917, κυκλοφόρησαν πάνω από 160 προκηρύξεις συνολικού τιράζ περίπου 500 χιλιάδων αντιτύπων. Αυτό σημαίνει ότι κατά μέσο όρο έβγαζαν πέντε προκηρύξεις το μήνα, σε ποσότητα πάνω από 16 χιλιάδες αντίτυπα τη φορά. Αυτό ήταν πραγματικό επίτευγμα».[11]

Ο Λένιν ήταν ο μόνος που μπορούσε να αναφερθεί σε ένα κόμμα με εμπειρία ανεξάρτητης παρέμβασης στους αγώνες

Κλειδί στην αναζωογόνηση του μπολσεβίκικου κόμματος ήταν η αναζωογόνηση του κινήματος στα εργοστάσια. Οι μπολσεβίκοι επηρεάζονταν από αυτό και το επηρέαζαν με την σειρά τους. Το 1916 ήταν η χρονιά που το εργατικό κίνημα πήρε φόρα και άρχισε να επηρεάζει τους φαντάρους που είχαν σιχαθεί τον πόλεμο. Εκείνη τη χρονιά απέργησαν συνολικά 280.943 εργάτες για πολιτικά αιτήματα και 221.136 για οικονομικά.[12] Όσο ισχυρότερη παρουσία είχαν οι μπολσεβίκοι σε ένα εργοστάσιο, τόσο μεγαλύτερη ήταν η πιθανότητα οι εργάτες/τριες του να κατέβουν σε απεργίες συμπαράστασης ή/και με πολιτικά αιτήματα.

Αριστερή στροφή

Τον Απρίλη του 1916 πραγματοποιήθηκε μια δεύτερη συνδιάσκεψη των αντιπολεμικών σοσιαλιστών, αυτή τη φορά στη κωμόπολη Κίενταλ, πάλι στην Ελβετία. Ήταν μεγαλύτερη από την προηγούμενη στο Τσίμερβαλντ. Εκπροσωπούνταν πάνω-κάτω οι ίδιες ομάδες και κόμματα, και διαμορφώθηκαν τα ίδια ρεύματα. Αυτή τη φορά, όμως, το ρεύμα γύρω από τον Λένιν ήταν μεγαλύτερο κι η τελική απόφαση της Συνδιάσκεψης βρισκόταν πολύ κοντύτερα στις απόψεις της «Αριστεράς του Τσίμερβαλντ».

Το υπόβαθρο αυτής της μετατόπισης

Ο Λίμπκνεχτ μιλάει σε συγκέντρωση έξω από τη γερμανική Βουλή μετά την πτώση του Κάιζερ.

ήταν η εμφάνιση του αντιπολεμικού κινήματος στην εργατική τάξη. Την Πρωτομαγιά του 1916 έγιναν διαδηλώσεις σε πολλές πόλεις της Ευρώπης ενάντια στις αυξανόμενες στερήσεις και βάσανα που φόρτωνε η «εθνική πολεμική προσπάθεια» στις πλάτες των εργατών και των εργατριών. Δέκα χιλιάδες συμμετείχαν στο Βερολίνο. Ο επιστρατευμένος Λήμπνεχτ με τη στολή του φαντάρου μίλησε στην συγκέντρωση προβάλλοντας το σύνθημα «Κάτω ο Πόλεμος! Κάτω η Κυβέρνηση!». Διαδηλώσεις και μικρές απεργίες έγιναν σε πολλές πόλεις της Γερμανίας εκείνο το καλοκαίρι.

Η πίεση από τα κάτω έκανε πιο τολμηρό το «κέντρο» της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας με θεωρητικό εκπρόσωπο τον Κάουτσκι. Τον Δεκέμβρη του 1914 μόνο ο Λήμπνεχτ είχε τολμήσει να καταψηφίσει τις πολεμικές δαπάνες στη βουλή. Ένα χρόνο μετά, 22 βουλευτές του SPD τις καταψήφισαν (και άλλοι τόσοι απείχαν). Τον Απρίλη του 1916 σχημάτισαν τη δικιά τους κοινοβουλευτική ομάδα και λίγους μήνες μετά το Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα.

Στην συγκρότηση του νέου κόμματος συμμετείχε κι η Ενωση του Σπάρτακου, με ηγέτες την Ρ. Λούξεμπουργκ και τον Κ. Λήμπνεχκτ, που είχε παίξει σημαντικό ρόλο στην οργάνωση των αντιπολεμικών διαδηλώσεων. Η οργάνωση είχε συγκροτηθεί το 1915. Το Μάη εκείνης της χρονιάς ο Κ. Λήμπνεχτ είχε γράψει την προκήρυξη που πρόβαλε το σύνθημα «Ο κύριος εχθρός είναι στη δική μας χώρα» – το σύνθημα που επαινούσε ο Λένιν στην μπροσούρα «Σοσιαλισμός και Πόλεμος».

Η πρώτη διάσπαση της προπολεμικής σοσιαλδημοκρατίας προς τα αριστερά σε μαζική κλίμακα ήταν πλέον γεγονός. Θα ακολουθούσαν και άλλες τέτοιες διασπάσεις: στη Σουηδία σχηματίστηκε ένα «αριστερό σοσιαλιστικό κόμμα» με κέντρο τις οργανώσεις της νεολαίας που αντιπολιτεύονταν την ηγεσία. Στην Ολλανδία σχηματίστηκε ένα κόμμα από την συνένωση της διεθνιστικής αντιπολίτευσης του «επίσημου» SDAP και της πλειοψηφίας των «Τριμπουνιστών», μιας επαναστατικής οργάνωσης που είχε συγκροτηθεί σε κόμμα ήδη από το 1910.

Στη Γαλλία η επαναστατική αντιπολίτευση συνένωνε τα καλύτερα στοιχεία του σοσιαλιστικού κόμματος και των «αναρχοσυνδικαλιστών» της CGT, ενώ η επίσημη αντιπολίτευση γύρω από τον Λονγκέ (οι απόψεις της ήταν κοντά σε αυτές των Γερμανών του USPD) ήταν στο κατώφλι να πάρει την πλειοψηφία. Στην Ιταλία το PSI ήταν επίσημα με την «γραμμή του Τσίμερβαλντ» – και εκείνο το διάστημα η «αδιάλλακτη αριστερή φράξια» γύρω από τον Αμαντέο Μπορντίγκα δυνάμωνε σε όλα τις οργανώσεις του κόμματος.

Οι επαναστάτες

Η Αριστερά του Τσίμερβαλντ είχε δυναμώσει κι αυτή στο διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στις δυο συνδιασκέψεις. Ήταν μια διαδικασία με πολιτικά, θεωρητικά και οργανωτικά αποκρυσταλλώματα αλλά και αντιπαραθέσεις.

«Το κάλεσμα του Λένιν για την 'μετατροπή του ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο πόλεμο για τον σοσιαλισμό' δεν έμεινε φωνή βοώντος εν τη ερήμω. Βρήκε ανταπόκριση σε επαναστάτες μαρξιστές σε όλη την Ευρώπη, εκφράστηκε σε διάφορα φόρουμ, με διαφορετικές εμφάσεις αλλά δείχνοντας προς την ίδια κατεύθυνση. Η αριστερή αντιπολίτευση ήταν μικρή αλλά πολύ ζωντανή, με ευρεία διεθνή εκπροσώπηση και τα βασικά μια συγκροτημένης πολιτικής ανάλυσης. Οι μικροσκοπικές αριστερές ομάδες που γεννήθηκαν ανεξάρτητα η μια από την άλλη κατά την περίοδο της σύγχυσης, τελικά θα γίνονταν τα δομικά στοιχεία μιας σημαντικής διεθνιστικής εναλλακτικής».[13]

Οι θεωρητικές κατακτήσεις αυτής της διαδικασίας ήταν καθοριστικές για τη διαμόρφωση της επαναστατικής αριστεράς. Τα βιβλία του Μπουχάριν *Ιμπεριαλισμός και Παγκόσμια Οικονομία* (1915) και του Λένιν *Ιμπεριαλισμός, Το ανώτερο Στάδιο του Καπιταλισμού* (1916) ήταν συνεισφορές σε αυτό το διάλογο και στον εξοπλισμό των αγωνιστών που επιχειρηματολογούσαν ότι ο ιμπεριαλισμός και ο πόλεμος είναι δημιουργήματα του καπιταλισμού.

Τέτοια θεωρητικά ξεκαθαρίσματα είχαν άμεση και κρίσιμη πολιτική σημασία: στα τέλη του 1916 ο πρόεδρος Ουίλσον των ΗΠΑ είχε προσφερθεί να μεσολαβήσει ανάμεσα στους αντιμαχόμενους της Ευρώπης με βάση ένα «πρόγραμμα ειρήνης» γεμάτο με ωραία λόγια για τη δημοκρατία και τα δικαιώμα-

τα των εθνών. Λίγους μήνες μετά οι ΗΠΑ μπήκαν στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Όσοι από το αντιπολεμικό στρατόπεδο φλέρταραν με την «ρεαλιστική» προοπτική μιας ειρήνης που θα ερχόταν από τα πάνω, βρέθηκαν να είναι έμμεση προέκταση του ενός ιμπεριαλιστικού στρατοπέδου.

Η συζήτηση για τον ιμπεριαλισμό οδηγούσε αναπόφευκτα στη συζήτηση για το κράτος. Το καλοκαίρι του 1916 ο Λένιν απέρριπτε τις απόψεις του Μπουχάριν για το σύγχρονο ιμπεριαλιστικό κράτος και την ανάγκη τσακίσματός του – όχι απλής κατάληψής του όπως έλεγε η προπολεμική σοσιαλδημοκρατία του Κάουτσκι. Μέχρι τις αρχές του 1917 είχε αλλάξει άποψη και είχε καταλήξει στα συμπεράσματα που θα έπαιρναν μορφή στο *Κράτος και Επανάσταση* που γράφτηκε τον Αύγουστο-Σεπτέμβρη του 1917.[14]

Το διεθνιστικό, επαναστατικό ρεύμα δεν ήταν «μονολιθικό» (όπως άλλωστε δεν ήταν το κόμμα των μπολσεβίκων). Το διέτρεχαν αντιπαραθέσεις, όπως πχ για το εθνικό ζήτημα ή για το αίτημα του «αφοπλισμού», που διεξάγονταν σε περιοδικά όπως το Vorbote (Προάγγελος) – το θεωρητικό περιοδικό της Αριστεράς του Τσίμερβαλντ που κατάφερε να κυκλοφορήσει μόνο δυο τεύχη.

Ο Λένιν μπορεί να μην είχε ανακηρυχτεί «Πάπας του μαρξισμού» αλλά τα πολεμικά του κείμενα μεταφραζόταν, αντιγράφονταν και κυκλοφορούσαν – πολλές φορές με τεράστιους κόπους και κινδύνους – από την Γαλλία μέχρι τη Ρωσία. Το ίδιο ίσχυε για τις εφημερίδες, τα έντυπα και τα προγραμματικά κείμενα των Γερμανών επαναστατών – το 1916 το κείμενο της ομάδας του Σπάρτακου που έμεινε γνωστό σαν η «μπροσούρα του Γιούνιους» (συγγραφέας ήταν η Ρ. Λούξεμπουργκ) κυκλοφόρησε ευρέως και προκάλεσε μια έντονη συζήτηση και την αιχμηρή αλλά συντροφική κριτική του Λένιν.

Οι ιδέες δεν υπάρχουν ξέχωρα από τους ανθρώπους που τις εκφράζουν και παλεύουν γι' αυτές. Η Αλεξάνδρα Κολλοντάι είναι περισσότερο γνωστή σήμερα για τις πρωτοποριακές αναλύσεις της για την γυναικεία απελευθέρωση. Όταν ξεκίνησε ο πόλεμος, ανήκε ακόμα στο χώρο των μενσεβίκων, αλλά σύντομα πέρασε στη τροχιά των μπολσεβίκων και του Λένιν. Στα ημερολόγιά της έχει καταγράψει πόσο δύσκολο ήταν για την ίδια και πολλούς συντρόφους να αποδεχτούν τη θέση του Λένιν για την ανάγκη «μετατροπής του ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο». Όμως, ήταν η Κολλοντάι που μετέφρασε τις «Θέσεις» που έγραψε ο Λένιν για τα «καθήκοντα της επαναστατικής σοσιαλδημοκρατίας στον ευρωπαϊκό πόλεμο» (Αύγουστος 1914) και που οργάνωσε, μαζί με τον Α. Σλιάπνικοφ, τα δίκτυα που μετέφεραν τις μπολσεβίκικες προκηρύξεις και εφημερίδες στη Ρωσία, μέσω των ουδέτερων σκανδιναβικών χωρών. Οι «ταχυδρόμοι» ήταν μέλη της αριστεράς των σοσιαλιστικών κομμάτων της Σουηδίας και της Νορβηγίας – «ανώνυμοι» νεολαίοι, ψαράδες, εργάτες.[15]

Η Κολλοντάι είχε παίξει προπολεμικά σημαντικό ρόλο στο ρώσικο και διεθνές γυναικείο σοσιαλιστικό κίνημα. Από αυτή τη μεριά ήρθε η πρώτη διεθνής αντιπολεμική πρωτοβουλία, τον Μάρτη του 1915 – η 3η διεθνής συνάντηση των σοσιαλιστριών. Την πρωτοβουλία την είχαν πάρει οι συντρόφισσες της μπολσεβίκικης γυναικείας εφημερίδας Rabotnitsa (Εργάτρια). Από την Γερμανία συμμετείχε μια αντιπροσωπεία με επικεφαλής την Κλάρα Τσέτκιν, τη στενή φίλη και συνεργάτιδα της Ρόζας. Η εφημερίδα που διεύθυνε ακόμα, η Gleichheit (Ισότητα) ήταν μέχρι το τέλος του 1915 η πιο γνωστή νόμιμη φωνή της αντιπολεμικής αριστεράς στη Γερμανία. Όπως θα γινόταν αργότερα στο Τσίμερβαλντ, οι μπολσεβίκες παρόλο που έπαιξαν ρόλο στην υλοποίηση της ιδέας, κράτησαν μια «εξτρεμιστική» στάση επιμένοντας να μπει σε ψηφοφορία το σχέδιο απόφασης που πρότειναν για «μετατροπή του πολέμου σε εμφύλιο».

Ο Καρλ Ράντεκ ανήκε στο πολωνικό κόμμα και μετά στην αριστερά της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας πριν τον πόλεμο. Η διαγραφή του το 1912 είχε προκαλέσει ένα διεθνές σκάνδαλο – ο Κ. Λήμπνεχτ τον είχε υπερασπιστεί γιατί καταλάβαινε ότι η ηγεσία χτυπούσε τον Ράντεκ για να «βάλει στη θέση τους» τα αριστερά ρεύματα.

Παρόλο που θα ερχόταν συχνά σε σύγκρουση με τον Λένιν, ο Ράντεκ ήταν ο δίαυλος επικοινωνίας του με την γερμανική επαναστατική αριστερά στη διάρκεια του πολέμου και ένας από τους πιο γνωστούς και ικανούς εκπροσώπους της «Αριστεράς του Τσίμερβαλντ». Το 1915, λίγο μετά την Συνδιάσκεψη του Τσίμερβαλντ ο Ράντεκ έγραφε εκ μέρους της αριστεράς: *«Είμαστε οι εκπρόσωποι του τμήματος του διεθνούς προλεταριάτου που αρχίζει να αφυπνίζεται... κάθε μέρα που περνάει ο κύκλος μας θα μεγαλώνει, μέχρι που θα γίνει ένα μεγάλος, μάχιμος στρατός».*[16]

Τον Μάη του 1919 ιδρύθηκε η Κομμουνιστική Διεθνής. Το ξεκίνημά της δεν ήταν εντυπωσιακό, αλλά μέσα σε ένα χρόνο εκατοντάδες χιλιάδες εργάτριες και εργάτες σε όλον τον κόσμο θα συνέρρεαν κάτω από τα λάβαρά της, στα νέα επαναστατικά κόμματα που οργανώνονταν. Η ακτινοβολία της Οκτωβριανής Επανάστασης έπαιξε τεράστιο ρόλο σε αυτό. Χωρίς τους μπολσεβίκους του Λένιν (και του Τρότσκι πλέον) δεν θα υπήρχε ο νικηφόρος Οκτώβρης. Όμως, η Τρίτη Διεθνής δεν χρωστούσε τις επιτυχίες της απλά στη διάθεση «να το κάνουμε όπως οι Ρώσοι» που είχε απλωθεί σε όλη τη αιματοβαμμένη και εξαντλημένη Ευρώπη. Τα θεμέλιά της μπήκαν στις πολιτικές και θεωρητικές αντιπαραθέσεις και συζητήσεις του 1914-1916 και τα οργανωτικά αποκρυσταλλώματά τους. ■

Σημειώσεις

1. Το κείμενο της απόφασης στ' αγγλικά: https://www.marxists.org/history/international/social-democracy/1907/militarism.htm
2. Pierre Broué, *The German Revolution 1917-1923*, Haymarket Books 2006, σελ. 48.
3. Αντιρρήσεις εκφράσανε συνολικά 14 από τους 110 βουλευτές της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας.
4. Nation, R. Craig (1989-10-12), *War on War: Lenin, the Zimmerwald Left, and the Origins of Communist Internationalism,* (Kindle Locations 626-627), Duke University Press, Kindle Edition.
5. Karl Kautsky, *Imperialism and the War* (September 1914): https://www.marxists.org/archive/kautsky/1914/09/war.htm
6. Τόνι Κλιφ, *Λένιν, Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ 1914-1917*, Τόμος Δεύτερος, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, σελ. 32.
7. Τα αποσπάσματα από τη μπροσούρα προέρχονται από το αγγλικό κείμενο: http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1915/s+w/index.htm#ch01
8. Τ.Κλιφ, σελ.41-42.
9. Εκτός από την Ρ. Λούξεμπουργκ, τέτοιες μάχες είχαν δώσει κι άλλοι επαναστάτες, όπως ο Α. Πάνεκουκ, ο πρώτος που συγκρούστηκε με τον Κάουτσκι πάνω στο ζήτημα του κράτους και του κοινοβουλευτισμού. Ο Τρότσκι, με ενεργό δράση στο αυστριακό κόμμα είχε διατυπώσει ήδη από το 1906 την προφητική πρόβλεψη ότι η σοσιαλδημοκρατία μπορεί να μετατραπεί σε τροχοπέδη του εργατικού κινήματος.
10. The Tasks of Revolutionary Social-Democracy in the European War, http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1914/aug/x01.htm
11. Τ. Κλιφ, σελ. 57.
12. Τ. Κλιφ, σελ. 49.
13. Nation, R. Craig (Kindle Locations 1157-1162).
14. Για την πορεία που οδήγησε στο Κράτος και Επανάσταση βλέπε: Marian Sawer, "The Genesis of State and Revolution", *Socialist Register*, 1977, http://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/5415/2314#.U5DWmHL1xe8
15. Μια εικόνα γι' αυτή τη δράση της Κολλοντάι στο βιβλίο: Cathy Porter, *Alexandra Kollontai - A Biography*, Merlin 2013, από το έβδομο μέχρι και το δέκατο κεφάλαιο.
16. Nation, R. Craig (Kindle Location 1845).

14 Ιούλη 1919, ο ελληνικός στρατός στο Παρίσι.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο

Από το 1912 μέχρι το 1922 η ελληνική άρχουσα τάξη συμμετείχε σε όλες τις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις στα Βαλκάνια όπως εξηγεί ο **Κώστας Βλασόπουλος**.

Ο Α Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκίνησε από τα Βαλκάνια: η αφορμή του ήταν η δολοφονία του αυστριακού αρχιδούκα Φραγκίσκου-Φερδινάνδου από έξι Σερβο-Βόσνιους τον Ιούνιο του 1914 στο Σεράγεβο. Το ότι η ανάφλεξη ξεκίνησε από τα Βαλκάνια δεν ήταν καθόλου τυχαίο: η σύρραξη που ξεκίνησε το 1914 στην υπόλοιπη Ευρώπη, εδώ ήταν μέρος μιας ολόκληρης δεκαετίας πολέμων και συγκρούσεων που ξεκίνησε το 1912 με τους Βαλκανικούς Πολέμους και ολοκληρώθηκε μόλις το 1922 με τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Στις αρχές του 20ού αιώνα το μεγαλύτερο μέρος των Βαλκανίων ανήκε στην Οθωμανική αυτοκρατορία, που είχε μπει σε μια βαθειά κρίση, καθώς ήταν ανίκανη πια οικονομικά και στρατιωτικά να αντιμετώπισει στα ίσα τις δυτικές Μεγάλες Δυνάμεις, που εποφθαλμιούσαν τα εδάφη, τους πόρους και τη γεωστρατηγική της θέση. Για το μεγαλύτερο μέρος του 19ου αιώνα επιβίωνε σχετικά ανέπαφη, επειδή η διατήρηση της συντηρούσε τις ισορροπίες μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων. Η όξυνση των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών στις αρχές του 20ού αιώνα απειλούσε να τινάξει στον αέρα αυτές τις εύθραυστες ισορροπίες.

Μια δεύτερη πηγή αστάθειας αποτελούσε το πολυεθνικό μωσαϊκό της αυτοκρατορίας. Στη διάρκεια του 19ου αιώνα, μέσα από επαναστάσεις και ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις, μια σειρά από έθνη-κράτη είχαν αναδυθεί από τα Βαλκανικά εδάφη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας: η Ελλάδα ήταν ανεξάρτητη από το 1830, ενώ σαν αποτέλεσμα του ρωσο-τουρκικού πολέμου του 1877-8 είχαν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο. Το μεγαλύτερο μέρος των Βαλκανίων ήταν ένα πολυσύνθετο μωσαϊκό γλωσσών, θρησκειών και εθνοτήτων. Το 1912 στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας κατοικούσαν 2.500.000 άνθρωποι: 900.000 μουσουλμάνοι, 900.000 σλαβόφωνοι χριστιανοί, 360.000 ελληνόφωνοι χριστιανοί, 100.000 Βλάχοι και 70-90.000 Εβραίοι. Στην ανατολική και δυτική Θράκη οι μουσουλμάνοι έφταναν το 50%, οι ελληνόφωνοι χριστιανοί πλησίαζαν το 40%, ενώ οι Βούλγαροι πλησίαζαν το 10%· στην Ήπειρο και την Αλβανία συνυπήρχαν ελληνόφωνοι και αλβανόφωνοι χριστιανοί, αλβανόφωνοι και ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι, καθολικοί αλλά και Εβραίοι.[1]

Αυτοί οι πληθυσμοί ζούσαν ανάμεικτοι για αιώνες, και προσδιορίζονταν κυρίως με βάση τη θρησκευτική ομάδα στην οποία ανήκαν. Από τα τέλη του 19ου αιώνα τα βαλκανικά κράτη συναγωνίζονταν για να προσεταιριστούν αυτούς τους πληθυσμούς: η Ελλάδα διεκδικούσε όσους ανήκαν στο Πατριαρχείο, είτε ήταν ελληνόφωνοι είτε σλαβόφωνοι, ενώ η Βουλγαρία διεκδικούσε όλους όσους ανήκαν στην Εξαρχία, είτε αυτοπροσδιορίζονταν ως Βούλγαροι είτε ως Μακεδόνες. Αυτοί οι ανταγωνισμοί δημιουργούσαν συγκρούσεις για τον προσεταιρισμό των πληθυσμών και την τρομοκράτηση ή και εκδίωξη των εθνικών αντιπάλων στις οθωμανικές επαρχίες· ταυτόχρονα, άνοιγαν την πόρτα στις πολεμικές συγκρούσεις με την Οθωμανική αυτοκρατορία για την κατάκτηση εδαφών.

Τράπεζες και εφοπλιστικό κεφάλαιο

Τέλος, η καπιταλιστική ανάπτυξη στα Βαλκάνια προκαλούσε μια τρίτη πηγή αστάθειας. Παρά τους μύθους περί Ψωροκώσταινας, η Ελλάδα του 1910 διέφερε ριζικά από την Ελλάδα του 1830. Δεν ήταν μόνο η ανάπτυξη της βιομηχανίας, που σημαδοτούσε η ίδρυση του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων το 1907· χέρι-χέρι πήγαινε η επέκταση του εμπορικού κεφαλαίου, η μεγάλη αύξηση της εμπορικής ναυτιλίας, και η δημιουργία ισχυρών τραπεζικών ομίλων. Ταυτόχρονες εξελίξεις συνέβαιναν και μέσα στην τεράστια Οθωμανική αυτοκρατορία, όπου οι έμποροι, τραπεζίτες και εφοπλιστές των Ελληνικών παροικιών αποκόμιζαν τεράστια κέρδη σε συνεργασία με κεφάλαια από την Ελλάδα και τη Δύση. Το 1904 η γαλλική BUP ανέθετε στην Τράπεζα Αθηνών την αντιπροσώπευσή της σε όλη την Οθωμανική αυτοκρατορία, ενώ ταυτόχρονα η Εθνική ίδρυε την Τράπεζα της Ανατολής σε συνεργασία με γαλλικά κεφάλαια. Για τους καπιταλιστές της Ελλάδας, και τους Έλληνες καπιταλιστές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπως ο Ζάππας, ο Μπενάκης και ο Αβέρωφ, το ελληνικό κράτος, αλλά και η συμμαχία με διάφορες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, ήταν απαραίτητα για να υπερασπίσουν τα συμφέροντα τους απέναντι στους ανταγωνιστές τους: το θωρηκτό Αβέρωφ, που επέτρεψε στην Ελλάδα να κερδίσει τους Βαλκανικούς πολέμους, ήταν έμπρακτη απόδειξη.[2]

Η επανάσταση των Νεότουρκων το 1908, που ανέτρεψε το απολυταρχικό σουλτανικό καθεστώς και προσπάθησε να προχωρήσει σε μια σειρά μεταρρυθμίσεων, αποτέλεσε τη θρυαλλίδα για να ξεσπάσουν όλες αυτές οι συγκρούσεις. Οι ιμπεριαλιστικές δυνάμεις βρήκαν την αφορμή για να αρχίσουν να αποσπούν εδάφη από την Οθωμανική αυτοκρατορία. Ήδη το 1908 η Αυστρουγγαρία προσάρτησε τη Βοσνία, ενώ ο ιταλοτουρκικός πόλεμος του 1911-2 οδήγησε στην προσάρτηση της Λιβύης. Αυτό έδωσε το έναυσμα στα Βαλκανικά κράτη να συμμαχήσουν μεταξύ τους και να κηρύξουν τον Οκτώβριο του 1912 τον πόλεμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Ο Α' Βαλκανικός πόλεμος έληξε τον Μάιο του 1913 με ολοκληρωτική ήττα των Οθωμανών, που έχαναν το σύνολο των Βαλκανικών επαρχιών, εκτός από ένα μικρό μέρος της ανατολικής Θράκης. Η επιτυχία οδηγούσε αναπόφευκτα στη σύγκρουση μεταξύ των βαλκανικών κρατών για τη μοιρασιά της πίτας: τον Ιούνιο του 1913 ξέσπαγε ο Β' Βαλκανικός πόλεμος ανάμεσα στη συμμαχία Ελλάδας και Σερβίας αφενός και στη Βουλγαρία αφετέρου, στην οποία επίσης επιτέθηκαν Ρουμανία και Τουρκία. Το αποτέλεσμα ήταν μια βαριά ήττα της Βουλγαρίας.

Η επίσημη ιστορία μας παρουσιάζει τους Βαλκανικούς πολέμους ως μια ένδοξη σελίδα εθνικής απελευθέρωσης· η πραγματικότητα ήταν ένα λουτρό αίματος, εθνικών εκκαθαρίσεων και κυνικών παζαριών. Οι απώλειες στα πεδία των μαχών ήταν μεγάλες: η τριήμερη μάχη του Κιλκίς μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας άφησε 15.000 νεκρούς και τραυματίες, σχεδόν το 15% των δυνάμεων των δύο πλευρών. Όταν οι στρατοί έμπαιναν στα κατεκτημένα εδάφη, το κάψιμο χωριών, οι βιασμοί και οι εκτέλεσεις ήταν καθημερινές πρακτικές, είτε ως αντίποινα, είτε για να εκκαθαριστεί μια περιοχή από μια ανεπιθύμητη εθνότητα. Γράφει ένας Έλληνας πεζικάριος μετά την κατάληψη μιας κωμόπολης στην Κορυτσά: *«Σήμερον αντελήφθην όλη την αγριότηταν του πολέμου. Χανούμισσες και παιδιά έκλαιγαν. Κάτοικοι ετυφεκίζοντο σαν τρυγόνια. Τα σπίτια απ' άκρον εις άκρον εκαίγοντο. Φρίκη!»*.[3] Η «εθνική απελευθέρωση» δεν ήταν τίποτα άλλο από κυνικά παζάρια στις πλάτες εκατομμυρίων ανθρώπων: ενδεικτική είναι η αποδοχή από τη μεριά του Βενιζέλου της πρότασης της Αντάντ να παραχωρήσει στη Βουλγαρία την Καβάλα και τη δυτική Θράκη με αντάλλαγμα εδαφικές παραχωρήσεις σε βάρος της Τουρκίας στη Μικρασία.[4] Οι ιμπεριαλιστές μοιράζανε εδάφη σαν καραμέλες για να κερδίσουν συμμάχους· για τους έλληνες καπιταλιστές, η απόκτηση της πλούσιας Σμύρνης ήταν κομβική, και η «προαιώνια ελληνικότητα της Μακεδονίας» πήγαινε περίπατο με ένα καλό παζάρι.

Η έκρηξη του Α' Παγκόσμιου πολέμου τον Αύγουστο του 1914 άνοιξε τη δυνατότητα σε νικητές και χαμένους να ξαναμοιράσουν την πίτα. Εάν σήμερα οι ανταγωνισμοί ανάμεσα σε ΗΠΑ, ΕΕ και Ρωσία προκάλεσαν μια ανελέητη σύγκρουση μεταξύ τμημάτων της άρχουσας τάξης στην Ουκρανία με τραγικές συνέπειες για τον ουκρανικό λαό, το 1914-1917 αποτέλεσε για την Ελλάδα μια αντίστοιχη περίπτωση, που είναι γνωστή ως Εθνικός Διχασμός. Η μια πλευρά της άρχουσας τάξης, που είχε επικεφαλής τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, πίστευε ότι η συμμετοχή στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ θα επέτρεπε στην Ελλάδα να διατηρήσει τα κέρδη των Βαλκανικών και να τα επαυξήσει. Η άλλη πλευρά, με επικεφαλής το βασιλιά Κωνσταντίνο, υποστήριζε ότι η Ελλάδα έπρεπε να παραμείνει ουδέτερη. Και οι δυο πλευρές ήταν αρπακτικές και πολεμοκάπηλες, αλλά διαφωνούσαν στη μέθοδο και τους χειρισμούς.

Ο "διχασμός"

Η σφοδρότητα της σύγκρουσης μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών οδήγησε στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη τον Αύγουστο του 1916: για σχεδόν ένα χρόνο μέχρι την παραίτηση του Κωνσταντίνου τον Ιούνη του 1917 η χώρα είχε δύο αντίπαλες κυβερνήσεις, με τους αντιβενιζελικούς να ελέγχουν τη νότια Ελλάδα, και τους βενιζελικούς να ελέγχουν τη βόρεια Ελλάδα και τα νησιά. Καμία πλευρά δεν είχε ενδοιασμούς να χρησιμοποιήσει τα πιο βάναυσα μέσα. Ο βασιλιάς υποχρέωσε σε παραίτηση τον εκλεγμένο πρωθυπουργό Βενιζέλο δύο φορές μέσα στο 1915, ενώ το Νοέμβρη του 1916 αντιβενιζελικές παραστρατιωτικές ομάδες οργάνωσαν ένα λουτρό αίματος εναντίον των βενιζελικών στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις. Αντίστοιχα, οι βενιζελικοί χρησιμοποίησαν τις γαλλικές ξιφολόγχες για να καταλάβουν την εξουσία στη Θεσσαλονίκη, και υποστήριξαν το συμμαχικό ναυτικό αποκλεισμό της νότιας Ελλάδας, που σήμαινε τεράστιες ελλείψεις τροφίμων και φρικτές κακουχίες για τον απλό λαό· και φυσικά αντίστοιχα πογκρόμ ακολούθησαν την κατάλη-

Πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία στον Έβρο.

ψη της εξουσίας από τους βενιζελικούς τον Ιούνη του 1917.

Το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου το 1918 οδήγησε στο διαμελισμό των ασιατικών επαρχιών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας σε μια σειρά από προτεκτοράτα, που θα εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα των ιμπεριαλιστών και των συμμάχων τους για πρόσβαση σε σημαντικούς πόρους και έλεγχο σε εύρωστες οικονομικές περιοχές και γεωπολιτικά ισχυρές θέσεις. Η στρατηγική του Βενιζέλου ήταν ότι η συμμαχία με τους αγγλογάλλους ιμπεριαλιστές θα επέτρεπε στους Έλληνες αστούς να ικανοποιήσουν τα συμφέροντα τους· όπως παρατήρουσε ο Μεταξάς, *«υπό τον μανδύα των βυζαντινών ηρώων, κρύπτομεν μπράβους της Αγγλίας»*.[5] Στο πλαίσιο αυτής της συμμαχίας ο Βενιζέλος έστειλε το Φλεβάρη του 1919 δυο μεραρχίες του ελληνικού στρατού στην Ουκρανία για να συνδράμουν στην ιμπεριαλιστική επέμβαση ενάντια στη Ρωσική επανάσταση.

Μικρασιατική εκστρατεία

Το αντάλλαγμα ήταν η περιοχή της Σμύρνης στα παράλια της Μικρασίας, η πιο ανεπτυγμένη οικονομικά περιοχή της Τουρκίας. Ο ελληνικός στρατός κατέλαβε τη Σμύρνη το Μάιο του 1919 μετά από συμμαχική πρόσκληση, ενώ η συνθήκη των Σεβρών τον Αύγουστο του 1920 προέβλεπε την ενσωμάτωση της περιοχής στην Ελλάδα μετά από δημοψήφισμα. Σύμφωνα με τα επίσημα ελληνικά στοιχεία, στην περιοχή κατοικούσαν 468.909 Έλληνες, 473.984 Τούρκοι, και 69.204 άτομα άλλων εθνικοτήτων· οι Έλληνες δηλαδή ήταν μειοψηφία στην περιοχή, και μόνο η εθνοκάθαρση και η στρατιωτική κατοχή θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν την ελληνική κυριαρχία.[6] Η ιμπεριαλιστική μοιρασιά των Οθωμανικών εδαφών και η εισβολή του ελληνικού στρατού οδήγησαν στη δημιουργία ενός τουρκικού αντιστασιακού κινήματος υπό την ηγεσία του Μουσταφά Κεμάλ. Προκειμένου να αντιμετωπίσει την τουρκική αντίσταση, ο ελληνικός στρατός δεν είχε άλλη επιλογή από την ολοένα μεγαλύτερη διείσδυση στα βάθη της Μικρασίας.

Το αποτέλεσμα ήταν η συνέχιση ενός πολέμου χωρίς τελειωμό. Η αδιάκοπη πολεμική επιχείρηση που κρατούσε για χρόνια είχε φέρει εδαφικά κέρδη για τις κυβερνήσεις και οικονομικά κέρδη για τους αστούς, αλλά μόνο αμέτρητους νεκρούς και τραυματίες, πείνα και εξαθλίωση για τις κατώτερες τάξεις. Μετά τη συνθήκη των Σεβρών ο Βενιζέλος προκηρύσσει εκλογές, θεωρώντας ότι η νίκη του είναι σίγουρη. Έχει υπολογίσει όμως χωρίς τον ξενοδόχο, που είναι η μαζική αντιπολεμική διάθεση του κόσμου. Η αντιβενιζελική παράταξη προσπαθεί να εκμεταλλευτεί αυτή τη διάθεση, και κάνει την παύση του πολέμου κεντρικό προεκλογικό της σύνθημα. Το αποτέλεσμα είναι η συντριπτική ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του 1920. Το μεγαλύτερο κομμάτι του κόσμου είχε πιστέψει ότι θα μπορούσε να σταματήσει τον πόλεμο ψηφίζοντας τους αντιβενιζελικούς: αλλά οι αυταπάτες θα διαψεύδονταν τραγικά από την νέα αντιβενιζελική κυβέρνηση, που όχι μόνο δεν σταμάτησε τον πόλεμο, αλλά αποφάσισε την περαιτέρω επέκταση του στα βάθη της Μικρασίας.

Οι εκλογές του 1920 σηματοδοτούσαν ωστόσο ότι για πρώτη φορά τα αστικά κόμματα βρίσκονταν αντιμέτωπα με μια οργανωμένη μαζική δύναμη στα αριστερά τους: το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας (ΣΕΚΕ) πήρε δεκάδες χιλιάδες ψήφους και συσπείρωνε στις τάξεις του τα πιο μαχητικά κομμάτια του εργατικού και αντιπολεμικού κινήματος. Αυτό το κίνημα δεν προέκυψε με παρθενογένεση, αλλά είχε τις ρίζες του στους αγώνες των προηγούμενων χρόνων. Το εργατικό κίνημα και οι σοσιαλιστικές ομάδες είχαν κάνει ορμητική εμφάνιση στις αρχές του 20ου αιώνα στα Βαλκάνια. Στη Βουλγαρία, τη Σερβία και τη Ρουμανία υπήρχαν ήδη πριν τους Βαλκανικούς πολέμους σοσιαλιστικά κόμματα που ήταν μέλη της Β Διεθνούς· στις Βαλκανικές επαρχίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και στην Ελλάδα υπήρχαν σοσιαλιστικές ομάδες που ανέπτυσσαν κυρίως τοπική δράση, όπως η περίφημη Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης.[7] Η ένταση των ιμπεριαλιστικών συγκρούσεων και των εθνικιστικών ανταγωνισμών έκανε καθαρό στους Βαλκάνιους σοσιαλιστές την ανάγκη κοινής δράσης ενάντια στον πόλεμο.

Όλες οι σοσιαλιστικές ομάδες συμφωνούσαν ότι η μόνη λύση για να αποφευχθεί η αιματοχυσία στο πολυεθνικό μωσαϊκό των Βαλκανίων ήταν μια Βαλκανική Ομοσπονδία. Το 1910 έγινε στο Βελιγράδι η Α' Βαλκανική Σοσιαλιστική Συνδιάσκεψη, που τάχθηκε κατά των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων και καλούσε υπέρ του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση και υπέρ μιας βαλκανικής ομοσπονδίας. Αυτό όμως άφηνε ανοικτό το πως θα μπορούσε να επιτευχθεί αυτός ο στόχος και με ποια μέσα. Μπορούσε να μετατραπεί η πολυεθνική Οθωμανική αυτοκρατορία σε Βαλκανική Ομοσπονδία με την οποία θα ενώνονταν τα ήδη υπάρχοντα Βαλκανικά κράτη; Ή έπρε-

πε οι σοσιαλιστές να στηρίξουν τα «δικά τους» βαλκανικά κράτη, βλέποντας τη σύγκρουση τους με την Οθωμανική αυτοκρατορία ως εθνικο-απελευθερωτικούς πολέμους; Μπορούσε να δημιουργηθεί Βαλκανική ομοσπονδία χωρίς σύγκρουση με τις επιμέρους αστικές τάξεις;

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος προκάλεσε ένα τρομερό χάσμα μέσα στα κόμματα της Β' Διεθνούς. Από τη μία υπήρχαν σοσιαλιστές που υποστήριζαν την εθνική προσπάθεια της δικής τους άρχουσας τάξης απέναντι στον «αντιδραστικό» αντίπαλο. Στην Ελλάδα οι σοσιαλιστικές ομάδες του Δρακούλη και του Γιαννιού, από τους πρωτεργάτες του σοσιαλιστικού κινήματος, τάχθηκαν στο πλευρό της Αντάντ ενάντια στον «απολυταρχικό μιλιταρισμό» του Γερμανού Κάιζερ· ο Γιαννιός μάλιστα έφτασε να συμμετάσχει στο βενιζελικό κίνημα της Εθνικής Άμυνας της Θεσσαλονίκης. Για τους σοσιαλιστές που ήταν κατά του πολέμου τα πράγματα ήταν δύσκολα. Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης τάχθηκε κατά του πολέμου και υιοθέτησε το αντιπολεμικό πρόγραμμα της διεθνούς Διάσκεψης του Τσίμερβαλντ. Η γενική στάση ενάντια στον πόλεμο ήταν σημαντική, αλλά δεν έφτανε, ειδικά σε μια χώρα όπως στην Ελλάδα, όπου οι αντιβενιζελικοί είχαν επίσης ταχθεί υπέρ της ελληνικής ουδετερότητας. Η απόφαση της Φεντερασιόν να συμμετάσχει στις εκλογές του 1915 ως μέρος του ουδετερόφιλου αντιβενιζελικού συνασπισμού οδήγησε στην εκλογή δύο σοσιαλιστών βουλευτών, αλλά ταυτόχρονα υπόταξε την αριστερά στη σύγκρουση μεταξύ των δύο μερίδων της άρχουσας τάξης.[8]

Αντιπολεμικό κίνημα

Η κατάσταση άλλαξε δραματικά ως συνέπεια τριών παραγόντων. Ο πρώτος ήταν η αυθόρμητη αντίσταση στη συνεχιζόμενη πολεμική εκστρατεία. Για χιλιάδες φαντάρους που είχαν ζήσει χρόνια στα χαρακώματα, ή για τους νέους που έβλεπαν τα φέρετρα και τους ανάπηρους που επέστρεφαν στις πόλεις και τα χωριά τους από το μέτωπο, η λιποταξία πρόβαλλε ως μαζική λύση. Το 1922 υπήρχαν γύρω στις 90.000 λιποτάκτες, που κρύβονταν στα βουνά ή στις μεγάλες πόλεις. Η πολεμική μηχανή κατέρεε από τα μέσα· η φρίκη του πολέμου αποκάλυπτε τα παραμύθια της εθνικιστικής ιδεολογίας. Όπως παρατηρούσε ένας Έλληνας φαντάρος το Σεπτέμβρη του 1921, καθώς ο ελληνικός στρατός εγκατέλειπε το Σαγγάριο: *«όλα του κάμπου τα χωριά καίονται από το υποχωρούν Γιουνάν-ασκέρ (τον ελληνικό στρατό) το οποίο μεταλαμπαδεύει, επ' ευκαιρία της διαβάσεως του, τα πραγματικά φώτα...του πολιτισμού»*.[9]

Ο δεύτερος παράγοντας ήταν η εμφάνιση ενός νέου εργατικού κινήματος. Οι κακουχίες του πολέμου, με τον τεράστιο πληθωρισμό και την έλλειψη αγαθών, έδιναν ώθηση σε δυναμικές διεκδικητικές απεργίες. Ταυτόχρονα, η χρόνια μαζική επιστράτευση είχε δημιουργήσει μεγάλες ανάγκες για εργατικά χέρια, κάτι που έδινε στους εργάτες αυτοπεποίθηση ότι μπορούσαν να κερδίσουν τα αιτήματα τους. Οι απεργίες έρχονταν σε άμεση σύγκρουση με την «ανάγκη εθνικής ενότητας και θυσιών» που απαιτούσε η άρχουσα τάξη σε καιρό πολέμου. Ο τρίτος παράγοντας ήταν η έκρηξη της Ρωσικής επανάστασης το 1917, που ανέτρεψε τον Τσάρο και επέβαλλε την ειρήνη τερματίζοντας τον πόλεμο με τη Γερμανία. Η Ρωσική επανάσταση ήταν η ζωτική απόδειξη ότι οι εργάτες μπορούσαν να σταματήσουν τον πόλεμο. Οι ιδέες του διεθνισμού και της επαναστατικής ηττοπάθειας, που είχαν υποστηρίξει οι μπολσεβίκοι στη διάρκεια του πολέμου, αποκτούσαν τώρα μαζικό ακροατήριο και διεθνή αίγλη και στην Ελλάδα: ομάδες όπως η Φεντερασιόν μετακινούνταν πιο αριστερά υιοθετώντας αυτές τις ιδέες.

Η ίδρυση του ΣΕΚΕ το Νοέμβρη του 1918 ήταν αποτέλεσμα αυτών των παραγόντων, και ταυτόχρονα μια τεράστια ώθηση για το εργατικό και αντιπολεμικό κίνημα.[10] Η ανακοίνωση του ΣΕΚΕ για τη συνθήκη των Σεβρών απεικονίζει ανάγλυφα τις διεθνιστικές και αντιπολεμικές ιδέες που έκανε σημαία του: *«Η πατρίς...για την οποία μας έστειλαν να πολεμήσουμε, δεν είναι παρά η γεωγραφική εκείνη έκτασις επί της οποίας απλώνεται η εκμετάλλευσις των. Το μεγάλωμα της δια το οποίον πανηγυρίζουν είναι η επέκτασις των ορίων της εκμεταλλεύσεως των και της προσοδοφόρου τοποθετήσεως των κεφαλαίων των...Ο εχθρός ευρίσκεται εντός των συνόρων και όχι πέρα αυτών»*.[11] Χωρίς αυτές τις αρχές το ΣΕΚΕ δεν θα μπορούσε να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο τόσο στις απεργίες όσο και στο αντιπολεμικό κίνημα. Για τους εργάτες που απεργούσαν σε συνθήκες πολέμου ενάντια στην ακρίβεια και την εξαθλίωση και τους φαντάρους στο μέτωπο η διαπίστωση ότι ο εχθρός είναι στην ίδια μας τη χώρα ήταν ένα πολύτιμο πολιτικό εργαλείο.

Η κρατική καταστολή και η επιστράτευση των απεργών συνέδεαν την ταξική εκμετάλλευση με τη φρίκη του πολέμου. Τον Φλεβάρη του 1921 ξεσπάει η απεργία των σιδηροδρομικών με αιτήματα για αυξήσεις και τη διεκδίκηση του οχτάωρου. Η απάντηση της κυβέρνησης είναι η επιστράτευση των σιδηροδρομικών: εκατοντάδες απεργοί φορτώθηκαν στα καράβια και κατέληξαν στο μέτωπο της Μικρασίας. Το Νοέμβρη ξεσπά η απεργία της Ομοσπονδίας Ηλεκτροκίνησης. Παρά το στρατιωτικό νόμο, η απεργία ξεκινά με καθολική επιτυχία, διακόπτοντας τις συγκοινωνίες και κόβοντας το φως ακόμα και στη Βουλή την ώρα που μίλαγε ο πρωθυπουργός. Η κατάληξη είναι η σύλληψη της ηγεσίας του σωματείου και δεκάδων άλλων απεργών, που παραπέμπονται στο στρατοδικείο και καταδικάζονται σε εξοντωτικές ποινές φυλάκισης.

Αλλά η καταστολή και η επιστράτευση των απεργών φέρνουν το αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό που περίμενε η κυβέρνηση: τη ριζοσπαστικοποίηση των φαντάρων στο μέτωπο. Οι φαντάροι οργάνωναν αντιπολεμικές ομάδες, έγραφαν χειρόγραφες εφημερίδες για αντιπολεμική προπαγάνδα, και διακινούσαν κομμουνιστικό υλικό. Μια σύγχρονη πηγή περιγράφει: *«οι 300 σιδηροδρομικοί εις το μέτωπον, όχι μόνο έγιναν άριστοι σύνδεσμοι μεταξύ των ομάδων των κομμουνιστών εις το μέτωπον, όχι μόνο μετέφερον παντού προπαγανδιστικόν υλικόν, εφημερίδας, «μπροσούρες», αλλά και λιποτάκτας εβοήθουν πολλούς, και ταξίδια κομμουνιστικών στελεχών μεταξύ των μονάδων ή και της Σμύρνης, κρύπτοντες αυτά μέσα εις τα βαγόνια ή υπό στολάς σιδηροδρομικών υπαλλήλων, δια να εκφεύγουν τον έλεγχον των κατά τόπους φρουραρχείων. Έφθασε το πράγμα εις το σημείον, ώστε η Στρατιά Μικράς Ασίας να έχη εις τα χαρτιά της 60 χιλ. λιποτάκτας! Οι πλείστοι εξ αυτών είχαν σταλή ήδη εις την Ελλάδα με τα επίτακτα πλοία, όπου υπήρχον ναύται κομμουνισταί. Αλλά μεγάλας υπηρεσίας προσέφερεν εις τον Κομμουνισμόν ιδίως δια τη μεταφοράν του «Ριζοσπάστη», της «Κομμουνιστικής Επιθεωρήσεως» και των «μπροσουρών» το νοσοκομειακόν πλοίον «Έλση» μέσα εις το οποίον υπηρέτουν εις ιατρός κομμουνιστής και μερικαί νοσοκόμαι κομμουνίστριαι. Τα στρώματα των κρεβατιών πάντοτε κάτι έκρυπτον»*.[12]

Το εκρηκτικό μείγμα της αδυναμίας

του ελληνικού στρατού να επικρατήσει επί της τουρκικής αντίστασης στα βάθη της Μικρασίας, των ενδοϊμπεριαλιστικών ανταγωνισμών και του διχασμού της άρχουσας τάξης, της αγανάκτησης με τον πόλεμο και του αντιπολεμικού κινήματος, των απεργιών και της κρίσης έσκασε τελικά τον Αύγουστο του 1922: το μέτωπο καταρρέει, και ο ελληνικός στρατός υποχωρεί άτακτα μπροστά στην αντεπίθεση των κεμαλικών δυνάμεων. Εκατοντάδες χιλιάδες έγιναν πρόσφυγες για να γλυτώσουν τη σφαγή. Η κατάρρευση του μετώπου ταρακούνησε συθέμελα το πολιτικό κατεστημένο: απέναντι στο χάος και τη λαϊκή κατακραυγή, χρειάστηκε ένα κίνημα από τους βενιζελικούς στρατιωτικούς το Σεπτέμβρη του 1922 για να ανατρέψει τη μοναρχία και να διατηρήσει τον πολιτικό έλεγχο για την άρχουσα τάξη.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, η Ελλάδα, η Τουρκία και η Βουλγαρία αντικατέστησαν την εθνοκάθαρση μέσω του πολέμου με την πολιτική της μαζικής ανταλλαγής πληθυσμών, προκειμένου να αποκτήσουν την «επιθυμητή» εθνική ομοιογένεια. Εκατομμύρια πρόσφυγες ξεριζώθηκαν και αντιμετώπισαν τη φτώχεια και την ξενοφοβία στις νέες τους πατρίδες. Δεκάδες χιλιάδες νεκροί και ανάπηροι πλήρωσαν τους ιμπεριαλιστικούς και εθνικιστικούς ανταγωνισμούς με το αίμα τους. Η Μικρασιατική Καταστροφή είναι ένα τεράστιο μάθημα για το που οδηγούν οι κρατικοί ανταγωνισμοί και οι λυκοφιλίες με τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις στο βωμό της υπεράσπισης των «εθνικών συμφερόντων». Αλλά η τραγική κατάληξη της δεκαετούς εξόρμησης του ελληνικού καπιταλισμού άφησε και μια άλλη διαφορετική παρακαταθήκη. Ο πόλεμος, η κρίση και η αντίσταση δημιούργησαν ένα νέο εργατικό κίνημα και μια νέα αριστερά, που η άρχουσα τάξη θα έβρισκε από εδώ και πέρα πάντα μπροστά της. Οι διεθνιστικές και αντιπολεμικές ιδέες μπόλιασαν από τότε αυτό το κίνημα και αποτελούν μια πολύτιμη κληρονομιά για τους αγώνες του σήμερα. ■

Βερολίνο 1918.

Σημειώσεις

1. Τ. Κωστόπουλος, *Πόλεμος και εθνοκάθαρση: η ξεχασμένη πλευρά μιας δεκαετούς εθνικής εξόρμησης, 1912-1922*, Αθήνα, 2007, 25-30.
2. Χ. Χατζηιωσήφ, «Η μπελ επόκ του κεφαλαίου», στο: *Ιστορία της Ελλάδος του 20ου αιώνα: όψεις πολιτικής και οικονομικής ιστορίας 1900-1940*, Αθήνα, 2009, 223-57.
3. Παρατίθεται στο: Κωστόπουλος, ο.π., 42.
4. Γ. Γιαννουλόπουλος, *Η ευγενής μας τύφλωσις, Εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή*, Αθήνα, 1999, 240.
5. Παρατίθεται στο: Κωστόπουλος, ο.π., 95.
6. Κωστόπουλος, ο.π., 91-2.
7. *Η σοσιαλιστική οργάνωση Φεντερασιόν Θεσσαλονίκης 1909-1918: ζητήματα γύρω από τη δράση της*, Αθήνα, 1989.
8. Γ. Β. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, Αθήνα, 1978, 69-83.
9. Παρατίθεται στο: Κωστόπουλος, ο.π., 112.
10. Λ. Μπόλαρης, *Σ.Ε.Κ.Ε.: οι επαναστατικές ρίζες της Αριστεράς στην Ελλάδα*, Αθήνα, 2008.
11. Παρατίθεται στο Μπόλαρης, ο.π., 45-6.
12. Παρατίθεται στο Μπόλαρης, ο.π., 50-1.

Από τα χαρακώματα στην επανάσταση

Ο Σωτήρης Κοντογιάννης διηγείται τη συγκλονιστική πορεία του αντιπολεμικού κινήματος και της εργατικής τάξης μέσα στα χρόνια του Α' Παγκόσμιου Πόλεμου.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος άλλαξε ριζικά την εικόνα του πλανήτη. Αλλά την άλλαξε με έναν τρόπο πολύ διαφορετικό από αυτόν που είχαν φανταστεί, τέσσερα χρόνια πριν, οι ηγέτες των Κεντρικών Δυνάμεων και της Αντάντ, όταν καλούσαν τους λαούς τους στα όπλα.

Μια ολόκληρη γενιά, ο ανθός της κοινωνίας, είχε κυριολεκτικά αποδεκατιστεί στα πεδία των μαχών. Η Ρωσία είχε, με τους πρόχειρους υπολογισμούς της εποχής, χάσει 2,3 εκατομμύρια άνδρες. Η Γερμανία 1,6 εκατομμύρια. Η Αυστροουγγαρία 1,45.

Αλλά και από αυτούς που είχαν επιζήσει, μόνο ένα μικρό κομμάτι ήταν σε θέση να επιστρέψει στην κανονική του ζωή, όπως την είχε αφήσει τέσσερα χρόνια πριν. Στη Γαλλία 8,5 σχεδόν εκατομμύρια πολίτες – κατά κανόνα νέοι, αλλά όχι μόνο – επιστρατεύτηκαν και στάλθηκαν στο μέτωπο μέσα στην τετραετία του πολέμου. Από αυτούς ενάμιση περίπου εκατομμύριο δεν γύρισε ποτέ – ένα μεγάλο κομμάτι αφανίστηκε στα χαρακώματα. Οι τραυματίες ξεπέρασαν τα τρία εκατομμύρια. Οι ανάπηροι, άλλοι τυφλωμένοι από τα δηλητηριώδη αέρια, άλλοι καμμένοι από τις φλόγες, άλλοι ακρωτηριασμένοι από τις σφαίρες και τις οβίδες που γέμιζαν τώρα με τις πατερίτσες και τα καροτσάκια τους τους δρόμους του Παρισιού, μετρούνταν σε εκατοντάδες χιλιάδες.[1]

Οι μεγάλες Αυτοκρατορίες του προπολεμικού κόσμου είχαν πάψει να υπάρχουν. Η Αυστροουγγαρία, που είχε πυροδοτήσει τη σφαγή κηρύσσοντας τον Ιούλη του 1914 τον πόλεμο στη Σερβία, είχε διαλυθεί. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, που είχε συνταχθεί τον Οκτώβρη του 1914 στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, "αποψιλώθηκε" από τις κτήσεις της στη Μέση Ανατολή – για να καταλυθεί, λίγο αργότερα, οριστικά, από το κίνημα του Κεμάλ Ατατούρκ. Η Αγγλία είχε χάσει το παλιό της μεγαλείο, την θέση της στην κορυφή του πλανήτη – παρόλο που ανήκε στο μπλοκ των νικητών. Ο εικοστός αιώνας δεν θα ήταν ένας Βρετανικός Αιώνας, όπως ήταν ο προηγούμενος, αλλά Αμερικανικός.

Οι πιο συνταρακτικές, όμως, εξελίξεις διαδραματίστηκαν δίχως αμφιβολία στη Ρωσία και στη Γερμανία: τον Οκτώβρη του 1917 τα Σοβιέτ, τα Συμβούλια των Εργατών, των Αγροτών και των Στρατιωτών κατέλαβαν στη Ρωσία την εξουσία και έστειλαν τον Τσάρο στο εκτελεστικό απόσπασμα. Και ένα χρόνο αργότερα, οι άρχουσες τάξεις είδαν με τρόμο το φάντασμα της επανάστασης να σπάει το μέτωπο του πολέμου και να μεταναστεύει στην αντίπαλη Γερμανία. Το Νοέμβρη του 1918 ο Κάιζερ της Γερμανίας ήταν παρελθόν, ενώ η κόκκινη σημαία ανέμιζε στο Μόναχο και το Βερολίνο.

Πατριωτισμός

Ο πόλεμος, όμως, είχε ξεκινήσει πολύ διαφορετικά. Οι ίδιες οι άρχουσες τάξεις και οι κυβερνήσεις που είχαν προκαλέσει τη σύρραξη πίστευαν ότι θα κρατούσε όλες και όλες μερικές βδομάδες. Και φυσικά θα έκλεινε με μια θριαμβευτική νίκη.

Ο πόλεμος, όμως, ήταν δημοφιλής και μέσα στα ίδια τα λαϊκά στρώματα. Το καλοκαίρι του 1914 μια έκρηξη πατριωτισμού κατέκλυσε τις εμπόλεμες χώρες. Στους δρόμους της Βιέννης, του Βερολίνου και του Παρισιού ενθουσιώδη πλήθη αποχαιρετούσαν ανεμίζοντας σημαίες τους φαντάρους που έφευγαν για το μέτωπο. *"Ο πόλεμος"*, γράφει ο Μαρκ Φερό, *"θα γίνει αποδεκτός με ενθουσιασμό από την πλειοψηφία των ανδρών σε μάχιμη ηλικία. Αρκεί να δει κανείς τη συμπεριφορά των στρατευμένων που φεύγουν για τον πόλεμο: όλοι βρίσκονται σε εγρήγορση, Γάλλοι, Γερμανοί, Άγγλοι..."*.[2]

Στη Βρετανία, όπου η κατάταξη στον στρατό δεν ήταν (στην αρχή τουλάχιστον, θα γινόταν λίγο αργότερα) υποχρεωτική, εκατοντάδες χιλιάδες νέοι έτρεξαν να δηλώσουν εθελοντές:

"Στις 6 Αυγούστου το κοινοβούλιο έδωσε την άδεια για μια αύξηση του στρατεύματος κατά 500.000 άνδρες. Λίγες μέρες αργότερα ο Λόρδος Κίτσενερ (που είχε μόλις διοριστεί υπουργός πολέμου) εξέδωσε το πρώτο "κάλεσμα στα όπλα". Η απόφαση μιλούσε για 100.000 εθελοντές, ηλικίας μεταξύ 19 και 30 και με ύψος τουλάχιστον 1,6 μέτρα... Η κλίμακα της ανταπόκρισης ήταν εντυπωσιακή με περίπου 30.000 άνδρες να κατατάσσονται, στα τέλη Αυγούστου, κάθε μέρα... Μέχρι τα μέσα του Σεπτέμβρη 500.000 είχαν ήδη καταταγεί. Μέχρι το τέλος του χρόνου είχαν προστεθεί άλλες 500.000...".[3]

Στη Γαλλία οι αρχές υπολόγιζαν ότι τα ποσοστά λιποταξίας θα κυμαίνονταν από το 5 ως το 13%. Στην πραγματικότητα μόνο το 1,5% αρνήθηκε να πολεμήσει. Ακόμα και στη Ρωσία, που είχε ζήσει ήδη μια επανάσταση το 1905 και όπου η κήρυξη του πολέμου βρήκε ξανά τους εργάτες της Πετρούπολης στα οδοφράγματα, οι λιποτάκτες μετρούνταν σε χιλιάδες – όχι σε εκατομμύρια, όπως περίμενε το στρατιωτικό επιτελείο.[4]

Ακόμα πιο παράδοξη ήταν η περίπτωση της Αυστροουγγαρίας. *"Τι ήταν εκείνο που μπορούσε να ξεσηκώσει τους τσαγκαράδες της Βιέννης, τον Ποσπισζίλ, μισογερμανό - μισοτσέχο ή τη μανάβισσα μας την κυρία Μάρες"*, γράφει ο Τρότσκι, που την εποχή εκείνη ζούσε αυτοεξόριστος στην αυστριακή πρωτεύουσα, *"να κατέβουν στο συλλαλητήριο στην πλατεία του υπουργείου των Στρατιωτικών; Η εθνική ιδέα; Ποια; Η Αυστροουγγαρία η ίδια ήταν η άρνηση της εθνικής ιδέας..."*.[5]

Που οφειλόταν αυτή η ενθουσιώδης αποδοχή;

Η προπαγάνδα είχε παίξει, δίχως αμφιβολία, σημαντικό ρόλο. Κατ' αρχήν η

Συναδέρφωση Γερμανών και Ρώσων φαντάρων στο μέτωπο

προπαγάνδα για τα ίδια τα αίτια του πολέμου: για όλα τα εμπόλεμα έθνη ο δικός τους πόλεμος ήταν και δίκαιος και αμυντικός. Οι Γερμανοί πολεμούσαν ενάντια στον Ρώσικο απολυταρχισμό. Οι Άγγλοι για να στηρίξουν το "κακόμοιρο το Βέλγιο". Οι Γάλλοι ενάντια στον γερμανικό μιλιταρισμό.

Η προπαγάνδα αυτή ήταν δεμένη με τη μεταμόρφωση του εθνικισμού. Μέχρι τα μέσα περίπου του 19ου αιώνα η σχέση ανάμεσα στους "λαϊκούς πρωτο-εθνικισμούς"[6] της εποχής και τις παλιές δυναστείες που κυβερνούσαν την Ευρώπη ήταν εχθρική. *"Στα μέσα του 19ου αιώνα ο εθνικισμός απαντούσε κυρίως μεταξύ εκείνων των λαών που ήταν διαιρεμένοι ή καταπιέζονταν από το κρατικό σύστημα που είχε επιβληθεί στην Ευρώπη μετά την παλινόρθωση της παλιάς τάξης πραγμάτων το 1814-15. Ήταν ένα συναίσθημα συσπείρωσης όσων μάχονταν για την απελευθέρωση και συνδεόταν συχνά με τις απαιτήσεις για δημοκρατία και κατάργηση της μοναρχίας".*[7]

Η περίοδος του ιμπεριαλισμού, όμως, άλλαξε τη στάση των αυτοκρατοριών απέναντι στις ιδέες της "εθνικότητας": άρχισαν να καλλιεργούν ένα νέου είδους εθνικισμού από τα πάνω, ενός εθνικισμού που ήταν συνδεδεμένος με το κράτος – το οποίο υποτίθεται ότι αποτελείτο πλέον από "πολίτες" και όχι από "υπηκόους". Η γέννηση αυτού του νέου εθνικισμού συνοδεύτηκε από μια ολόκληρη σειρά από νέες ψευδοθεωρίες που αναζητούσαν τις ρίζες του έθνους πίσω στην φυλετική καταγωγή και τα βάθη των αιώνων. Η Γαλλία ανακάλυψε την Αγία Ιωάννα της Λωραίνης, την ηρωίδα του Εκατονταετούς Αγγλο-γαλλικού Πολέμου, που είχε πεθάνει στην πυρά από τους Άγγλους το 1431. Οι Ρώσοι τον Αλέξανδρο Νιέφσκι, τον δούκα του Νόβγκοροντ που είχε αποκρούσει τους Σουηδούς το 1240. Από αυτή την περίοδο προέρχεται και ο διάσημος (διαβόητος από ιστορική άποψη) πίνακας του Νικολάου Γύζη "Κρυφό Σχολειό".

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος, γράφει ο Χόμπσμπαουμ, *"όλοι τον παρουσίασαν ως απειλή από το εξωτερικό των κεκτημένων δικαιωμάτων του πολίτη που υπήρχαν αποκλειστικά στη χώρα τους... Όλοι έμαθαν να παρουσιάζουν τους πολεμικούς σκοπούς (κάπως αβάσιμα) όχι μόνο σαν κάτι που θα εξάλειφε τέτοιες απειλές, αλλά κατά κάποιο τρόπο, ως την κοινωνική μεταμόρφωση της χώρας, προς το συμφέρον των φτωχότερων πολιτών της".*[8]

Περιττό να το πει κανείς, δεν ήταν όλοι οι εθνικισμοί εξίσου αποδεκτοί. Η μοναρχία των Αψβούργων αναγνώρισε σαν επίσημη γλώσσα της αυτοκρατορίας τα γερμανικά στη δύση και τα ουγγρικά στην ανατολή. Αλλά δεν έκανε καμιά αντίστοιχη παραχώρηση απέναντι στους Τσέχους, τους Ουκρανούς, τους Σλάβους και τις άλλες μικρότερες εθνότητες που ζούσαν στα εδάφη της. Το αντίθετο έκανε. Οι μειονότητες κυνηγήθηκαν και καταδιώχθηκαν. Το καλοκαίρι του 1914 οι σλαβικές μειονότητες που ζούσαν στα εδάφη της Αυστροουγγαρίας έγιναν ξαφνικά "η πέμπτη φάλαγγα" του εχθρού. *«Στις μάντρες και τους τοίχους της Βιέννης»*, γράφει ο Τρότσκι, *«διαβάζεις το σύνθημα "Alle Serben mussen sterben". Όλοι οι Σέρβοι πρέπει να πεθάνουν».*[9] Όχι μόνο οι στρατιώτες του Πέτρου Καραγεώργεβιτς (του βασιλιά της Σερβίας). Όλοι.

Αντιφατική συνείδηση

"Οι κυρίαρχες ιδέες είναι οι ιδέες της κυρίαρχης τάξης", έγραφε σε ένα από τα διάσημα τσιτάτα του ο Μαρξ. Η κυρίαρχη τάξη έχει στα χέρια της τα πάντα: το σχολείο, την εκκλησία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης – τους "ιδεολογικούς μηχανισμούς", όπως συνηθίζεται σήμερα να τα αποκαλούν. Η ιδεολογική της κυριαρχία, όμως, στηρίζεται πρώτα και κύρια στην κυριαρχία της πάνω στην ίδια την πραγματικότητα. Οι νόμοι της αγοράς είναι στην καθημερινή ζωή των εργατών τόσο πραγματικοί και άτεγκτοι, όσο και οι ίδιοι οι νόμοι της φύσης. Ο "νόμος" του σεβασμού απέναντι στο αφεντικό είναι, στις κανονικές εποχές τόσο πραγματικός, όσο και οι νόμοι του Νεύτωνα. Ένας εργάτης δεν μπορεί να "αντιμιλήσει" στον επιστάτη. Αν αγνοήσει αυτό το "νόμο" οι συνέπειες θα είναι τραγικές – σχεδόν τόσο τραγικές όσο και αν αγνοούσε το νόμο της βαρύτητας και έβγαινε στο κενό.

Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί κωδικοποιούν και συστηματοποιούν αυτούς τους "νόμους", αλλά δεν τους κατασκευάζουν. Αυτή η "αδυναμία" θέτει και τα όρια στην ιδεολογική κυριαρχία της άρχουσας τάξης. Οι μαθητές στα σχολεία θα αμφισβητούσαν (για να το πούμε ευγενικά) τις θεωρίες του Νεύτωνα αν τα μήλα πέταγαν αντί να πέφτουν από τα δέντρα. Σε αντίθεση με τη φύση, οι "νόμοι" της κοινωνίας δεν είναι ούτε μόνιμοι, ούτε σταθεροί. Στην απεργία, ο επιστάτης παύει να είναι παντοδύναμος. Αντί να γαβγίζει στον εργάτη που "τεμπελιάζει", αναγκάζεται τώρα να κρυφτεί – όχι απλά για να μην του αντιμιλήσουν, αλλά για να μην τον ξυλοφορτώ-

σουν. Στην χρεοκοπία το μέχρι πριν από λίγο αγέρωχο αφεντικό δεν είναι παρά ένα θλιβερό απομεινάρι που – όχι σπάνια – δεν μπορεί να γλιτώσει ούτε καν τον ίδιο του τον εαυτό από την πείνα και τη φυλακή.

Σε έναν αντιφατικό κόσμο αντιστοιχεί και μια αντιφατική συνείδηση. Οι εργάτες ζούνε σε ένα "διπλό κόσμο": τον κόσμο του αφεντικού, της εκκλησίας και της προπαγάνδας των μέσων μαζικής ενημέρωσης από τη μια. Και τον κόσμο της αντίστασης, της απεργίας, της διαδήλωσης, της αναμέτρησης με την αστυνομία από την άλλη. Αυτοί οι δυο κόσμοι βρίσκονται σε μόνιμη σύγκρουση, όχι μόνο στον δρόμο αλλά και μέσα στα μυαλά, τη συνείδηση, των εργατών.

Το καλοκαίρι του 1914 οι άρχουσες τάξεις έμειναν έκπληκτες από την αποδοχή που απολάμβανε ο πόλεμός τους μέσα στα λαϊκά στρώματα. Ο κόσμος τους έμοιαζε ξαφνικά σαν να έχει καταλάβει ακόμα και τις ψυχές των εργατών. Έκαναν λάθος: ο πόλεμος δεν είχε ξεριζώσει την αντίφαση.

"Ο πόλεμος κυριεύει τα πάντα", γράφει ο Τρότσκι. *"Οι καταπιεσμένοι, οι εξαπατημένοι απ' τη ζωή νοιώθουν να πατάνε στο ίδιο χώμα με τους πλούσιους και τους ισχυρούς. Μπορεί να μοιάζει παράδοξο αλλά στις διαθέσεις του βιεννέζικου πλήθους που κατέβαινε σε διαδηλώσεις για τη δόξα των όπλων των Αψβούργων ξαναβρήκα κάτι οικείο από τις μέρες του Οκτώβρη του 1905 στην Πετρούπολη. Δεν είναι παράξενο ότι ο πόλεμος έχει γίνει συχνά στην ιστορία η μητέρα της επανάστασης"*.[10]

"Με τη στολή", γράφει ο Φερό, *"ο Σβέικ είναι ένας στρατιώτης όπως οι άλλοι... "*.[11] *"Το 1914 οι στρατιώτες φεύγοντας για τον πόλεμο είχαν βρει ένα ιδεώδες που αντικαθιστούσε, κατά κάποιο τρόπο, τους επαναστατικούς τους πόθους"*. [12]

Η πραγματικότητα του πολέμου

Ο πόλεμος έδειξε πολύ γρήγορα το πραγματικό του πρόσωπο. Οι φαντάροι που πήγαν στο μέτωπο, αντί για τη δόξα, βρέθηκαν αντιμέτωποι όχι μόνο με τη φρίκη και τον θάνατο, αλλά και με τον κυνισμό και την κτηνωδία των ίδιων τους των επιτελείων. Εκατοντάδες χιλιάδες νέοι βρέθηκαν από τους πρώτους, κιόλας, μήνες του χρόνου κυριολεκτικά θαμμένοι ζωντανοί στα χαρακώματα του "Δυτικού Μετώπου". Οι μαρτυρίες που έχουμε – πολλές από σημειώματα που βρέθηκαν στις τσέπες των νεκρών – είναι συνταρακτικές:

"Μια φρικτή δυσοσμία μας πνίγει μέσα στο νέο μας χαράκωμα, στη δεξιά πλευρά της Επάρζ. Βρέχει καταρρακτωδώς και βρίσκουμε τεντόπανα στερεωμένα στα εσωτερικά τοιχώματα των χαρακωμάτων. Την άλλη μέρα, όταν χάραξε, βλέπουμε με φρίκη ότι τα χαρακώματά μας είναι φτιαγμένα πάνω σ' ένα σωρό πτωμάτων: οι τέντες έχουν τοποθετηθεί από τους προηγούμενους για να κρύβεται η θέα των σωμάτων και των ανθρώπινων υπολειμμάτων που είναι αραδιασμένα εκεί μέσα".[13]

Αυτή "η ζωή εν τάφω"[14] διακοπτόταν κάθε τόσο είτε από κάποια απόπειρα διάρρηξης των γραμμών του εχθρού είτε πάλι από μια (εξίσου καταδικασμένη) επίθεση από το αντίπαλο χαράκωμα. Ο απολογισμός από κάθε τέτοια απόπειρα ήταν τραγικός: αλλά αυτό δεν πτοούσε τα επιτελεία. Οι φαντάροι δεν ήταν παρά κρέας για κανόνια. *"Μια άλλη δυσκολία που αντιμετώπιζαν οι στρατιώτες"*, γράφει ο Φερό, *"ήταν το δίκτυο των συρματοπλεγμάτων. Για να τα κόβουν χρησιμοποιούσαν πένσες, των οποίων η ποσότητα, όμως, ήταν ανεπαρκής... Το γεγονός αυτό επισημάνθηκε στον Μιλλεράν, τον (γάλλο) υπουργό πολέμου, ο οποίος ατάραχος πρότεινε τη χρήση λίμας. Για το ίδιο θέμα οι Ιταλοί αξιωματικοί απάντησαν: Ας τα κόβουν με τα δόντια τους, ας κάνουν γέφυρες με τα πτώματα και ας περνούν από πάνω"*.[15]

Η πρώτη μαζική ανταρσία που εκδηλώθηκε ήταν η "Ανακωχή των Χριστουγέννων του 1914": οι στρατιώτες βγήκαν από τα χαρακώματα, τραγούδησαν χριστουγεννιάτικα τραγούδια μαζί, αντάλλαξαν μικροδώρα, ονόματα και διευθύνσεις. Η "ανακωχή" απλώθηκε σε μήκος πάνω από 800 χιλιόμετρα και άγγιξε πάνω από ένα εκατομμύριο φαντάρους. Σε πολλές περιπτώσεις η διακοπή της ανταλλαγής πυρών συνεχίστηκε για βδομάδες.[16] Τα στρατιωτικά επιτελεία κατέβαλλαν μέσα στα επόμενα χρόνια πολύ μεγάλες προσπάθειες για να μην επαναληφθούν τέτοια "έκτροπα".

Ταυτόχρονα άρχισαν και οι ανταρσίες στα μετόπισθεν. Παρά τη συνθηκολόγηση της αριστεράς και των ηγεσιών των συνδικάτων με τον πόλεμο, απεργίες άρχισαν να ξεσπάνε από τον δεύτερο χρόνο σε όλες σχεδόν τις εμπόλεμες χώρες.

Τρεις, κύρια, λόγοι εξαγρίωναν τους εργάτες – και κύρια τις εργάτριες που είχαν μπει μαζικά στην παραγωγή για να καλύψουν τα κενά που είχε δημιουργήσει η επιστράτευση των ανδρών: τα χαμηλά μεροκάματα, η άνοδος των τιμών και οι κάθε λογής "μαυραγορίτες" – οι "καρχαρίες", όπως τους ονόμαζαν στην Ιταλία, που θησαύριζαν εκμεταλλευόμενοι τον πόλεμο.

Στη Βρετανία ξέσπασε το 1915 ένα μεγάλο κύμα απεργιών στα ναυπηγεία του Κλάιντ και τα ανθρακωρυχεία της Ουαλίας. *"Όπως φαίνεται οι ανθρακωρύχοι δεν αμφισβητούσαν... τη νομιμότητα του πολέμου αφού το 45% από αυτούς είχαν ζητήσει να καταταγούν εθελοντές. Ήξεραν, όμως, ότι η τιμή του άνθρακα είχε αυξηθεί και ότι θα γινόταν το ίδιο με τα κέρδη των ιδιοκτητών. Όταν η εργοδοσία τους αρνήθηκε... μια αύξηση που κυμαινόταν από 5% ως 20%... διαμαρτυρήθηκαν"*.[17] Βέβαιοι για το δίκιο τους αποφάσισαν στην αρχή να ζητήσουν τη μεσολάβηση της κυβέρνησης. Ο Άσκουιθ, ο τότε πρωθυπουργός, τους "άδειασε", επικαλούμενος της ανάγκες του πολέμου. Το αποτέλεσμα, γράφει ο Φερό, ήταν να μετατραπεί η σύγκρουση ανάμεσα στα αφεντικά και τους ανθρακωρύχους σε μια εξέγερση ενάντια στον αυταρχισμό του κράτους.

Επανάσταση

Τον Γενάρη του 1916 η Βρετανία αναγκάστηκε να καταφύγει στην γενική επιστράτευση για να καλύψει τις τεράστιες ανάγκες του πολέμου σε έμψυχο υλικό. Στην αρχή επιστρατεύτηκαν οι ανύπαντροι άνδρες ηλικίας 18 ως 41 ετών. Τον Μάη η επιστράτευση επεκτάθηκε και στους παντρεμένους. Τον Νοέμβρη η διαταγή επιστράτευσης ενός μηχανικού από το Σέφιλντ, που είχε μέχρι τότε εξαιρεθεί λόγω ειδικότητας, προκάλεσε μια απεργία στην οποία συμμετείχαν πάνω από 10.000 εργάτες. Είχε μεσολαβήσει η "Σφαγή της Σομ" – μια μάχη στην οποία η Βρετανία είχε πληρώσει πολύ βαρύ φόρο αίματος. Οι εργάτες οργάνωσαν απεργιακές φρουρές, αναγκάζοντας στο τέλος την κυβέρνηση να υποχωρήσει.

Στη Ρωσία η κατάσταση ήταν εκρηκτική. *"Το προλεταριάτο της πρωτεύουσας βρίσκεται στα πρόθυρα της απελπισίας"*, έγραφε μια έκθεση της αστυνομίας στις αρχές του 1917. *"Πιστεύουμε ότι και το μικρότερο ξέσπασμα, που μπορεί να οφείλεται σε έναν τελείως ασήμαντο λόγο, είναι πιθανό να οδηγήσει σε αναταραχές που δεν θα μπορούμε να ελέγξουμε... Οι τεράστιες δυσκολίες στην προμήθεια προϊόντων, το χάσιμο χρόνου που προϋποθέτουν οι ώρες αναμονής μπροστά στα μαγαζιά, η αυξημένη θνησιμότητα, που οφείλεται στις άσχημες συνθήκες διαμονής... δημιούργησαν μια κατάσταση όπου το πλήθος*

Διαδήλωση γυναικών στην Πετρούπολη τον Φλεβάρη του '17.

των εργατών στις βιομηχανίες είναι έτοιμο να φτάσει και στα πιο επικίνδυνα άκρα μιας εξέγερσης πεινασμένων".

Και έφτασε. Η αφορμή ήταν η διαδήλωση για την παγκόσμια ημέρα των γυναικών, στις 28 Φλεβάρη (8 Μάρτη με το νέο ημερολόγιο). Το αποτέλεσμα ήταν η επανάσταση του Φλεβάρη που ξήλωσε τον Τσάρο και ξαναγέννησε τα Σοβιέτ, τα συμβούλια των εργατών, των αγροτών και των φαντάρων.

Η Ρώσικη Επανάσταση είχε τεράστιο αντίκτυπο σε ολόκληρο το μέτωπο. Τον Απρίλη του 1917 στασίασαν οι Γάλλοι στρατιώτες στο Δυτικό Μέτωπο. *"Κάπου 68 μεραρχίες, ο μισός γαλλικός στρατός, αρνήθηκαν να επιστρέψουν στο μέτωπο μετά από μια επίθεση που είχε κοστίσει τη ζωή σε 250.000 άνδρες".*[18] *"Πολλοί στρατιώτες αρνούνται να πολεμήσουν και κακοποιούν αξιωματικούς... Ορισμένες μονάδες θέλουν να φθάσουν ακόμα και στο Παρίσι, να ανατρέψουν την κυβέρνηση και να ανακηρύξουν την ειρήνη".*[19] Η κυβέρνηση κατάφερε τελικά να ελέγξει την εξέγερση μέσα από ένα μείγμα παραχωρήσεων και άγριας καταστολής. Μέχρι εκείνη τη στιγμή ο γαλλικός στρατός είχε εκτελέσει συνολικά περίπου 50 λιποτάκτες. Τώρα τρεισήμισι χιλιάδες "στασιαστές" συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν στα έκτακτα στρατοδικεία. Από αυτούς, 554 καταδικάστηκαν σε θάνατο και 49 εκτελέστηκαν παραδειγματικά.

"Οι ανταρσίες αλλού στη Δύση δεν ήταν τόσο μεγάλης κλίμακας όσο εκείνες των Γάλλων. Όμως το 1917 στην Ιταλία ξέσπασαν ανταρσίες με τη συμμετοχή 50.000 ανδρών και στη βρετανική βάση στο Ετάπλ, κοντά στη Βουλόνη, ξέσπασε αιματηρή εξέγερση που διήρκεσε πέντε μέρες με τη συμμετοχή σχεδόν 100.000 ανδρών. Οι Βρετανοί στρατηγοί έθεσαν τέλος στην εξέγερση κάνοντας παραχωρήσεις και ύστερα εκτέλεσαν τους ηγέτες της κρατώντας την υπόθεση μυστική".[20]

Τον Οκτώβρη του 1917 τα Σοβιέτ ανέτρεψαν την Προσωρινή Κυβέρνηση, που αγνοώντας επιδεικτικά τα αισθήματα του κόσμου που είχε κάνει την επανάσταση του Φλεβάρη, συνέχιζε τον πόλεμο και πήραν την εξουσία.

Στη Γερμανία, ο Κάιζερ και οι στρατηγοί του πανηγύριζαν. Ο Γερμανικός Στρατός θα έφτανε τώρα μέχρι τη Μόσχα. Στις διαπραγματεύσεις κατάπαυσης του πυρός που ακολούθησαν ο Κάιζερ απαίτησε κυριολεκτικά γη και ύδωρ από τη Ρωσία. Ήταν τόσο φριχτοί οι όροι που ένα κομμάτι της ηγεσίας των Μπολσεβίκων αρνιόταν να τους αποδεχτεί – ακόμα και αν αυτό σήμαινε τη συνέχιση του αιματηρού πολέμου. Τελικά με την παρέμβαση του Λένιν, η Ρωσία υπέγραψε τη συνθήκη ειρήνης.

Αλλά ο Κάιζερ δεν πρόλαβε να χαρεί τη νίκη του. Τον Οκτώβρη του 1918 ξέσπασε ανταρσία στο λιμάνι του Κιέλου, όταν οι ναύτες αρνήθηκαν να υπακούσουν σε μια διαταγή που τους έστελνε στον βέβαιο θάνατο. Οι ναύαρχοι προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν την εξέγερση όπως και οι αξιωματικοί, τον Απρίλη του 1917, στη Γαλλία: συνέλαβαν τους πρωτεργάτες, τους καταδίκασαν σε θάνατο και ετοιμάστηκαν να τους εκτελέσουν παραδειγματικά. Αλλά δεν τα κατάφεραν: η καταστολή γύρισε μπούμερανγκ, η ανταρσία απλώθηκε σε ολόκληρο το στρατό και από εκεί σε ολόκληρη την κοινωνία. Αντί να φτάσει ο Γερμανικός στρατός στη Μόσχα, έφτασε η Ρώσικη επανάσταση στο Βερολίνο. Αν η επαναστατική αριστερά στη Γερμανία, η Ένωση Σπάρτακος της Ρόζας Λούξεμπουργκ, είχε τη δύναμη που είχαν οι Μπολσεβίκοι στη Ρωσία, σήμερα θα ζούσαμε, σίγουρα, σε έναν πολύ διαφορετικό κόσμο.

Σήμερα, εκατό χρόνια μετά το ξέσπασμα του Μεγάλου Πολέμου η ανθρωπότητα βρίσκεται ξανά αντιμέτωπη με μεγάλα ερωτήματα, ερωτήματα που θα σημαδέψουν ανεξίτηλα το μέλλον. Το τι θα γίνει θα εξαρτηθεί από την τάξη που έχει την ικανότητα, τη θέληση και τη δύναμη να απαλλάξει τον πλανήτη από τον καπιταλισμό – από το σύστημα της εκμετάλλευσης, του πολέμου και της καταστροφής: τους εργάτες και τις εργάτριες, τα εγγόνια και τα δισέγγονα της γενιάς που μετέτρεψε τη μεγάλη σφαγή στο μεγαλύτερο επαναστατικό κύμα που έχουμε ζήσει μέχρι σήμερα.

Σήμερα πολλοί αμφισβητούν την ικανότητα της εργατικής τάξης να αντιμετωπίσει τα μεγάλα καθήκοντα που της θέτει η ιστορία. Αλλά τα ίδια έλεγαν και για τους παππούδες τους και τις γιαγιάδες τους το 1914. ■

Σημειώσεις

1. Marc Ferro, *Ο πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος 1914-18*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα (1993), σελ. 449
2. Ferro, σελ 29.
3. BBC History, The Pals Battalions in WW1: http://www.bbc.co.uk/history/british/britain_wwone/pals_01.shtml
4. Eric Hobsbawm, *The Age of the Extremes*, p. 326.
5. Λέον Τρότσκι, *Η Ζωή μου*, Εκδόσεις Αλλαγή, Αθήνα 1986, σελ 223.
6. Ο ορισμός είναι δανεισμένος από το βιβλίο του Έρικ Χόμπσμπαουμ, *Έθνη και Εθνικισμός*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1994, Κεφάλαιο 2, σελ 70.
7. Κρις Χάρμαν, *Λαϊκή Ιστορία του Κόσμου*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2012, σελ 388.
8. Έρικ Χόμπσμπαουμ, *Έθνη και Εθνικισμός*, σελ 149,
9. Λέον Τρότσκι, στο ίδιο, σελ 223.
10. Λέον Τρότσκι, στο ίδιο, σελ 224 (με ελαφρώς αλλαγμένη μετάφραση, με βάση το αγγλικό κείμενο).
11. Ferro, σελ 46. Αναφέρεται στον ήρωα του διηγήματος του Γιάροσλαβ Χάσεκ *Ο καλός στρατιώτης Σβέικ*, που αν και Τσέχος, μπαίνει στον πόλεμο με ενθουσιασμό.
12. Ferro, σελ 28.
13. Ferro, σελ 188
14. Ο Στρατής Μυριβήλης άρχισε να γράφει το ομώνυμο μυθιστόρημά του, ενώ πολεμούσε στα χαρακώματα της Σερβίας του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.
15. Ferro, σελ 185.
16. Η εφημερίδα *The Guardian* θυμήθηκε την ανακωχή τα Χριστούγεννα του 2004 με μια συνέντευξη με τον τελευταίο επιζώντα, τον Άλφρεντ Άντερσον (108 ετών), αυτής της εντυπωσιακής συναδέλφωσης. http://www.theguardian.com/uk/2004/dec/19/christmas.lornamartin
17. Ferro, σελ 354.
18. Χάρμαν, σελ 411.
19. Ferro, σελ 363.
20. Χάρμαν, σελ 412-413.

Βιβλιοκριτική

Επαναστατημένος πλανήτης

Paul Mason

Ο κόσμος σε εξέγερση

Τιμή 13,80€, 198 σελίδες

Εκδόσεις Νεφέλη, 2014

Λίγα είναι τα θετικά αφιερώματα για τις επαναστάσεις στο σύγχρονο κόσμο. Το βιβλίο του Πολ Μέισον «Ο κόσμος σε εξέγερση» είναι ένα από αυτά. Γεμάτο περιγραφές και ζωντανές εικόνες από τις επαναστάσεις στην Αίγυπτο και τη Λιβύη που γκρέμισαν τον Μουμπάρακ και τον Καντάφι το 2011, τις πλατείες της αντίστασης στην Ελλάδα και την Ισπανία, έως το κίνημα «Καταλάβετε την Wall Street», τις καταλήψεις στο Ουισκόνσιν στις ΗΠΑ, τον ξεσηκωμό των φοιτητών στη Βρετανία.

Μεταφέρει τον άνεμο των εξεγέρσεων όχι μόνο σε κάποιες «εξωτικές - απολίτιστες» χώρες, όπως έλεγαν υποτιμητικά τα κυρίαρχα media, αλλά και στην καρδιά του δυτικού «πολιτισμένου» κόσμου μετά το ξέσπασμα της διεθνούς κρίσης το 2008.

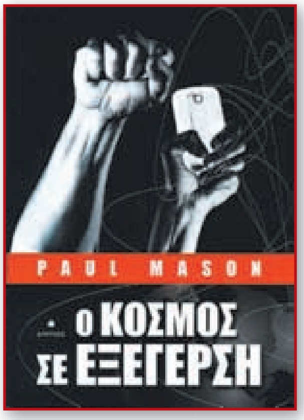
«Η οικονομική κρίση κάνει τους δυνατούς να δείχνουν αδύναμοι και τους αδύναμους να υιοθετούν αναγκαστικά στρατηγικές, που κάποτε ήταν αποκλειστικό προνόμιο των περιθωριοποιημένων ομάδων διαμαρτυρίας», γράφει. *«Τα γεγονότα του 2011 έδειξαν ότι οι απλοί άνθρωποι – το 99% – έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τις συνθήκες τους. Να επιτύχουν σε μια ημέρα ό,τι χρειάζεται χρόνια κανονικής εξέλιξης»*.

Ως βετεράνος δημοσιογράφος του οικονομικού ρεπορτάζ στο BBC, ο Πολ Μέισον κατάφερε να είναι παντού σε αποστολές από τη Μέση Ανατολή και την Ευρώπη έως την Αμερική και την Ασία. Το βιβλίο είναι σε μεγάλο βαθμό μια συλλογή ανέκδοτων περιγραφών και γεγονότων από αναρτήσεις στο προσωπικό του blog.

Ο ρόλος που διαδραμάτισαν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) στην «Αραβική Άνοιξη» ήταν το αγαπημένο θέμα σχολιασμού και θαυμασμού στα κυρίαρχα ΜΜΕ. Ο Μέισον προσφέρει μια πιο εκλεπτυσμένη ανάλυση, που καταλήγει όμως στο συμπέρασμα πως «ένα δίκτυο μπορεί να κερδίσει μια ιεραρχία».

Υιοθετεί μια κοινωνιολογική προσέγγιση για την επανάσταση και τα υποκείμενα, εστιάζοντας σε «νέα» υποκατάστατα: από τον «απόφοιτο χωρίς μέλλον» και τον «ύψιστο» ρόλο της νέας τεχνολογίας των social media (facebook, twitter κλπ) μέχρι τους φτωχούς στις παραγκουπόλεις με τα sms.

Η ειρωνεία είναι πως η επίκλησή του στο «νέο διαδικτυωμένο κίνημα», έχει παλιομοδίτικη ιστορία. Ο ίδιος ο Μέισον σε ένα σημείο αναφέρεται στον Γάλλο κοινωνιολόγο Αντρέ Γκορζ και στο βιβλίο του «Αντίο στο Προλεταριάτο» (1980) που αποχαιρετούσε την εργατική τάξη, υποστηρίζοντας ότι η μείωση της «παραδοσιακής εργατικής τάξης» έχει κάνει την επανάσταση αδύνατη. Ο Μέισον εδώ τσιμπά, λέγοντας πως η «νέα συλλογική πρακτική» μπορεί να «παραγκωνίσει το μηχανισμό της εξουσίας» μέσω ενός «εναλλακτικού δικτύου σχέσεων, όπως προέβλεψε ο Γκορζ».

Όλοι οι έξυπνοι και οργισμένοι νέοι άνθρωποι που συναντά στις διεθνείς αποστολές του, στα κέντρα των εξεγέρσεων, αρέσουν στον Μέισον. Αλλά τα iPhone τους, του αρέσουν ακόμα περισσότερο. Η προσέγγιση της «αυτονομίας» βγαίνει από αρκετές διόδους.

Κυριαρχεί στο βιβλίο η ιδέα ότι η νέα τεχνολογία μπορεί να αφήσει στην άκρη τις δυσκολίες να χτίζεις πολιτική, αντικαπιταλιστική οργάνωση και κινήματα που απαντούν συνολικά στο σύστημα. Και υποστηρίζει πως η νέα τεχνολογία θα μπορούσε να εξελιχθεί αυθόρμητα σε μια «νέα μορφή χειραφέτησης της ανθρωπότητας» μέσα στον καπιταλισμό, με την «καθοριστική εμφάνιση του δικτυομένου ατόμου», όπως αυτή περιγράφεται στις αναλύσεις μιας παλιάς σχολής κοινωνιολόγων και ψυχαναλυτών.

Έτσι, υπάρχουν πολλές περιγραφές για νεαρές γυναίκες που πάνε στα Starbucks και χρησιμοποιούν τα social media για να οργανώνουν εξεγέρσεις. Την ίδια ώρα που βλέπει, για παράδειγμα, στο Σύνταγμα τους απεργούς στις εφορίες, στα τελωνεία, στις τράπεζες, με προσεγμένο ντύσιμο και θεωρεί ότι είναι μεσαία τάξη πτυχιούχων που δεν χωράει στην εργατική τάξη.

Στην περίπτωση της Ελλάδας η στεγνή κοινωνιολογική προσέγγιση αναδύεται έντονα, αδικώντας ξανά τον Μέισον, σε δυο ακόμα μέτωπα, στα οποία εστιάζει στον πρόλογο για την ελληνική έκδοση (2 Οκτωβρίου 2013) που έγραψε 15 ημέρες μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα (δυο χρόνια μετά την αγγλική έκδοση).

Το πρώτο μέτωπο αφορά στο ζήτημα του κινήματος, το οποίο ταυτίζει με τον ξεσηκωμό στις πλατείες, που δεν υπάρχει πια. *«Η στιγμή της ελπίδας μεταξύ των κατασκηνώσεων του 2011 και του δεύτερου εκλογικού γύρου τον Ιούνιο του 2012, έδωσε τη θέση της σε ένα έτος απελπισίας»*, γράφει ο Μέισον. *«Ένας συνάδελφός μου δημοσιογράφος, περιγράφει το νεκρό βλέμμα του κόσμου, στο μετρό της Αθήνας, ενώ διαβάζουν τα γεγονότα στις εφημερίδες: "Τίποτε δεν θα αλλάξει"»*.

Σε αυτό το σημείο ο Μέισον αδυνατεί να δει την αλληλεπίδραση: ότι δηλαδή το ξέσπασμα στις πλατείες ήρθε να συμπληρώσει και να κλιμακώσει μια αλυσίδα αγώνων που ήδη βρίσκονταν σε εξέλιξη. Εργατικές αντιστάσεις και μάχες που συνεχίζουν να ξεδιπλώνονται έως σήμερα, χωρίς να αφήνουν κυβερνήσεις να σταθούν σε χλωρό κλα-

ρί, μέσα στα οικονομικά αδιέξοδα, γκρεμίζοντας κάθε «νέα φάση σταθεροποίησης» πριν καν εξαγγελθεί: έως τον τελευταίο ανασχηματισμό του Σαμαρά.

«Αντί του ενθουσιασμού κυριαρχεί η κούραση και η ανησυχία, ακόμα και μεταξύ των ακτιβιστών που συνάντησα στο Σύνταγμα το καλοκαίρι του 2011», γράφει. Όμως, ακόμα και οι εκθέσεις του ΔΝΤ ανησυχούν για την κυβερνητική «κόπωση», περισσότερο από τον Μέισον. Το ίδιο το ΔΝΤ, με τον τρόπο του, ομολογεί πως κομμένα πόδια έχουν οι Σαμαροβενιζέλοι, όχι η αδιάκοπη εργατική αντίσταση: από τους «διαθέσιμους», στα σχολεία, τα πανεπιστήμια και τα νοσοκομεία, έως τις μαχητικές καθαρίστριες, τους ήρωες της ΕΡΤ και σειράς κομματιών του ιδιωτικού τομέα και των ΔΕΚΟ των περικοπών και των ιδιωτικοποιήσεων, που δεν σταματούν να παλεύουν προκαλώντας συνεχώς ρωγμές.

«Η πλατεία Συντάγματος είχε γίνει η γραμμή κρούσης για το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα», γράφει ο Μέισον. *«Γιατί όμως η κατάσταση στην Ελλάδα είναι τώρα διαφορετική; [από την Ταξίμ, το Κάιρο, το Ριο;] Με μια λέξη, τα οικονομικά… οι θεσμοί τους και η ψυχή τους σφυροκοπούνται από τη λιτότητα»*, είναι η εξήγηση του Μέισον. Όμως, δεν βλέπει τα μικρότερα ή μεγαλύτερα ρυάκια των αγώνων που αλληλεπιδρούν και συνδυαστικά τροφοδοτούν τα ποτάμια της αντίστασης, παντού, εντείνοντας την κρίση στους κόλπους της κυρίαρχης τάξης διεθνώς. Αν ήταν κριτήριο η ένταση στο «σφυροκόπημα» των επιθέσεων, τότε στην Κατοχή το '40 δεν θα υπήρχε η Αντίσταση και το ΕΑΜ, ούτε η νικηφόρα επανάσταση του 1917 στην κατεστραμμένη από την πείνα και τον πόλεμο Ρωσία.

Το δεύτερο μέτωπο αδυναμίας είναι η προσέγγιση της ανόδου της Χρυσής Αυγής, που οδηγεί τον Μέισον σε απογοητευτικά συμπεράσματα εμφανίζοντας λανθασμένη εικόνα. Θεωρεί πως υπάρχει *«προφανέστατα τεράστιο πρόβλημα με την παράνομη μετανάστευση»* και *«τρομακτική αδράνεια»* στους ανθρώπους, που μαζί με το ρατσιστικό «Ξένιο Δία», ενισχύει τη Χρυσή Αυγή στην κρίση, κριτικάροντας τις ηγεσίες της Αριστεράς που *«παραμένουν διασπασμένες»*. Εστιάζει *«στην απέχθεια και πίεση από το εξωτερικό»* που γέννησε η δολοφονία του Π. Φύσσα και έτσι *«η υπόγεια πολιτική της αστυνομικής συγκάλυψης και δικαστικής ανοχής της Χρυσής Αυγής τερματίστηκε»*.

Ο Μέισον χάνει εντελώς από τα μάτια του τις μάχες διαρκείας του αντιφασιστικού και αντιρατσιστικού κινήματος, που έφτασε να οδηγήσει ακόμα και την κυβέρνηση των Μπαλτάκων σε αναδίπλωση και τους νεοναζί να λουφάζουν στους δρόμους αναζητώντας άλλους «γραβατωμένους» τρόπους αναβίωσης των ταγμάτων εφόδου.

Ενδεικτικό είναι πως δεν υπάρχει ούτε μια αναφορά στην τεράστια διαδήλωση χιλιάδων οργισμένων μεταναστών και της ΚΕΕΡΦΑ στο κέντρο της Αθήνας τον Αύγουστο του 2012, όταν ξεκινούσαν τα μαζικά πογκρόμ της αστυνομίας του Δένδια και της Χρυσής Αυγής. Μάχες που άλλαξαν τις ισορροπίες της ρατσιστικής ατζέντας, την οποία επιχειρούσε να εδραιώσει ο Σαμαράς.

Η αντιφασιστική και αντιρατσιστική μάχη του εργατικού κινήματος παραμένει ανοιχτή και είναι δεμένη με τις υπόλοιπες αντιστάσεις, που έχουν διαμορφώσει συσσωρευμένες εμπειρίες και συνειδήσεις. Το επαναστατικό «sms» της πλατείας Ταχρίρ, της Ταξίμ, της Τραφάλγκαρ, φτάνει στην Ελλάδα και δεν πέφτει σε ξερό έδαφος – και το ανάποδο. Ο κόσμος που παλεύει γίνεται φορέας του.

Ο Πολ Μέισον συγκρούεται αρκετές φορές με τον εαυτό του. Ωστόσο, το ζωντανό ρεπορτάζ στις περισσότερες σελίδες του βιβλίου του, βοηθά να καταλάβουμε την αφετηρία των μεταβολών που συντελούνται με τη δράση των απλών ανθρώπων για να αλλάξουν την κοινωνία και το εαυτό τους.

Η «παλιομοδίτικη απειλή» της επανάστασης, η ανατροπή του συστήματος από τις δυνάμεις της εργατικής τάξης, που φέρνει τρέμουλο στις άρχουσες τάξεις διαχρονικά, αλλά χάνει στην ανάλυσή του ο Μέισον, καθρεφτίζεται ανάγλυφα μέσα από τις δικές του εικόνες στις διεθνείς αποστολές – και κάνουν το βιβλίο του σίγουρα συναρπαστικό.

Κώστας Σαρρής

Το δικό μας σχέδιο

Λένα Βερδέ, Λέανδρος Μπόλαρης

Η εργατική εναλλακτική

Το αντικαπιταλιστικό σχέδιο για την έξοδο από την κρίση

Τιμή 4€, 72 σελίδες

Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2014

Πως μπορούμε να σταματήσουμε τις μνημονιακές πολιτικές της λιτότητας, την αυξανόμενη ανεργία, την διάλυση των δημόσιων υπηρεσιών, τις μαζικές αυτοκτονίες που προκαλούν η φτώχεια και η απελπισία ότι δεν υπάρχει προοπτική;

Αυτά τα δύσκολα ερωτήματα επιχειρεί να απαντήσει το βιβλίο της Λένας Βερδέ και του Λέανδρου Μπόλαρη «Εργατική Εναλλακτική. Το αντικαπιταλιστικό σχέδιο για την έξοδο από την κρίση» που κυκλοφόρησε από το Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο σε συνεργασία με την Εργατική Αλληλεγγύη.

Αρχικά, οι δύο συγγραφείς επισημαίνουν ότι οι ισχυρισμοί πως έρχεται η «ανάπτυξη» ή ότι η παγκόσμια κρίση του καπιταλισμού βρίσκεται προς το τέλος της είναι μια απάτη.

Το μεγαλύτερο ψέμα όσον αφορά την Ελλάδα έχει να κάνει με το ζήτημα του χρέους. Σήμερα το δημόσιο χρέος ανέρχεται σε 326 δις. ευρώ ή 178% του ΑΕΠ. Τα παραμύθια ότι το χρέος θα γινόταν «βιώσιμο» δεν τα πιστεύει πλέον κανένας.

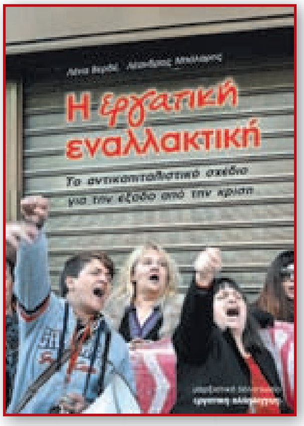
Τα ψέματα των από πάνω δεν περιορίζονται στην ελληνική επικράτεια, αλλά αφορούν το διεθνές στερέωμα. Ο καπιταλισμός συνολικά συνεχίζει να βρίσκεται σε ύφεση αφού η ανάπτυξη του παγκόσμιου ΑΕΠ επιβραδύνεται κάθε χρονιά. Ενδεικτικά: το 2010 ήταν 5,2%, ενώ το 2013 μόλις 2,9%. Αυτά τα νούμερα είναι χειρότερα αν αναφερθούμε στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές οικονομίες.

Το νέο όμως κρατούμενο είναι ότι *«τα λεγόμενα οικονομικά θαύματα των ''αναδυόμενων οικονομιών'' λαχανιάζουν και σκοντάφτουν»*. Σε αυτή την κατάσταση είναι όλες οι χώρες που οι καπιταλιστές πρόβαλλαν σαν παραδείγματα: η Τουρκία, η Αργεντινή, η Ινδία, η Νότια Αφρική.

Υπάρχει όμως εναλλακτική; Η απάντηση είναι θετική, αλλά μόνο αν η εργατική τάξη απαντήσει στις επιθέσεις των αφεντικών και των κυβερνήσεων τους χωρίς κανένα συμβιβασμό. Η Λ. Βερδέ και ο Λ. Μπόλαρης παρουσιάζουν το πρόγραμμα με το οποίο μπορεί να έχουμε νικηφόρα εξέλιξη, κάνουν «πενηνταράκια» το αντικαπιταλιστικό πρόγραμμα που στηρίζει η ΑΝΤΑΡΣΥΑ.

Αρχικά, εξηγούν ότι χρειάζεται κατάργηση των Μνημονίων. Θυμίζουν ότι δεν ισχύει το ψέμα ότι οι θυσίες «αφορούν όλους τους Έλληνες». Αντίθετα, αυτοί που διαθέτουν στην Ελλάδα περιουσία πάνω από 30 εκατομμύρια δολάρια αυξήθηκαν ανάμεσα στον Ιούνη του 2012 και στον Ιούνη του 2013 από 455 άτομα σε 505. Η κατάργηση των μνημονιακών νόμων περνά μέσα από τη σύγκρουση με αυτή την τάξη.

Αυτή η μάχη έχει συγκεκριμένα αιτήματα που χρειάζεται να υλοποιηθούν. Να γυρίσουν όλοι οι απολυμένοι στις δουλειές τους σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, να επιστρέψουν οι μισθοί και οι συντάξεις στα επίπεδα που ήταν πριν τα Μνημόνια, να υπάρχει δηλαδή άμεσα βελτίωση στη ζωή των εργαζόμενων. Όχι όταν θα έρθει η «ανάπτυξη», αλλά τώρα.

Που όμως θα βρεθούν αυτά τα χρήματα; Εδώ, το βιβλίο θυμίζει το σύνθημα-απαίτηση δεκάδων κλάδων «Διαγραφή του χρέους οριστική, αυτή είναι η απάντηση η εργατική». Μόνο αυτός μπορεί να είναι ο προσανατολισμός που συμφέρει την εργατική τάξη αφού «ανάμεσα στο 1992 και το 2012 το δημόσιο πλήρωσε περίπου 697 δισεκατομμύρια ευρώ για χρεολύσια και τόκους». Δεν υπάρχει λύση για το χρέος που να βολεύει και τους εργάτες και τους καπιταλιστές.

Σε αυτό το σημείο πολλοί ρωτούν καλοπροαίρετα «Αν γίνει διαγραφή του χρέους, δεν θα χρεοκοπήσετε σχεδόν άμεσα και τις τράπεζες που έχουν στα χέρια τους τα ομόλογα;». Γι' αυτό η διαγραφή του χρέους χρειάζεται να πάει χέρι-χέρι με την κρατικοποίηση των τραπεζών κάτω από εργατικό έλεγχο. Αυτή η προσπάθεια δεν θα έχει σε τίποτα να κάνει με την «κρατικοποίηση» που έκαναν οι κυβερνήσεις σε ΗΠΑ, Αγγλία, Βέλγιο στην αρχή της σημερινής κρίσης όπου κοινωνικοποιούσαν τις ζημιές των καπιταλιστών, αλλά τα κέρδη και ο έλεγχος των τραπεζών παρέμεναν στα χέρια των τραπεζιτών.

Θα είναι κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση των τραπεζιτών με εργατικό έλεγχο που θα έχει πρωταγωνιστές τους ίδιους τους τραπεζικούς υπάλληλους για να μην υπάρχουν περιθώρια για τις γνωστές κομπίνες των καπιταλιστών. Ταυτόχρονα, θα υπάρχει η προσπάθεια να επεκταθεί ο εργατικός έλεγχος σε όλες τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Προφανώς, όλες αυτές οι κινήσεις θα μας φέρουν σε σύγκρουση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ευρώ. Αυτή την σύγκρουση δεν την φοβόμαστε, την επιδιώκουμε. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά το βιβλίο, τίποτα δεν μπορεί να γίνει μέσα στη λυκοσυμμαχία της ΕΕ, αν είμαστε δεμένοι με τις αλυσίδες του ευρώ, σε έναν ιμπεριαλιστικό και ρατσιστικό οργανισμό. Αυτή η προοπτική εκτός από αντικαπιταλιστική, είναι και διεθνιστική γιατί μπορεί να δώσει το παράδειγμα στις εργατικές τάξεις όλων των χωρών της Ευρώπης, δεν έχει καμιά σχέση με αυταπάτες για δυνατή «εθνική οικονομία».

Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου απαντάει στο πιο βασικό ερώτημα. Ποιος θα τα κάνει όλα αυτά; Οι δύο συγγραφείς αξιοποιώντας όλα τα διαθέσιμα στοιχεία παρουσιάζουν τα προχωρήματα που έχει κάνει η εργατική τάξη στην Ελλάδα. Δίνουν την εντυπωσιακή εικόνα από τις 30 Γενικές Απεργίες και τις αμέτρητες κλαδικές απεργίες και καταλήψεις, ενώ περιγράφουν το φοβερό πείραμα-παράδειγμα εργατικού ελέγχου στην ΕΡΤ μέσα από τις εμπειρίες των ίδιων των πρωταγωνιστών.

Μόνο η ίδια η εργατική τάξη μπορεί να είναι ο πρωταγωνιστής για την ανατροπή ξεπερνώντας τα όρια του κοινοβουλευτικού δρόμου που έχει αποτύχει τόσες φορές, με όπλο το αντικαπιταλιστικό πρόγραμμα που αυτό το βιβλίο παρουσιάζει με τον καλύτερο τρόπο.

Νεκτάριος Δαργάκης

Πολύτιμο εφόδιο

Richard J. Evans

Το Γ' Ράιχ στην Εξουσία

Τιμή 44€, 976 σελίδες

Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2014

Τον Γενάρη του 1933 ο πρόεδρος Χίντεμπουργκ διόρισε τον Χίτλερ καγκελάριο. Η άρχουσα τάξη είχε αποδεχτεί αυτή την κίνηση, γιατί οι πολιτικοί κι οι στρατηγοί υποστήριζαν ότι θα χρησιμοποιήσουν τους ναζί κι αν χρειαστεί θα τους ξεφορτωθούν σαν στυμμένες λεμονόκουπες. Ενάμιση χρόνο μετά ο Χίτλερ ήταν επισήμως «Φύρερ» (Ηγέτης) του «Γ' Ράιχ», οι ναζί είχαν εδραιωθεί πλήρως στην εξουσία και άπλωναν τη δικτατορία τους σε κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής. Τελικά χρειάστηκε η ήττα της Γερμανίας στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο για να φύγουν. Ο Πόλεμος ξεκίνησε τον Σεπτέμβρη του 1939. Με αυτή την περίοδο, από το 1933 μέχρι το 1939, καταπιάνεται ο δεύτερος τόμος της τριλογίας του Ρίτσαρντ Έβανς για το Γ' Ράιχ.

Το μέγεθος του βιβλίου μπορεί να αποθαρρύνει πολλούς αναγνώστες-τριες που θα προτιμούσαν κάτι πιο συνοπτικό. Όμως, η ανάγνωσή του αποζημιώνει – και πάντα υπάρχει η δυνατότητα όπως εξηγεί ο συγγραφέας να αξιοποιηθεί το βιβλίο ως έργο αναφοράς, με το ευρετήριο όπου καταγράφονται λεπτομερώς τα κύρια θέματα, τα πρόσωπα και τα γεγονότα.

Το βιβλίο χωρίζεται σε εφτά μεγάλα θεματικά κεφάλαια *«τα οποία έχουν ως θέμα την αστυνόμευση και την καταστολή, την κουλτούρα και την προπαγάνδα, τη θρησκεία και την παιδεία, την οικονομία, την κοινωνία και την καθημερινή ζωή, τη φυλετική πολιτική και τον αντισημιτισμό, καθώς και την εξωτερική πολιτική, αναδύεται καθαρά ότι το κοινό συνδετικό νήμα είναι η κυρίαρχη επιταγή να προετοιμαστούν η Γερμανία και ο λαός της για ένα μείζονα πόλεμο»*.

Από τα πρώτα βήματά τους οι ναζί υπέταξαν όλη την οικονομία στην προτεραιότητα του επανεξοπλισμού. Ανάμεσα στην επιλογή «βούτυρο ή κανόνια» οι ναζί επέλεξαν τα κανόνια. Το 1934 οι παραγγελίες για παραγωγή όπλων: *«κάλυπταν πάνω από το ήμισυ της συνολικής παραγωγής σιδήρου και χάλυβα, μηχανολογικού εξοπλισμού και οχημάτων»*. Η ανεργία δεν μειώθηκε δραστικά ούτε με τα μεγάλα δημόσια έργα, ούτε με τα «κίνητρα» στις γυναίκες να γυρίσουν στο σπίτι. Τα πρώτα είχαν αμφίβολη αποτελεσματικότητα και λειτούργησαν περισσότερο ως μηχανισμός πειθάρχησης των εργατών και των ανέργων. Τα δεύτερα δεν ήταν ποτέ αποτελεσματικά – οι γυναίκες εξακολουθούσαν να κατέχουν μεγαλύτερο ποσοστό στο εργατικό δυναμικό σε σχέση με χώρες της Δύσης – αν υπολογιστεί η αγροτική οικονομία για παράδειγμα.

Ο ναζισμός θεοποιεί τον πόλεμο και τη βία. Όμως, πέρα από την ιδεολογία δρούσαν και τα υλικά συμφέροντα. Στις 8 Φλεβάρη 1933, λίγες μόνο μέρες μετά το διορισμό του, ο Χίτλερ έλεγε στους υπουργούς του: *«Η θέση των ενόπλων δυνάμεων της Γερμανίας θα καθορίσει αποφασιστικά τη θέση της Γερμανίας στον κόσμο. Από αυτό εξαρτάται επίσης η θέση της γερμανικής οικονομίας στον κόσμο»*. Γερμανική οικονομία, φυσικά, ήταν οι Γερμανοί καπι-

ταλιστές και οι επιχειρήσεις τους.

Οι ναζί δεν ήταν μαριονέτες των Κρουπ, των Ζήμενς, των Τίσεν. Συχνά το καθεστώς τους ήρθε σε σύγκρουση – ή απείλησε – τον ένα ή τον άλλο καπιταλιστή ή μερίδα της άρχουσας τάξης. Έχτισαν τη δικιά τους οικονομική αυτοκρατορία πατώντας τα δάχτυλα μεγάλων καπιταλιστικών συμφερόντων. Όμως, ήταν γέννημα του γερμανικού καπιταλισμού και δεν μπορούσαν να κάνουν χωρίς αυτόν.

Τα όρια ανάμεσα στο «επίσημο» κράτος και το μηχανισμό του ναζιστικού κόμματος άρχισαν να γίνονται θολά από τους πρώτους μήνες του καθεστώτος τους. Όσο περνούσαν τα χρόνια τόσο εντεινόταν αυτό το χαρακτηριστικό, με τους ναζί να γίνονται πιο ισχυροί. Η πρώτη ενότητα του πρώτου κεφαλαίου περιγράφει τα γεγονότα που οδήγησαν στη «νύχτα των μεγάλων μαχαιριών». Δηλαδή στην εκκαθάριση της ηγεσίας των Ταγμάτων Εφόδου τον Ιούνη του 1934.

Αυτό το αιματοβαμμένο ξεκαθάρισμα λογαριασμών θεωρείται από πολλούς ως το τέλος της «ριζοσπαστικής» πτέρυγας των ναζί και της πλήρους πρόσδεσής τους στα κελεύσματα του μονοπωλιακού κεφαλαίου και των πολιτικών εκφραστών του. Στην πραγματικότητα, οι εκκαθαρίσεις αφορούσαν εξίσου τους συντηρητικούς συμμάχους των ναζί. Το καθεστώς θα γινόταν περισσότερο κι όχι λιγότερο «ριζοσπαστικό» τα επόμενα χρόνια σε όλα τα επίπεδα, από την οικονομία μέχρι την εξωτερική πολιτική και τον αντισημιτισμό.

Ο γενοκτονικός ρατσισμός των ναζί θα κορυφωνόταν στο Ολοκαύτωμα στη διάρκεια του πολέμου. Οι καπιταλιστές δεν χρειάζονταν το Ολοκαύτωμα (αν και έβγαλαν κέρδη κι από αυτό). Χρειαζόταν όμως τους ναζί. Γι' αυτό ανέχτηκαν το Ολοκαύτωμα και κάθε άλλο έγκλημα των συνεταίρων τους.

Τι είχαν να προσφέρουν οι ναζί σε αυτό το παζάρι του διαβόλου; Ένα μαζικό κίνημα που όχι μόνο θα σύντριβε τις εργατικές οργανώσεις, αλλά θα συνέβαλε καθοριστικά στην εξατομικοποίηση της εργατικής τάξης και την εξουδετέρωση κάθε συλλογικότητας με δυνατότητες αντιπολίτευσης. Στο βιβλίο μπορούμε να βρούμε μια λεπτομερειακή περιγραφή αυτών των δυνατοτήτων: *«Ήδη το 1935 υπήρχαν περίπου 200.000 Blochleiter και στις αρχές του πολέμου μαζί με τους βοηθούς τους υπήρχαν περισσότεροι από 2 εκατ. 'επιτηρητές οικοδομικού τετραγώνου'. Σύμφωνα με τις κομματικές στατιστικές του 1935 πάνω από τα δυο τρίτα αυτών των 'επιτηρητών' προέρχονταν από τη μεσαία τάξη και ήταν ιδιαιτέρως μισητοί στις εργατικές συνοικίες με κομμουνιστικό και σοσιαλδημοκρατικό παρελθόν».*

Η Γκεστάπο είναι και σήμερα συνώνυμη του ναζισμού στη συλλογική μνήμη. Όμως, το ενδιαφέρον είναι ότι η Κρατική Μυστική Αστυνομία ήταν μια σχετικά μικρή οργάνωση και τα «στελέχη» της ήταν στην πλειοψηφία τους «επαγγελματίες» ασφαλίτες από την εποχή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης και ακόμα πιο πριν: *«Το 1939 από τους περίπου 20.000 άνδρες που υπηρετούσαν τους αξιωματικούς της Γκεστάπο σε ολόκληρη την Γερμανία, μόνο οι 3.000 ήταν και μέλη των Ες-Ες, παρά το γεγονός ότι από την πρώτη περίοδο του Γ' Ράιχ την οργάνωσή τους διοικούσε ο επικεφαλής των Ες-Ες, Χάϊνριχ Χίμλερ».* Χωρίς τον μηχανισμό του ναζιστικού κόμματος, που είχε «συντονίσει» όλες τις κρατικές υπηρεσίες από τους σιδηρόδρομους μέχρι τα γραφεία ευρέσεως εργασίας, η Γκεστάπο θα ήταν ανήμπορη.

Ο συγγραφέας απαντάει αρνητικά στο ερώτημα αν τελικά η γερμανική κοινωνία στη δεκαετία του '30 ήταν μια «αυτοεπιτηρούμενη», μια «αυτοαστυνομεύόμενη» κοινωνία. Αυτή την εικόνα πρόβαλε προς τα έξω το ναζιστικό καθεστώς. Κι όσο παράξενο κι αν φαίνεται, αυτή την εικόνα υιοθετούν και μια σειρά αναλύσεις περί «ολοκληρωτικής κοινωνίας» – μιας κοινωνίας που εξοστρακίζει αυτομάτως τις μικρές μειοψηφίες των «αποκλινόντων» και διαφωνούντων. Μια ηχώ αυτών των θεωριών είναι οι σημερινές αναλύσεις περί «εκφασισμού της κοινωνίας».

«Το 1937 σε όλο το γερμανικό Ράιχ η Γκεστάπο ανέφερε μόνο 17.168 περιπτώσεις παράβασης του νόμου για κακόβουλες φήμες. Ο πραγματικός αριθμός των παραβάσεων ήταν πιθανόν πολλές εκατοντάδες φορές μεγαλύτερος. Συνεπώς, όποιο κι αν ήταν το κίνητρό τους, η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων που υπήρξαν μάρτυρες τέτοιων παραβάσεων αρνήθηκαν να γίνουν καταδότες. Ιδίως στις συνοικίες της εργατικής τάξης ο φόβος του εξοστρακισμού ή της καταγγελίας του καταγγέλλοντος, ακόμα και επιθέσεων εναντίον του για εκδίκηση, πρέπει να ήταν σημαντικός».

Ο Έβανς υποστηρίζει ότι η εργατική τάξη παρά την δυσπιστία, την εχθρότητα που συνέχισε να επιδεικνύει απέναντι στους ναζί έμεινε παθητική και εξατομικοποιημένη. *«Στις παραμονές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η ανεπίσημη και ατομική απειθαρχία στα εργοστάσια και στους χώρους εργασίας της Γερμανίας ήταν διαδεδομένη, αλλά δεν έφτανε σε επίπεδο που θα μπορούσε να αποκληθεί αντιπολίτευση, πόσο μάλλον αντίσταση, κι ούτε προκάλεσε στην άρχουσα ελίτ του Γ' Ράιχ πραγματική αίσθηση κρίσης».* Δυσάρεστη διαπίστωση, όμως πραγματική.

Βέβαια, ο Έβανς δεν εξηγεί το γιατί. Το μέγεθος της ήττας του 1933 ξεπερνούσε κατά πολύ κάθε άλλη εμπειρία καταστολής στην ιστορία. Όμως, η σοσιαλδημοκρατία δεν υπέκυψε απλά στο «μοιραίο». Το είχε φέρει πιο κοντά, με την πολιτική της σε όλη τη διάρκεια της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης. Το κόμμα που έπασχε σε τέτοιο τελειωτικό βαθμό από την αρρώστια του «κοινοβουλευτικού κρετινισμού», που παρέδωσε αμαχητί τη μια θέση μετά την άλλη από το 1929 μέχρι το 1933, δεν μπορούσε να εμπνεύσει το αίσθημα της αυτοθυσίας και της αυτοπεποίθησης σε μια ηττημένη, απογοητευμένη και αποπροσανατολισμένη τάξη. Για διαφορετικούς λόγους το ίδιο ίσχυε για το Κομμουνιστικό Κόμμα.

Μια δεύτερη αδυναμία του βιβλίου, είναι η άρνηση του συγγραφέα να γενικεύσει τη σχέση ανάμεσα στο ναζιστικό καθεστώς, τον καπιταλισμό και τον πόλεμο. Οι ναζί ήθελαν τον πόλεμο, αλλά δεν μπορούσαν να υπαγορεύσουν μόνοι τους τα βήματα που οδήγησαν σε αυτόν. Με ποιο τρόπο η παγκόσμια οικονομική κρίση, η κατάρρευση του συστήματος των Βερσαλλιών, καθόρισαν τις επιλογές που είχε μπροστά της η γερμανική άρχουσα τάξη; Όμως, παρά τις αδυναμίες του, κι ο δεύτερος τόμος της τριλογίας του Έβανς είναι ένα πολύτιμο εφόδιο για όσους/ες θέλουν να μάθουν για τον φασισμό για να τον πολεμήσουν.

Λέανδρος Μπόλαρης

εργατικη αλληλεγγυη
Βδομαδιάτικη Εφημερίδα της Αντικαπιταλιστικής Αριστεράς
κυκλοφορεί κάθε Τετάρτη
τιμή 2 ευρώ
18 Ιουνη 2014
www.sekonline.gr
Νο 1127

ΟΥΤΕ ΜΙΑ ΑΠΟΛΥΣΗ
Όχι στην απάτη της "αξιολόγησης"
ΟΧΙ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ, ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΩΝ

ΑΠΑΝΤΑΜΕ ΑΠΕΡΓΙΑΚΑ

Αθωώθηκαν οι 3 της ΕΑ σελ. 7
Καθαρίστριες ΕΡΤ, ΑΕΙ Όλοι μαζί! σελ. 5
100 χρόνια Α' Π.Π. Πόλεμος και Επανάσταση σελ. 10, 11
ΙΡΑΚ Βατερλό για τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό σελ. 18
Συνέντευξη Τι τρέχει με το γήπεδο της ΑΕΚ; σελ. 13
ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ 2014 Ερχόμαστε! σελ. 20

Βδομαδιάτικη εφημερίδα της αντικαπιταλιστικής αριστεράς

εργατικη αλληλεγγυη

www.ergatiki.gr
ergatiki@gmail.com

www.socialismfrombelow.gr
sosialismosapotakato@gmail.com

Διμηνιαίο Περιοδικό

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Αγώνες αναλύσεις, το διεθνές κίνημα,
Ιστορία, βιβλία και τέχνη

Γραφτείτε συνδρομητές

ISSN: 2241-7176